

К 591
12°

Р 965 117

ТОШИА КОЛЕВА,

и ли

животъ црняца

у

СЪВЕРНОЙ АМЕРИКИ.

— о —

І. СВЕЗСКА

ЈОШЪ ТРАС ПРЕДПЛАТА

на

ЧИЧА ТОМИНУ КОЛЕБУ,

или

ЖИВОТЪ ЦРНЯЦА У СѢВЕРО-АМЕРИКАНСКИМ
ДРЖАВАМА

одъ

ХАРРИЕТЕ БЕЕХЕРЪ СТОВЕ.

Јошъ до данасъ ни єдно дѣло у книжевномъ свету ни є тако велико упечатленѣ на просвещено човечество, као ово найновиѣ подъ именомъ: „Чича Томина Колеба“ учинило. Зато га праведно и называю Енглези: „Изванредно появленѣ у книжеству; Чудовище наше г' времена; Право чудо, да данасъ нечувено!“ ёръ веле: „Да нема тога човека, кои бы тако суво парны' мыслии быо, а да се не бы при читаню овог' дѣла разпалио; да нема тако тврда срца, кое се не бы у унутрашњости својиј тронуло и потресло; да нема ока, кое не бы при читаню просузило;“ Укратко ово є дѣло тако пуно чудесны' повѣстїи, какво до сада ни єдно написано было ни є; а при томе тако пуно живости и истине, пуно любови къ човечству и подярмлѣнай части истог', да кад' га човекъ већъ почне да чита, одъ књиге се не може да разстави.

У Америки є ово дѣло за 14 дана у десетъ издания препечатано было, а за 3 не пуна месеца продано є у Лондону 150,000 екземпляра.

Да бы и я мою браћу Србе са овако славнимъ дѣломъ обрадовао, поитао самъ, и исто посрбио.

А да бы и найсиромашни Србинъ ово важно дѣло имати мого; разделио самъ га на 6. свезски. Сваког' ће месеца излазити по єдна свезска одъ 7. табака, са принадлежећимъ дѣлу овомъ образима.

18591
12

Р 965

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 18896

ЧИЧА-ТОМИНА КОЛЕБА,

или

ЖИВОТЪ ЦРНЯЦА

у

СЪВЕРО-АМЕРИКАНСКИМ' РОБ-
СКИМ' ДРЖАВАМА

по

Г. Харриетти Беехеръ Стове,

ПОСРВИО

ЖИЛАНЬ Д. РАШИЧЪ.

СВЕЗСКА Іва.

У БЕЧУ.

ПЕЧАТАНО У ЕРМЕНСКОМ' МАНАСТИРУ.

1853.

Болѣ гробъ,
Него робъ.

**БЛАГОПОЧЕНОРОДНОМУ
ГОСПОДАРЮ, ГОСПОДАРЮ,
ИВАНУ НИКОЛАЕВИЧУ
ЛѢШИЖ ОГЛУ,**
**ГРАЖДАНИНУ И ВЕЛИКОКУПЦУ
МОСКОВСКОМУ,**
РЕВНОСТНОМУ ПОДПОМАГАТЕЛЮ

на

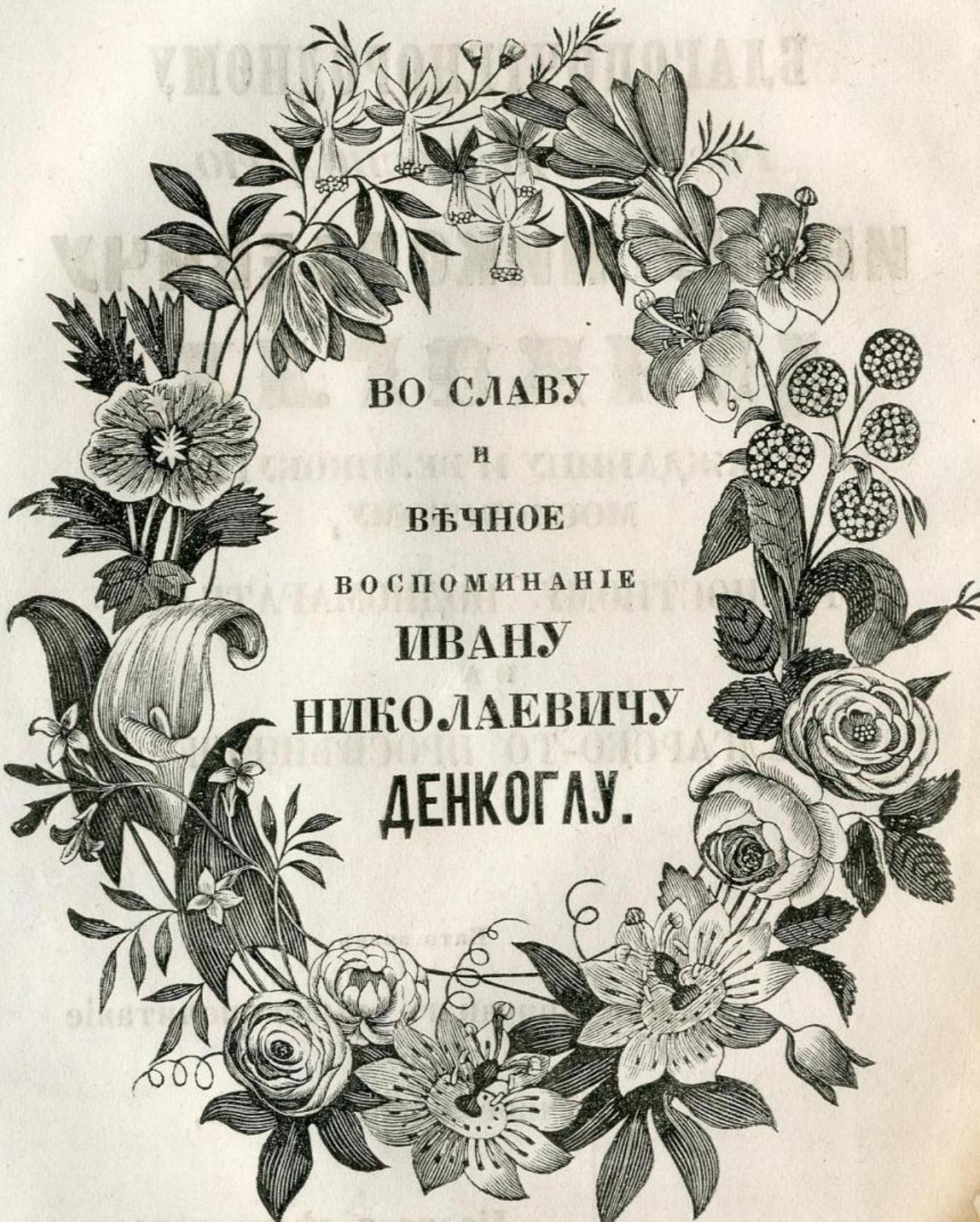
БЪЛГАРСКО-ТО ПРОСВѢЩЕНИЕ,

Като знакъ ,

на подписаного высокопочитаніе
и
вѣчное воспоминаніе ,

Подноси дѣлцо това ,

Миланъ д. Рашиќъ.

ВО СЛАВУ
и
ВѢЧНОЕ
ВОСПОМИНАНИЕ
ИВАНУ
НИКОЛАЕВИЧУ
ДЕНКОГЛУ.

Ваша Милостъ!

Още на лѣто-то 1849, кога ся азъ намѣрихъ въ Цариградъ - тъ, бѣхъ щастливъ Ваша-та Милостъ не тѣкмо лично да познавамъ, но ищо помного разбрахъ и за Ваши-те добри и благородни дѣла, кои-то правите на отечество-то си. Ето градъ Софія, Ваше-то място на рожденіе, може найдобрѣ това да засвидѣтелствува, какви-то сирѣчъ добрини презъ всяко лѣто на училища-та правите, както и това, да всегда едного питомца отъ Бѣлгарія съ Ваше-то щедро иждивеніе въ Россія за да ся съ науки-те напои, испроваждате. О! кога бы Господь подарилъ таквизи по много благодѣтели; то бы ся тогава бѣдна-та Бѣлгарія тврѣдѣ скоро отъ дѣлбокій-атъ си сънъ събѣдила и по думы-те на св. Писаніе облекла въ оружіе на свѣтъ-тъ.

Понеже не имъхъ до нынѣ случая, съ какво нѣщо, да Вы изявимъ достойное уваженіе къмъ Ваши-те высоки и благородни дѣла; азъ взахъ смѣлость-та на Ваша-та Милостъ тази пръва Связска да посвятимъ, както знакъ на мое - то высокопочитаніе на така голямъ благодѣтель и спомоществователъ на отечество-то въ надежда, да ще сѫщѣ Ваша-та Милостъ съ онази любовь да приемне, съ коя-то азъ подносимъ.

Приемните това за сега отъ мене, а потомство ще Вы и по много да ся възблагодари. Съ особено почитаніе преѣждж

на Ваша-та Милостъ,

за всегда

на служба-та готовъ,

Миланъ Д. Рашићъ.

Во Виена

на 15. Марта 1853 лѣто.

Милостивый Государь!

Еще въ 1849 году находясь въ Константинополѣ я имѣлъ щастіе на только лично упознать Васъ, но и слышать о Вашихъ добрыхъ, благородныхъ и высокихъ дѣлахъ въ ползу отечества Вашего и бѣднаго народа Болгарскаго. Городъ Софія, мѣсто рожденія Вашего свидѣтелствуетъ о томъ наиболѣе; о томъ говорятъ Болгарскія народныя школы, о томъ повѣствуютъ питомцы посылаемые на Ваше иждивеніе въ Россію для образованія. — О когда бы болѣе имѣлъ народъ Болгарскій такихъ благодѣтелей! скорѣе бы пробудился онъ отъ своего глубокаго сна и облекся по слову писанія, во оружіе свѣта.

Не имѣвъ случая до селѣ изявить Вамъ чѣмъ либо достойнаго уваженія къ высокимъ дѣламъ Вашимъ я принимаю смѣлость посвятить Вамъ первую часть перевода

ПСРДОИ

УНИВЕРСИТЕТСКАЯ БИБЛИОТЕЦА

Книфруда Въкачновичъ

моего: *Хижини Дяди Фомы*, чтобы по крайней мѣрѣ въ предисловіи къ этому дѣлу показать свѣту благія дѣла Ваши въ ползу народа Славянскаго.

Примите высокій и щедрый покровитель угнѣтеныхъ братій подносимое мною Вамъ дѣло, какъ знакъ моего глубочайшаго къ Вамъ уваженія, примите съ тою же любовью съ какою оно Вамъ и подносится.

Съ истиннимъ почтеніемъ и глубокою преданностію имѣю честь быть,

Милостиваго Государя,

покорный слуга,

Миланъ Д. Рашићъ.

Вѣна,

Марта 15. дня

1853. года.

У В О Д Ъ.

Оно гадно и срамно станѣ човека, — у ком' онъ одъ самог' Бога даровано му право на свою личность губи тако, да другій нѣму равань съ ньиме, као са своимъ иманѣмъ разполаже и господари — мложина є Спісателя довольно сяйне свое дарове на то обратила и изъ политичны' узрока исто браница; браница оно станѣ, кое моралъ (нравствена наука) одбацує, а то є: „Робство,“ па было ово насиліемъ или уговоромъ.

Вопросъ о робству стоструко се тиче у свима отношеніяма Сединѣны' Држава' и нини' грађана. Вопросъ є овай найвећій и найтежій задатакъ за сѣверо-американске народе постао и нѣгово рѣшение мирнимъ начиномъ одъ дана на данъ све теже быва, једно зато; што се Црњци умложавају, а друго зато, што ни є никако могућно, да се она Сказска одъ тако грдног' мложества людіи претаи, коју су му методистични проповѣдници у гла-
ву уліли, а та є: *да су исарва сви люди чрни были и то донде, док' ни є Богъ Каина збогъ тога, што є браша свога Авеля убио, на одговоръ позвао, кои да є одъ стара'а побледио, одъ ког' времена да су сви Каинови потомци беле кожне бое постали, а Авельови црне остали.* —

Онай, коме бы за рукомъ испало да овай задатакъ рѣши, државо бы се за већегъ благо-дѣтеля отечества свога и одъ самогъ Васингтона.

Сединенъ дели се на два велика одѣленя, на „слободне“ државе и такве, кое робове држе. Рѣка Охио и у обште одъ прилике 39^{иј} степенъ ширина сачинява границу.

Ако се посмотри вопросъ о робству относително на оне државе, кое робове држе, то онда треба да признатамо, да є истый вопросъ такође и вопросъ ныногъ существованя, кадъ се са свију страна зрело премери, па да се управъ збогъ тога на брзу руку рѣшити неможе.

Робство је безъ сваке препирке осудително и ратуюће утицање у божественне и нравственне законе; оно се такође и са Христијанствомъ не слаже, јеръ разумомъ обдаренога, дакле способногъ за извршавање свогъ опредѣленја на земљи, човека, оногъ га одъ Бога му даногъ избора, да разликује добро одъ зла, по већој части лишава и ставља га исподъ достоинства нѣговогъ као иманѣ какво безъ сваке волје и желје подъ власть другога.

Прве робове Црњаца довео је у Бостонъ 1645 године једанъ грађанинъ истогъ града; 1670. год. донео је холандскій капетанъ 20 робова на броју и продао у Виргинији; 1671 год. донешени су робови изъ Барбадоса у Јуж-

ну-Каролину, а исте године дозволило се закономъ увозъ робова и т. д. Више су пута законодателне Скупштине тадашњи британскій наслебина увозъ робова изъ Африке, кои имъ се шакаљивъ быти видио, предохранявале и кад' се истый (увозъ) збогъ грдногъ уплива оны' у колико безчувственны', у толико користолюбивы' британскіи трговаца у Парламенту ни є мого сасвимъ да обустави, ипакъ се у колико є само могуће было повишенѣмъ увозне царине тежило, да препети. За доказателство овогъ умышляя забраниле су независиме поставше државе трговину съ роблѣмъ одма после оногъ за слободу рата, а у Виргиніи јошъ трајвши истомъ, сирѣчъ 1778 године.

Ево какве основе наводе они, кои робство извинију: *C. K. Миллеръ и M. Дуфије*, Управитељи (Гувернери) Јужне-Каролине веле: „*Робство ни є никакво зло, већъ благодѣјније, оно се свуда' у овомъ ил' ономъ виду налази, и кад' се философично узме да разсуди, не пыта се да љ' є оно своевольно, или присилљно; оно є тек' за праву слободу Белы' необходимо нуждно.*“ Но што се страстности и суворости тиче, буду ова господа заключењима оба дома законодателне Скупштине, оне, у многостручномъ прирѣђију обезчешћене, Државе *Георгије* надмашени, почемъ она опредѣли 1831. год. уцену одъ 5000 доллара (10,000 фр. ср.) за главу Учредника новина, (the Liberator) кое су Новине у Болгарској

стону излазиле, трубећи за ослобођен ћ робова. *)

Слѣдуюће є опровержен ћ противу осно-
ва за робство одъ *Райнала* у својој филосо-
фично - политичной Повѣстници о притяжа-
нияма и трговини Европејца у обе Индие (Све-
ска VI. 11. књига XXIV гл.), што се кра-
снорѣчивости и Лођике тиче можда найпора-
зителније, у колико се у овомъ отношено пи-
сало.

„Ил' сте люди или ћаволи, па были вы
кои му драго, одкуд' вы ваша злочинства
према мојој независимости правомъ надмоћия
можете да браните? Шта! заръ є онай, кои
ме оје своим' робомъ да учини, невинъ, слу-
жећи се своимъ правама? Ко є ньима то преи-
мућство дао, да моя права могу да угуше и
къ ћутаню принуде? Я имамъ право одъ са-
ме природе, мене да брамимъ; а теби она
оно право ни є дала, да мене нападашъ: ако
се ты опуномоћенимъ быти видишъ, мене да
утеснишъ зато, што си ты снаžnii и способ-
ни одъ мене, то онда немой да се ядашъ и
тужишъ, кад' те я мојомъ снаžномъ миши-
цомъ счепамъ, прса ти разтргнемъ да ти срце
изчупамъ; нетужи се кад' смрть у разтрг-
нутой ти утроби осетишъ, коју самъ ти я
твоим' ранећим' средствама нанео. Да л' самъ
ячій ил' способни одъ тебе; доста то, да є

*) Новинаръ Ловејој буде 15. Окт. 1837 у Ил-
линоа убиенъ, што є брањо робове и о
њивом' ослобођеню писао.

редъ на тебе, да жертвомъ постанешъ; покай сад' твоя злоставляня, што си угнѣтатель бью.

Но, каже се, да є робство усвым' земляма, и у сваком' столећу више или манѣ уведено было?

Я то вѣруемъ, но шта се мене тиче, шта су други народи у пређашњим' времен'ма чинили? Морамо л' се на обычај времена, или на свою савесть позвати? Треба ли слухъ нашъ себичности, слепоћи, варварству или уму и правди да дамо? Кад' бы обште употребленѣ невиность ствари какве доказало, то бы онда неправичной моћи, освояваня, и сви родови утесненя похвално слово готово было.

Но пређашни народи, каже се, држали су се за господаре и самог' живота своїх робова, а мы, кои смо човечніи постали, мы заповедамо само надъ ньиовомъ слободомъ и радомъ.

Истина Богъ, напредакъ прѣва освестио є новиє законодавце што се ове важне точке тиче и сви су се законодавцы безъ разлике за одржанѣ човека, па и оног', кои є у робству, заузели.

Они зактеваю, да нѣговъ животъ подъ заштитомъ началства стои, да само судови овога границе опредѣле. Но да ли є овай законъ, найсветніи дружбены' уредба, игда како тако дѣйствовао? Я васть позывамъ, да ми єдног' единог' таквог' убицу именуєте, кога є глава на губилишту. Но я ћу случај да ме-

темъ, да су те уредбе, кое вам' вашем' мнѣнню у овом' времену тако на честь служе, да су найстрожиѣ наблюдаване. Да ли є робъ што сад' манѣ сажаленя достоянъ? Шта! незаповеда ли господаръ, кои са моим' силама господари такође и са моимъ животомъ, кои одъ произволног' и умереног' употребленя мои способностіи зависи? Шта помаже ономе животъ, кои одъ нѣга ни є господаръ? Я мога роба не могу убити; но не могу ли крвъ нѣгову капъ по капъ подъ бичемъ мучителя да проливамъ? Могу га киненѣмъ, радомъ, оскудицомъ оборити; могу му изворъ живота свакојко нападати и непримѣтно подкопати; могу лаганимъ мученѣмъ несрећно зачећенѣ у утроби робинѣ удавити. Могло бы се казати, да закони само зато роба одъ скоре смрти бране, како да моїй свирѣпости право остане, да га я изъ дана на данъ убияти могу. Ваистину, прѣво робства путъ є, како се могу сви могући пороци чинити — оне, кои притяжанѣ нападаю вы не даете вашемъ робу право надъ својомъ личношћу; оне, кои безбѣдность уништаваю, вы іи можете вашим' ћудима да пожертвуете; оне, кои стидљивость поколебаваю . . . ! Моя се душа згрожава, кад' само помыслимъ на све оне гадне случајве. Я се гадимъ, я мрзимъ, избегавамъ родъ човеческій, ако се само изъ жертвіи и мучителя састои, и ако се непобольша, то нека се еданъ путь за свагда утамани!

Но Црњцы су некій видъ людіи за робство рођени. Они су ограничены' способностіи, подмукли, пакостни; они и сами одобраваю превосходство нашег' разума и готово признаю право нашег' господарства.

Црњцы су ограничены' способностіи, ёръ робство сва побуђеня душе слаби. Они су пакостни, но према вами јошъ довольно нису. Они су подмукли, ёръ се не треба према свом' Тирану искрени да покажу. Они и сами признаю превосходство нашег' разума, ёръ смо мы незнанѣ ньиово и право нашег' господарства, па и слабости ньиове злоупотребили. Онде гди є немогућно наше надмоћие силомъ да се докаже уплеће порочна политика свое лукавство; вами є готово за рукомъ испало, да ји надговорите, да су они некій особытій, за одбациванѣ, за подврженство, за радъ, за строгость рођеный видъ людіи. Вы ништа промашили нисте, да ове кукавце непонизите, па онда имъ пребацујте, да су подли.

Но ови су Црњцы были рођени робови?

Ком' ѡјете вы варвари то да кажете, да є човекъ притяжанѣ другог'; Сынъ и. пр. притяжанѣ свога отца; супруга притяжанѣ мужа; слуга притяжанѣ господара; Црњацъ притяжанѣ населѣника? Гордо, презително существо, кое браћу твою не ћешъ да познаешъ, заръ не ћешъ никако да увидишъ, да исто то презиратъ на тебе пада? Ахъ! кадъ бы твой поносъ благороданъ быо, па да баръ толико великодушанъ будешъ, да га на най-

нуждния отношения према несрећницима, кое понижавашъ, употребиши. Ѓеног' обштеј отца, безсмртну душу, будуће блаженство; то је твоя слава, но то је и ньиова!

Но каже се, робъ се је самъ хтео да прода.

Ако онъ самомъ себи принадлежи, то онда има онъ право да са собомъ расположе. Кад' је онъ господаръ надъ своимъ животомъ, зашто да ни је и надъ својомъ слободомъ?

Онъ се може оцѣнити. Онъ може тврдо опредѣлити колико и шта вреди. Онай, одъ кога онъ тврдо опредѣлену вредность прими, притажава га законно.

Човекъ нема право себе да прода, јеръ онъ право нема, све оно да одобри, што бы некиј неправедниј, насиљниј и развраћениј господаръ одъ њега зактевати мого. Онъ принадлежи свомъ првомъ господару, Богу, кој га никада оставити неће. Онай, кој себе продає, чини са своимъ купцемъ само мнимиј уговоръ; јеръ онъ губи вредность ону свою одма у ономъ окатренућу, кад' га прими, по чем онъ и његови новцы долазе опетъ ономъ у притяженї, кој га купує; шта може онай, да притежава, кој се је сваког' притежаваня одреко? Шта може онай своимъ собственимъ да назове, кој се је обвезао, ништа не имати? Па ни добродѣтельи, ни чести, шта више ни волѣ. Онай, кој се подъ смртоносно оружје излаже, будала је, а не робъ. Човекъ може животъ свой на коцку метути, ал' никада га злоупотребити.

Но ови су робови у бою заробљни, и да нась ни је было сви бы изгинули.

А да л' се кадгдъ безъ вашег' масла бой водио? Ни су ли борбе овы' народа ваше дѣло? Не даете л' им' вы сами смртоносно оружие? Не уливавте л' им' слепу желю, да га употреблю?

Да л' ће ваши бродови ова туге пунна обреж'я оставити пре, нег' што овай кукачви народъ, кои ји обытава, съ ове землѣ изчезне? И као зашто недопуштате, да побѣдитель свою побѣду злоупотреби, као што бы онъ желио, зашто се вы уплећете и постаете съ нима зајдно кривцы?

Но то су были преступницы, кои су смрть, ил' юшъ и веђу казнь заслужили и кои су у својој собственной земљи на сужанство осуђени.

Ни сте л'вы онда мучительи африкански народа? А при томе, ко ји је осудио?

Но они су срећни у Америки, нег' што бы у Африки были.

Е, добро, па зашто уздишу ови робови не-престанно за своимъ отечествомъ? Зашто гледе да се ослободе, како само прилику улуче? Зашто предпоставляю свое пустинѣ и садружество дивљи зверова оном' станю, кое се вами тако приятно быти види? Зашто ји очаянѣ дотле доводи, да сами себе убияю и трую? Шта је узрокъ да жене ньиове неброено пута зачећеный породъ ѡћимице безъ времена побацују само, да деца ньиова ньиове не-

срећне судбе участници не буду? Кад' нам' вы о срећи вашіи робова говорите, то ил' лажете, или варате сами себе. Ово се зове, разкалашность на найвышшій степенъ терати, кад' се овако изванредно варварство у дѣло човечства преобрратити жели.

Бранитель ће робства безъ сумнѣ увидити, да се нѣговым' умозаключенияма ни є сва она моћь дала, кое є онъ вештъ. Ово є можда истина. Но кои ће пунъ знаня човекъ свое дарове браненѣмъ найгнусніи стваріи жигосати? Кои ће свое краснорѣчије обратити, на то, да тисућогуба већъ учинѣна и јошъ тисућогуба учинити се имаюћа убиства правда? Мучителю браће твоє! узми самъ перо, ако си кадаръ, утоли немиръ савести твоє, и оячай твоє садругове у ныиовым' преступленијама. Я бы онда са јошъ већомъ снагомъ и обширніим' основима, кое бы имао да надбијемъ опровержи мого; но да л' є вредно? Та є ли нуждно против' онога, кои лаже, каква велика сила и све душевне моћи да се употребе? Не бы ли ћутеће презренѣ болѣ и на свом' месту было, одъ борбе съ онимъ, кои се за свою користь, противу правде, противу свога собственног' увѣреня бори? Я самъ за човека честнога и осетљивог' врло млого казао, а за нечовечно дѣлаюћег' нећу нигда моћи довольно казати.

Поитаймо dakле на мѣсто слепе безчовечности нашіи отчева, да лучу разума и осећаня природе положимо. Разлупаймо окове

тако млогіи жертвіи наше грабльвости, и одрецымо се таквог' дѣла, ког' є основъ не-правда, а нѣговъ предметъ само сластолюбие.“

Понайвише они Спісательи, кои робство извиннюю или шта више бране, говоре, као што се изъ преднаведеног' види, само о материјалном' губитку, кои притяжательима робова, кад' бы се робство укинуло, прети, а притом' сасвим' превиде, да на другой стра-ни млого више губе у вышшым' добрама, коя се съ худимъ новцемъ нигда надокнадити неда. *Развратностъ* робова, коя се одъ Беліи робове држећи употреблює така є, да се човеку мора коса на глави да костреши. Неколико примѣра быће доста, да ову сву дуб-льину нравственне пропасти и покварености познамо, и управо зато є ово дѣло, кога се пре-водъ овде подноси, сасвимъ вешто израђено.

Законъ робскіи Држава ође то, да се сви, па и онай удалѣный потомакъ каквог' неслободног' у кога жилама само капля боядисане крви тече, безъ сваког' изговора, ипакъ у робство узме, па ако бы девойка была, то бы онда она была осуђена на порокъ. Ево зато еданъ срце цепаюћиј примѣръ, кои се у Но-вом' - Орлеану догодио:

,,Некій пре млого година у Лузиану изсе-лившій се житель Новог-Хамшира предузме у свом' новом' mestу пребиваня да се са саћенѣмъ занима, и за ову цѣљ у зaimльиваше онъ по та-мо већъ обычном' начину, новце съ великомъ лихвомъ, да одъ прибитка своїи жетвіи го-

дешнѣ одужує. Онъ є живио сасвимъ у любави и слоги съ єдномъ Квартерономъ безъ да се є много по тамошњимъ законима съ ньоме венчати. На ньой се єдва могло познати, да є она боядисаногъ порекла, притомъ она беше добровоспитана, любвенпунна жена и валяны основоположења съ којомъ є онъ 20. година срећно проживио. Знаюћи добро, да тамошни закони децу съ робиньомъ рођену на робство осуђую, опоминяше она свога супруга, да ће и нѣна деца, почемъ она никога одъ своїх предкова, да є слободанъ быо, незнаде, робови быти морати, ако имъ онъ судейски слободу непоклони. Онъ јој се обећа, да ће се зато, да постара, но кадъ за пакость заборави, да имъ писмено ослобођенъ издѣйствує, и кадъ после 20. година найпре она, а одма за ньомъ и онъ умре, остану две илъ три прекрасне девойчице, безъ да се є и примѣтити могао трагъ ньиовогъ порекла, као сироте.

Стрицъ ньиовъ дође изъ Новогъ-Хамшира, да ствари у редъ постави, држећи се притомъ да є довольно имућанъ. Нѣму се допадну нѣгове беле сыновице, и онъ имъ обећа, да ће ји у свое отечество да води и съ онимъ друштвама упозна, за коя су оне брижљиво воспитане и преправљене быле. Но наскоро се покаже, да дугови отца имъ превазилазе нѣгово иманѣ, и да є нуждно и ако недостајуће ни є знатно, да се ипакъ съ повѣритељима изравна. Тако дакле преда имъ братъ сво заоставше иманѣ, но буде наскоро

обтуженъ, да є неку часть прикрио и да ни є све робове означио. Они су у робове и децу брата му числили, и кад' га тако са очио заплаше, оде онъ ньима и стане іи богорадити и преклиняти, да му баръ девойчице дозволе, а они га изсмею и одбију. Они му рекоше: *да су оне еспашъ найболѣгъ рода, и да имъ єистый предрагъ, па збогъ тога да никако немогу, да га се одреку.*

Онъ имъ є давао, и ако є шестаро дечице имао, све свое иманъ, дакле више нег' што бы девойчице, као што онъ мышляше, кад' бы се за домаћий, или польскій посо продале приносиле. На ово му се одговори, да има друге цѣли, за кое кад' се продаду, млого ће већу уцену имати. Стрицъ имъ дође до очаяния, и будући да є до крайности доведенъ био; то є волео да помру нег' да те судбе буду. Но јошъ му є теже на срце пало, кад' имъ мораде приближујућу се судбу да саобщи, и онъ увѣраваше, да никада до сад' таке писке и яука одъ стра' и мұка чуо ние, као што є сад' одъ своїхъ сыновица чуо. Одма одъ овог' магновеня нит' едоше, нит' спаваше и донде загрлѣне се држаху, док' једну одъ друге силомъ не одвукоше, да іи на тржиште (вашаръ, панаћуръ) воде, где једна једном', друга другом' купцу за велике новце а найподлије употребленъ продане буду. Нигда се поздније дознало ни є, где се налазе" *).

*) Управ' овом' случају подобно, писао је г. одъ Бомонтъ, кои је съ г. одъ Токевилъ

Но ово не чине само нечувственни и немилосрдни, единствено при измиреню са своимъ дужницаымъ бринући се зайдаваца, да строге, свако изображенъ робова забранује законе, као што є скоро у свима робскимъ државама познато, но ово употреблю, безъ призрения на разплођенъ порока, само свой цепъ да напуне. Пакъ шта више господари и заповедници, неће да знаю ни за каква нравственна основоположења, ако само да тога дође, да своя притяжаня умложенъмъ броя робова разпростране. Тако є у Бостону кодъ једне госпе, као што наведена Спистелька извѣштава, живила нека служавка, коју су збогъ особиты заслуга яко цѣнили. Она беше робиня и за једногъ роба, кога је волела удана. Она је съ ньиме већъ двоє деце имала, а нѣномъ господару падне на паметъ, да ради мложења робова одъ нѣ захте, да съ места другога човека себи узме. Она дуго није хтела, а нѣнъ господаръ, попустивши нѣной немарности за нйой предложеногъ роба, натера је онда, да нѣговомъ сину другъ постелћ буде. Она и съ ньиме роди двоје деце, обое светлије боје. Кадъ се синъ сађења окане, хтеде јој господаръ опетъ другогъ Црњца да наметне, но она побегне пуна очаяња и узме дете, кое је съ

американске затворе испитивао, пуннъ духа Романъ подъ именомъ: „Marie ou l'Esclavage aux Etats-Unis, Tableau des Moeurs Americains. Paris, 1836, 2. Свез.

првимъ своимъ мужемъ родила. Сад' она непрестанно о томъ настои, да и друго дете, едну девойчицу одкупи и нада се, да ће кад' тад' моћи и мужу јој слободу да изради. Кад' су є пытали, да ли она мысли, и нђну мулатску децу да ослободи, изяснила се, да како да су и то моя деца, но неверуємъ, да бы игда могла, моме мужу исповедити, да самъ ову децу родила. Съ пунимъ є правомъ узклинула преповедателька: „*Ако ово
није цѣломудреношть, то онда незнамъ шта
є? где се могу нѣжнія чувства наћи, него
у овој жени?*“

Могуће є, да се овако поштенѣ кодъ робиня редко налази, кодъ кои се пороцы свију угњѣтены' и чрезъ то за нравственне осећаје отуплѣны' са оными, кои су изъ незнаня и недостатка правде и собственог' добра постали, у пуной мѣри стичу. Али ко є томе кривъ? Оне, или ныјови заповедаюћи гospодари? Наравно да они дају овым' похотљивым' насадитељима и ныјовим' пријатељима увекъ обилно напунђенъ аремъ. Но управ' зато ненравственность Прњаца, кое є чрезъ робство постала, при свой величини, опетъ є маня и безопасния, него кодъ Бели, кодъ они, који се незнанѣ съ намеромъ задржава, коимъ се бракъ никако признати, но продајомъ једне части свакай часъ разставити може, који се ослобођенѣ свакояко отештава, и у млогим' државама чрезъ трипутъ веће одъ вредности роба јество, да є

сирѣчъ кадаръ самъ себе издржавати; ил' чрезъ нѣгово с' места изгнаніе сасвимъ препрѣћуе, можемо се јошъ само чудити, да се јошъ трагови или шта више примери добродѣтельи налазе. Али Бели, кои су независими и богате задове имаю, а никаква или оно мало чрезъ заведену робску уредбу дата посла проводе већу часть времена у пороцима, кои изъ робства произходе. Да прећутимо чувственна уживаня мушкараца, шта бы казали за отупљность нравственног' чувства кодъ same нѣжниe поле човеческог' рода, као што се изъ слѣдујоћег', одъ наведенe преповедательке споменутог', за цело не єдиног' случая видити може.

Нека госпа южног' Сѣдинења, знатна збогъ изображенja и угlaђености, преповедаше, како є имала врло лепу мулатску девойку. Некiй младъ човекъ, кои при єдной посѣти дуже време у кући нѣной обитаваше, залюби се у ову дѣвойку. Она молећи госпу за обрану противъ нѣговы нападая, прибегне къ ньой. Она јој да обрану, и младый се човекъ уклони изъ куће. После неколико неделя врати се истый натрагъ и изязни се, да онъ девойку тако яко воле, да безъ нѣ живити неможе. „Я сожалуемъ младог' човека, заключи госпа, и продамъ му девойку за 1500 доллара.

Јошъ су грозния слѣдства оваке покварености, кадъ женске страсти роллу играю. Некой робиньи, према којој є нѣна притяжателька безъ довольног' узрока саревњива была,

даде ова, у одсутству свога мужа, обадве ноге до чланка одсећи, и у томъ станю, једне ладне зимње ноћи, у оближњу шуму бацити. Зима затвори јој ране и тако јој се бѣднији живот спасе. Милостивъ некиј човекъ, кој и њено єланђ чує, узме је у негу. После случајно нађе је господаръ и поклони јој слободу, само да је не бы и његова жена, коя је све могуће употребљавала, да је нађе, у руке добила *).

И на самой ивнѣшњој, ни петъ година неимајућој, у земљи одъ Европејца рођеной дѣцы, кој су преће у државама безъ робова живили, примѣтio је Дръ Юлиусъ, кога су ныјови родитељи на то пазљивимъ учинили, сасвимъ друго, сирћочъ владарско и страстно понашанђ, кое су они бадава кудили, спрама црногъ, а друго спрамъ белогъ служитељства. Тако је овай прилѣпчивый воздухъ, при свой предосторожности воспитателя, увратио већь и ова млада быћа и за будућији животъ отровао. А нис ни могуће другчије у једной земљи, где се уобичаенимъ пониженијемъ Црњаца и робова дотле дошло, да и у самомъ одношеној спрамъ найвышшегъ быћа, кое је баремъ надъ свима равно узвишено, разлику прави; у једной земљи, где или су особите цркве одъ побожныј човеколюбаца за Црњце подигнуте, или где, ако су у цркву Беліи пуштены, у особитомъ оддѣленију стаяти мо-

*) Abdy Journal, Lond. 1835 Bd. 2. S. 93. ff.

раю, у чему католичка црква благородну изнимку чини *); у једной земљи, где се є можно таково што догодиши, као што є слѣдуји одъ једног' виргинског', робове притежавајућег' насадитеља преповедани случај **).

Єдном' крозъ шуму яшећем' Виргинијанцу, по имену Смиту, учини се, као да изъ једногъ чбуна човечій гласъ чує. Онъ пође тамо, и кад' ближе дође, чує говоръ енглескимъ језикомъ, али рѣаво, као што обично робови говоре, и то ове речи: „О господи! сићи доле и види бѣдногъ Црњца, срце му є црно као и кожа, драгій господе Исусе, сићи само доле, да чуемъ бѣдногъ Црњца.“ Сад' хркне нѣговъ конъ и поплаши Црњца. Овай се подигне мало и просећи викне: „О неудри кукавногъ Црњца!“ Смитъ га запита, шта ради, робъ му одговори, да се Богу моли. „Зашто?“ запита Смитъ, а робъ му одговори: „Я самъ бѣдны Јеренци, ком' є срце као и кожа црно, дођо амо у шуму, да се Богу молимъ, да ме саслуша.“ Онда му рече Смитъ: „Момче, и я се молимъ том' истом' Богу.“ Робъ: „и вы се молите?“ Смитъ: „есть, и я ћу заједно с' тобомъ Богу да се молимъ.“ Робъ

*) Католици у Сѣверной Америци јошъ пре Рогера Виліамса били су први, кои су лепъ примѣръ подпуне слободе душевне и Право свију верозаконскиј партая у државама одъ њи основаним' дали.

**) Cox and Нову О. С. 87 ff.

падне на лице, говорећи: „О чините то го-
сподару и клекните на бъдногъ Црњца.“ Одма
сиђе Смитъ доле и клекне, као што се разу-
ме, поредъ Црњца и обое моляху се Богу.

Оваковом' дивљаченю людји ни є могуће
помоћи, као што вели Др. Юлиусъ, кад' стое
на путу они строги и све строжи у свима
робским' државама закони. Изъ тога начела
излазећи, да се робъ као и друго добро сма-
трати може, забранјено је нѣму у Георгіј,
Мариланду, Виргиніи, Съверной-Каролини и
Миссисипи сасвимъ, у Јужной-Каролини одъ
части, и найманъ што притежавати. У Мис-
сури дозволява законъ господару, свога роба,
колико хоће, дакле и за цео животъ у там-
ницу бацити. Поучаванъ робова забранјено је
формално у Виргиніи, Съверной и Јужной Ка-
ролини, Георгіј и Лузиани, често са вели-
комъ казњу за онога, кој бы се одъ Беліи у
судио обучавати.

Ради опасног' примера забранјено је мло-
гым' слободным' Црњцима у млогим' роб-
ским' државама подъ великотъ казњу, да се
у ньиовимъ границама видити даду. У Вир-
гиніи и Тенесеу морају и сами они робови,
који су онде ослобођени или одкупљени, съ
места ньиову земљу оставити. Изъ овог' је
закона и оно 1816 особито одъ притежа-
теля робова основано, тако звано друштво на-
селбине произшло, кое има задатакъ, да сло-
бодне Црњце о свом' трошку на Либерију, то
је насељену на приморју одъ Гвинеје подъ

7º С. Ш. основану, превози. Да не пресуђујемо противословне вѣсти о развитку или о падању тога трговину са робовима јошъ помогајућег' места, морамо опетъ признати, да више изгледа као средство безбѣдности за притежателъ робова, коису по већој части и сочленови, него као заведеније чистога човеколюбия. Одъ почетка свога једно на друго преко године ни є семогло више одъ 800 Црњаца изъ землѣ уклонити. Ово є одъ прилике седамдесета часть прираштая, кои црно людство сваке године найприродніјмъ путемъ добива, изъ чега се види цѣла безполезность овога данаидског' посла.

Али у сединѣнимъ државама има и други управ' јошъ више друштва, коя се непосредствене о томе старају, да ослободе земљу одъ терета и опасности многобројне робске насељине. Први су били Пенсилвански Квекери, кои се стараше за уклоненъ робства. Први трагъ овы благородны трудова налазе се већъ год. 1688. на годишнѣмъ сабору Квекера, шестъ година касніје одъ основания Пенсилваније. кад' су неки Нѣмци противу робства говорили. И они истоме црквеноме обштинству принадлежећи Пенсилванцы Воолманъ и Бенецетъ покусили су о томе радити, кад' су Квекери 1755 све притежателъ робова изъ друштва изключили. Найпосле прва друштва заведена су у Филаделфији 1774 и 1785 у Ньюјорку, чрезъ коя бы се у тврдило уклонуће робова и подпомаганъ ослобођены'.

Слѣдуюћій говорѣ єднога Квекера више є знатњ, него да бы га овде прећутати могли:—
Докле ћемо имати две савѣсти, две мере; єдну за користь нашу, другу за бѣду ближнѣгъ нашегъ; обе єднако лажне? Ели прилика, браћо моя! у овомъ тренутку, да се тужимо, што насъ оће енглезкій парламентъ да подчини; што намъ оће окове подничества да наметне, а да намъ неда право суграђана; кадъ мы дуже одъ єдногъ столѣтия спокойно чинимо тирянство, те држимо у оковыма тешкога робства люде, кои су наша браћа? Шта су намъ ови бѣдни ученили, кое є наравъ тако страшномъ разликомъ одъ насъ одцепила, и кое наше сребролюбие, чрезъ кораблекрушения, у горећимъ песковитимъ пустинямъ и у ньиовимъ шумама међу тигрима тражи? Какво учинише они беззаконије, да су изъ земља изтргнути, коя іи є безъ радија ранила, и да су на ову земљу пренешени, гди у тешкомъ послу и робству умиру? Па коју си онда фамилију саздао, отче небесныј! кадъ найстаріји отму прво браћи добра, и јошъ после съ бичемъ іи терају, да исто наслѣдство, кое имъ є одузето; крвлу своји жила и зноемъ свога лица заливају? Оплакајемый роде! кога мы до скота зато понижавамо, да га тиранизирамо; у коме мы све способности душевне гушимо, да ньиова леђа и ньиову мишицу теретомъ притиснемо; у коме мы образъ божества и подобије човечества нећемо да

познамо! Роде осакаћени у способностима душе и тѣла, у читавомъ быћу! Па мы смо Христяни, мы смо Енглези! Народе, кога Богъ благосиля, и кои си на мору страшанъ! Шта! ты оћешъ, да си слободанъ и притоме тиранъ? Не, браћо моя; време є, дасе једаредъ мећу собомъ сложимо. Айдете да ове бѣдне мртве нашега высокоумія ослободимо; айдете да поклонимо слободу Црњцима, кое не бы требао човекъ човеку да отима. Камо срећа, да сва христијанска друштва по нашемъ примеру ту неправду, коя є чрезъ двестогодишнѣ грабеже и беззакония укоренѣна, уклоне. Камо срећа, да ови тако дugo у пониженю држани люди једаредъ свое одъ окова слободне руке, съ очима пунимъ благодарны суза, небу подигну. О, ови бѣдни непознаваше до сад' друге, но сузе очаяња.“

Новия друштва, коя се стараю о коначномъ укиданю робства, станише се нарочито у сѣвернимъ државама, новой Енглеской и Нюјорку. Ова су дала повода толикимъ тужбама насадителя и робскіи притяжателя, кои доказую, да та друштва печатанимъ книгама (кое су, вальда да се неупотребе памучне рите одъ робова рађене, на ланеномъ папиру печатане) образима и пуномоћницима да робове буне и са своимъ станѣмъ незадовољнима чине.

Цѣлу безплодность друштва населбине, коя се једино труди, да се уклоне слободни, 1830, у сединѣнимъ државама 167,000 изно-

сећи Црњцы, да се неда у малый брой робова
свести, види се изъ умложена овы'. Оно пре-
возходи не само мложенъ слободни Црняца,
кои су сиротини и збогъ свое природне ле-
нности бъди изложени, но и Беліи, сирѣчъ
за десетакъ година, одъ 1820 — 1830 умло-
жио се брой людства различити редова у ста-
ріим' робским' државама у слѣдуюћимъ раз-
мѣријама. У Сѣверной-Каролини, сирѣчъ међу
слободним' Црњцима за 13, 4 и међу робо-
вима за 20, 2 на сто, у Лузиани кодъ они
за 25, 6 и кодъ ови за 58, 7, найпосле у
Южной Каролини кодъ слободни само за 8,
7, кое є манѣ него у млогим' европейским'
државама, међу робовима трипутъ толико, за
22, 1 на сто. Премда робови млоги умиру на
новой баровитой земљи, коју на жестоком'
сунцу обдѣлавати мораю, тако, да се на за-
паду први година брой умирући на трећину
радина цѣнио и премда господари и надзи-
ратељи робова грозно с' ньима поступаю,
опетъ ови, кадъ се једно на друго узме, ду-
же живе, него Бели, ёръ имъ поднебије Аме-
рике болѣ прија, него оныха. То є дакле уз-
рокъ, што се Црњцы више, него Бели,
мможе. Међу оныха пакъ с' тимъ су сретніи
робови одъ слободни, што господари, можда
изъ себичности, воде бригу о ньима у де-
тинству, у старости и у болести, као што
є самъ Др. Јуліусъ некомъ насадителю у
Южной Каролини начертати морао планъ ра-
ди зиданя неке болнице за нѣгове робове.

Ако и не узмемо годишню листу умирући одъ великии американски градова, коју Емерсонъ Нилесъ и Руссъ саставише, као поуздану, по којој бы се управљати могло, то је опетъ званично численъ народа год. 1830 једнако. При овој сирћчъ нашло се међу десетъ и по' милиона Бели 550 стараца преко 100 год., међу 2,000,000 робова 1386, дакле кад' се узме веће число Бели у рачунъ скоро 12- пута више остарѣлі има међу робовима, него међу онима. На противъ особито знаменито је, да је међу 166,146 слободны Црњаца 655 одъ сто и преко сто год. дакле скоро 60 - пута толико, као међу робовима било. Већа часть одъ овы живише у соразмѣрю къ укупномъ броју, у съвернимъ државама, гдѣ су законитимъ укиданѣмъ робства пре слободу добили, него у јужнимъ. У колико се пакъ у новој земљи, при тако честој промени обиталишта, може човекъ ослонити на известия о старости, особито међу Црњцима, тешко је опредѣлити.

Найвећа опасность прети цѣлой системи робства одъ стране слободны Црњаца кој се да како више него робови Белима приближише. Зато и морају, као што је већ споменуто, не само Виргинију по ослобођеню оставити; него у многе робске државе несмеју ни ступити, и у самоме сединѣнномъ окружију Колумбиј лишени су свога највышег добра, то је слободе. У овомъ окружију, и то

у главной вароши Сединеня (**Union**), у Вашингтону, кои единомъ суду конгресса подлежи, было є случаєва, да су слободни Црњцы као робови продавани зато, што нису могли надзирателю тавнице, у коју су бачени, да свою слободу докажу, таксу нѣгову изплатити. Притомъ се догодило, да є некій **1821 и 1822 405** дана у тавници држаный Црњацъ одъ патнѣ и гладїи тако опао био, да га ниє хтео нико, што є богаль постао, да купи, те тако изгуби тамничаръ свою наплату, али му то на честь служи, што є већь **1802** год. две године после, кадъ є Вашингтонъ главна сајозна варошъ постала, са енергиомъ чинио конгрессу представлена ради страоте робске трговине, коя се у велико води. Ђръ башъ у та два града Сајозног' окружия, Вашингтону и Александрији налази се више добро сазидани и противъ бѣгства обезбѣђени затвора робскіи трговца, кои робове онде, по' сата одъ капитола, везане и оковане чуваю, и оданде у южно-западне државе превозе.

Оваке страоте допушта законъ конгресса, найвышшег' земальског' суда, кои американскій народъ заступа. Да како да се овай у засѣданию одъ **21. Дек. 1837** претњама повѣреника робскіи држава повести дао толико, да оба Дома сената са **25** противъ **20**, дольнѣг' Дома са **124** противъ **75** гласова свечано заключише, да се просбе за уклоненѣ робства у Сајозном' Окружјю Колумбій **несмѣду ни прочитати**, но на столъ метуте, не

саслушане, некъ стое и чекаю спокойно у-
пиштенъ.

Шта дакле очекивати имаю Црньцы у
оваком' станю стваріи, до очаяня. Тако се не
давно видити могло, како є некій трговацъ
робскій по улицама Вашингтона вияо свою ро-
биню; она видивши заръ да одъ нѣговы' но-
ката избећи не може, скочи у рѣку и утопи
се. Тако се є нека млада, као капля роби-
ни, коя є у збегу была, гди се ослобођени-
цы и други избегши робови задржаваху скри-
ла, но кад' є смотрела да су јој нѣни гони-
тельи утрагъ ушли, скочи она съ трећег'
спода (Stock= спратъ = бой) на калдрму. Го-
сподаръ девойке нехтеде є, кад' є сву осака-
ћену и као богала виде къ себи да прими,
већъ є као айману пусти и сад' у Бостону
одъ милостиинъ некіи госпожа живи. — Тако
є пре долазска нашег' повѣстника *) у некой
малой варошицы, продана была єдна робиня,
неком' кои є немогаше исплатити тако, да є
явно продати (на лицитаціи) мораде. Нију за-
једно са нѣно двоє деце исплати некій ски-
таюћій се робскій трговацъ, кои знаюћій да
се Црньцы страшно плаше, да одведени не
буду у нове робске државе, као што већъ
обычно и быва, обмане є, да є за потребу
домаћу узима. Шта више дозволи онъ мужу

1) Reed and Matheson Narrative of a Visit to
the Amer. Churches.(Newyork, 1835) Сvez. 2.
стр. 174.

купље робинъ, кои је такође робъ у истомъ
месту быо, да ню и децу јој по'оди. Обое се
међутимъ поплаше, да ће онъ по обычају роб-
скіи трговаца матеръ одъ деце потайно раз-
лучити, па зато господара нѣногъ отацъ де-
чинъ замоли, да и нѣга купи, кое овай од-
бие. Садъ се овай очайникъ рѣши, да крайнъ
средство употреби, да утекне са обое деце:
но као што ништа тайно у онако маломъ ме-
сту быти могло ни є, тако исто и безбедномъ
бѣгству надати се ни є могло. Но ипакъ уза-
лудно се тражише више месеци избегши, докъ
се некако случајно утрагъ не уђи, да је подъ
креветомъ сестре робове прљавъ и умашћенъ
подъ(патосъ). Даску садъ једну одигну, подъ
којомъ нађу, петъ стопа дугу и три стопе
широку яму, коя ни је ни за мртвачкій сан-
дукъ довольна была; у којој је мати са своје
двоје деце читави шестъ месеци провела. Своје
троје одбегши буду притежателю повраћени,
а мужъ јој јошъ (1836) живљаше у Виргин-
ской варошицы.

На подобный начинъ овоме доживило се,
да су ланцима обтерећени, у бѣгству ува-
ђени робови, или трговца робскогъ, или себе
саме убияли, или пролазећи крозъ какво ме-
сто, а сикиру бы смотрели, одма бы истомъ
руку себи одсекли, па бы онда узвишивали
радостно видећи се богальима, да за господара
ни су. Тако су на последку, као крайнъ сред-
ство, многобройна сазаклетия, шта више бу-
не се у робскимъ државама подизале, кое се

сад' већъ ређе у правом' отношено са строгошћу Закона' и малаксавањемъ грабљивости притјателя догађају. Овде принадлеже буне оне у Нев-Јорку год. 1712 и 1741, у Камдену и Јужнай-Каролини 1816, у Сутамтону и Виргини 1831, у Карлестону и Јужнай-Каролини 1719 три сазаклетия и једна буна, па и оно 1822 године са робским' државама Хайти заиста чудесно сазаклетие *), као и оно 1835 год. некимъ Муррелломъ потайно сковано, кое се је по свим' робове држећима државама разпрострало.

Свима овима страотама по найвише по водъ је унутрашња трговина съ робљемъ, т. е. она у велико поставша трговина и одводенъ робља изъ найдалѣ съверны робскиј држава' у найдалѣ јужне и западне, кои ново обдѣла вајућа земља оно већъ напоменуто умиранѣ дѣлателя производи. Чрезъ продаје ове, умалио се је број Црњаца, и ако су се яко плодили у Виргинији, по званичномъ извѣстију одъ почетка марта 1833 до 1834 у читаво 15.000, а одъ 1834 до 1835 опетъ за 3000 глава.

*) L. H. Kennedy and Th. Parker Official Report of the Trials of sundry Negroes, charged with an Attempt to raise an Insurrection in the State of South-Karolina: preceded by an Introduction and Narrative; and in an Appendix, a Report of the Trials of four White Persons, on Indictments for attempting to excite the Slaves to Insurrection. Prepared and published at the request of the court. Charleston, 1822, 8.

Ништа страовитијег' за робове нема, до тога, кад' знаю да су продани и да ће одвучены и поворчени у ланцу јданъ съ другимъ као марва быти, кое се сад' у Французской, ни са найвећым' злочинцима, кои бы се имали у ма кое пристаниште за бродске робове да одведу, обуставило. Чрезъ ова одводеня, чиме господари своим' робовима прете, бываю супрузи, родитељи и деца безъ сваког' призрена разстављани и кое куда по предѣлима разпродавани, или, као што быва при африканской трговини, на робским' бродовима, јданъ до другог' поворчени, и по мору развозјени.

При свем' том' у станю є урођена веселость Црњца све му теготе и утесненя, песномъ да олакша. О чему пише Дръ Юлиусъ врло обширно, а Райналъ између осталог' вели: „Учини ли само предметъ или случај какавъ у Црњцу упечатленѣ, то га онъ съ места спева — Црнцы су Стихотворцы и вѣштацы у свиркама.“ (Raynalt. VI. Livre XI. ch. XXIII *).

Найрадије пѣваю пѣсму, коя починѣ:
Though the shin be dark, as skades of night,
Our souls are fair, our hearts are white **).

*) Да є ово истина најболѣ сведочи Јра Адрићъ, славный црный позоришникъ, кога игра свуд' є найвеће одушевленѣ побудила, па и овде у Бечу ове године. Одломакъ јданъ изъ живота Јра налази се у додатку **Обшты Новина**.

**) И ако су црна ко ноћь наша тѣла,
Наше душе и срца су бѣла и т. д.

Довде смо различна мнѣния у смотреню робскогъ вопроса навели, да бы читателя съ овимъ велеважнимъ дѣломъ болѣ упознали.

Сачинителька є млоге године провела пазѣи на животъ робова, и заиста нѣна су описиваня уобщте тако жива, тако истинна, тако сватима, да се готово ни посумњати не да, да ни є све на истини основано. Сачинителька ни найманъ не претерує. Свагда є было добродѣтелни, поштени и човечни притяжателя робскіи, но такође и изметака людства, о чему не треба да сумњамо. Исто тако има довольно примѣра, одъ особите добродѣтельи у робовима. О чему озбильный Историописацъ *Райналь* приповеда (у 6. Сvez. 11. Књиги 22. гл.) слѣдеће случаје, кое ћемо одъ чуда навести:

„Мысли се и говори се радо у Америки, да Африканцы нит' су кадри мыслити, нит' добра дѣла чинити. Ево зато случая кој нам' служити може, да важностъ овогъ мнѣния опредѣлимо.

Еданъ енглезскій бродъ, кој є у год. 1752 у Гвинею трговине ради допловио, где принуђенъ буде, свогъ лѣкара да остави, будући да ни є мого море збогъ свогъ слабогъ здравља да подноси. Муррай заузме се за нѣга и исцѣленъ нѣговогъ здравља, кад' ал' дође еданъ холандскій бродъ и све оне Црњце, кој су любопытности ради на бродъ отишли, у окове баци, и съ плѣномъ своимъ што брже одплови.

Они, кои су судбу овы несрећника видили, поврве съ места пуни огорчения збогъ тако гадне и паклене преваре къ Кудџоку, кои ји на врати задржи, и запыта, шта траже. „Тражимо оног' Белог' што є у твојој кући,“ зипарали су, „онъ мора погинути, ћеръ су браћа нђгова нашу браћу срамно заробила.“ —

„Европейцы они, кои су наше суграђане уплачкали, ни су ништа друго, до варвари“ одговори благородный гостопримацъ, „потуците ји, где ји само нађете. Но овай, кој се кодъ мене налази, добар є човекъ и мой приятель; моя є кућа тврдиня и я самъ нђговъ чуваръ, кој га бранимъ. Пре него што до нђга доспете, морате мене убити. О приятели мои! Та, кој бы поштенъ човекъ къ мени съ вольомъ дошо, кад' бы онъ знао да самъ я у опасности, да ће мое обиталиште невиномъ крвлю осквернено быти?“ Ове речи уталоже ярость Црњаца; они одступе срамно одъ свог' намереня; и после неколико дана изяве и сами Муррају, како се за врло срећне држе, што ни су оно преступљење извршили, за кое бы ји цѣлог' живота савесть гризла. Изъ овог' случаја може се лако заключити, да се Африканцы у новоме свету чрезъ прва упечатленя, коя они тамо приме, како на добро, тако и на зло опредѣлюю. Ово є већъ млогимъ изкуствомъ доказано. Они присвоявају непримѣтно умышляје и склоности дома, коме принадлеже. —

Тако се некій португалскій робъ, кои є у шуму побего быо, поврати, кад' є чуо, да є негдашній господаръ нѣговъ збогъ неког' потайног' убиства окривлѣнъ быо, обтужи предъ судомъ себе, да є онъ то крвно дѣло учинио, да себе у место окривлѣног' затворити, наведе лажна, но судейска доказателства, и смртна се казнь на нѣму изврши. Дѣла овако выспренна заиста су редка. Ево юшъ едног' и ако не тако юначног' а оно баръ уважаємог' дѣла.

Некій насадитель изъ Св. Доминга имаде врло поверителног' роба, коме є обећавао, да ће му чашъ по чашъ слободу поклонити, но ни како речъ свою одржао ни є. Што се више овай любимацъ упиньо, да му се умили, то му се све тежи ланцы наметаше, ёръ у колико се годъ више напрезао, у толико є више употребителанъ быо *). Но ипакъ надежду изгубио ни є, ёръ заключи, да на другій начинъ до пожелаеме цѣли дође.

*) Као н. пр. у К. С. ако є ко способанъ быо да перо води, тай є писаромъ ил' Секретаромъ и обелио, но ако писменъ быо ни є, ил' човекъ манѣ способности, тай се є надати моого скоримъ, да ће членъ Суда, или иначе чиновникъ постати, гдѣ съ перомъ послана имати неће, као н. пр. Срезскій ил' Окруж. Началникъ, членъ Апелацие, или по нужди Совѣта. Овако є пре было, како є сад', за пакость незнамъ.

У некым' краевыми острова мораю се робови за рану и одело сами, да стараю. Но да бы ове потребе надокнадили, то имъ се дає опредѣленый просторъ землѣ, и свакій данъ по два часа (сâта) да истый обдѣларати могу. Они, кои су радени и по разумніи, не иду само на то да зараде само онолико, съ чиме се издржавати могу, но они се труде и на то иду, да толико ураде, да што одъ рада свогъ и на страну мету.

Лудвигъ Десруло, кои є себи предпоставлѣну намеру имао, толико се є трудио и штедльивъ быо, да є довольно за одкупъ свой уштедио; онъ дакле поднесе вредность за свою слободу, коя му є већъ толико пута обећавана была. „*Я самъ до садъ већъ доста съ крвлю браће мое трговао,*“ рече му господаръ, „*ты ме приводишъ къ самоизнаню, тако одъ садъ си слободанъ!*“ Ни є много времена прошло, а човекъ овай, кога є срце више изопачено, него ли што бы само по себи покварено было, прода свое садове и одплови у Французску.

Да бы до свое области дошо, требао є, да крозъ Паризъ путує. Онъ се ћаше само мало у нѣму да задржи; но многостручна увеселения овог' красног' и дражестног' града, дотле га задрже, докъ на будаластый начинъ, све свое богатство, кое є већъ одъ толиког' времена теко непропућка. Сад' дође до очаяния, и као годь што є исподъ достоинства свога држао, оне у Америки кои

му за свой напредакъ и станѣ благодарити имаю, за приятельство да моли, исто тако у Европи ни є хтео одъ оны' помоћь да иште, кои су га упропастили.

Кад' є дошо у Капъ-Франсоа сви се запропасте. И ако станѣ нѣгово овде одма познато было ни є, ништа манѣ, свакій га се клонио. Све су куће за нѣга затворене бывле, и нико се према нѣму не сажали. Онъ беше принуђенъ, одъ свакога остављенъ и презренъ, да бѣдне дане у срамоти, коя сиротиню, а нарочно заслужену сиротиню прати, проводи, кад' ал' нечаянно угледа Лудвига прострта предъ нѣговим' ногама. „*Удостойте*,” рече му овай племенитый ослобођеникъ, „*удостойте кућу вашег' роба и примите ово покорно подношенѣ*, вы ћете у ньой послужени быти, вами ће се тамо свако повиновати и васъ слушати; вы ћете тамо люблѣни быти!” Но будући да є на скоро примѣтио, да оно высокопочитанѣ, кое се страдалцима подноси, да оно отличе, кое се благодѣтельцима указує, нѣговог' негдашнѣг' господара неусрећава, то га онъ приволе, да се у Французску натрагъ врати, и тамо живи. „*Моя ће Васъ признательность пратити*,” рече му робъ и обувати му колена. „*Ево вамъ обvezателно писмено одъ 1500 Ливр.* *) *годишнѣг' дохода, за кое васъ преклињамъ да примите. Овай новыи знакъ ва-*

*) Или 600 фр. Ср. за оно време довольно

ше доброте дане ће мое сладкомъ ушћомъ испуниши.”

Обећаний доходъ овай съ места є уредно напредъ исплаћиванъ. Поредъ овогъ дохода често є добијао и поклоне: Обоица живили су јошъ до год. 1774. „О да су и дуже живили, узклицива *Райналь*, за примѣръ овомъ неблагодарномъ и развратномъ столећу!“

О постаню дѣла овогъ приповеда г. Стове, да є она више година свогъ живота оћимице избегавала, да што о робству чита, ёръ є држала, да ће напредуюћа луча углажености исто изкоренити; но кадъ є за чудо чула, да се у законодателнимъ Скупштинама одъ 1850 год. Христијана и людіи предложења чине и препоручує, да се избегши робови у робство натрагъ предају, и да ово за дужность добри грађана предлажу — кадъ є свудъ у слободнымъ съверо-американскимъ државама човеколюбивы и честиты мужева саветована и скупштине саслушавала и провидила, да се што више обавести, шта є у овомъ отнoшeнию Христијанска дужность — онда є текъ могла видити, да ови люди и Христијани не знаю, што є то робство; ёръ кадъ бы знали, то не бы о овомъ вопросу ни речи повели. Одтудъ породи се у ньой желя, да ово у живљемъ, драматичномъ дѣлу изложи. Она є овочестито съ найболѣ и съ найгоре стране тражила да докаже.

Довде смо говорили о американским' ро-
бовима, а сад' ћемо да говоримо о станю
Христијана живећима у европейской Турской,
нарочно пакъ о браћи нашој Бошњацьма и
Бугарима. И тако, што є у Америки *боя*,
то є у европейской Турской *законъ*. Црњацъ
є у Америки робъ, кои се баръ съ новцима
одкупити може, но Христијанинъ є у европей-
ской турской вечитый робъ, као што ће се
читатељ доцније увѣрити.

Турцы уобче све оне, кои мухамедан-
ског' закона нису назывлю *Рајомъ*^{*)} кое зна-

^{*)} По турском' закону *Рая* су сви они, кои
у царству турском' живе, а ни су вѣре
мухамеданске, нити су обрезани, већъ
окапину (грегисиум) носе. *Рая* є у томе
само одъ роба различна; што є неможе
Турчинъ да прода, у осталоме сасвимъ є
робъ правый, нити икаква преимућства
може имати, нит' се съ Турцима равнати:
„*Рај је Богъ Турцима поклонио, да Тур-
чину измеша (службу) чини*” кажу бо-
санске кадије (судије). Ако н. пр. Турчинъ
съ Христијаниномъ парницу какву на суду
има, то є мора Христијанинъ изгубити, јеръ
све ваља засведочити са два сведока, и
будући да Христијанинъ Турчина никда не-
може наћи, кои бы противу свог' једновѣр-
ног' брата сведочио, а Христијанинъ немо-
же противу Турчина сведочити, то онда
слѣдује, да Христијанинъ мора свагда пар-
ницу да изгуби. Па зато и у самым' Шу-
рама (Савѣту одъ 6 — 12 людји) у свакой
нахїи, кои судбене предмете у друштву съ

чи стадо (марва-стока^{*}) и ово по преданию Пророкомъ далази, гди се вели: *Сви смо мы*

Кадиомъ разправляю, Християни су презре-
ни. Ове су Шуре уведене пре 7 година,
и было је уређено, да се и Християни у
Шуре примају и да гласове своје дају. Са-
мо у шест нахија у Босни позвани су и
Християни у Шуре, но не да суде и пре-
суђују, већ, да ватру на луле доносе и
иначе, да Турке служе. Царска је ово до-
бра намѣра била, да Шуре уведе, како
да се самовольство Кадија ограничи, ал'
тим' је још горе учинено, што обично
у Шурама, најжешћи зликовци Турци
седе, кои обично на Християне вичу:
*„На дворђ! (на полѣ) липовий крсте,
ово је земља турска, не куца још је-
дѣ звоно, већ се турскиј езанђ учи.“*

О овоме обширније читай у Земљопису и
Повѣстиици Босне одъ Славолюба Бош-
њака стр. 159 у изясненю. Што се наси-
лија турског' тиче, моћи ће се читалељ
осведочити, ако узме ма кое у месецу Фе-
вруару и Марту изишавше ове године но-
вине, у коима ће наћи, како је једанъ за-
бистѣ (судејскій пандуръ) туко арбијомъ
царско-австрійског' лиценосца г. генерал-
ног' Консула Атанацковића. Да ће за ово
Турска кияти, то се разуме. Кад' дакле
Турци овако бесомучно поступају са цар-
ским' повѣренникомъ и чиновникомъ, шта
се онда мыслити даје, како се кукавна Раја
злостави.

^{*}) Види државный Уставъ и Државно правле-
није Османског' Царства одъ Јосифа одъ Ха-
мера у I. Части на страни 180.

пастири, и свикій ће одъ насъ негда за свое стадо одговарати. Слуге су стадо господара, кои ће за исто пытани быти; деца су стадо родитеља, кои ће за ныи одговарати; народи су стадо владателя, кои ће за ныи пытани быти.“ — Найдревниe понятиe о пастыру п стаду, кое се кодъ насъ само јошъ у духовной Хiерархиi задржало, постои дакле у истоку, као отношење између народа и владателя уобщте, а по наособъ као отношење између мухамеданскiи освоитеља и не мухамеданскiи побѣђени, за основъ. Овог' се основа они придржаваю, те тако Христијане као марву на главе броє, порезъ опредѣлюю и безъ сваке іи казни стрижу и колю.

Између осталог' неће быти овде излишно, да наведемо она 24 узаконѣна чланка *Омаромъ Ал-Хатабомъ*, а тiи су слѣдуюћи:

1. Христијани и Чивути несмedu у подврженым' нам' земљама манастыре, цркве или испостнице зидати.
2. Они несмedu цркве поправляти.
3. Они, кои у сусѣдству са Мусулманима живе, могу свое куће само у случају какве преke нужде поправляти.
4. Они ће за путнике капиe манастыра и цркви разширивати.
5. Они ће свима странима тридневно гостопримство давати.
6. Они несмedu никве обавестителъ примати, и ако бы какве дознали, одма ће ду-

жни быти такове Мусулманима ии оддавати.

7. Они не ће смети децу свою у Корану обучавати.

8. Они не ће смети сами себи судити.

9. Они не ће смети неком' изъ средине свое на путъ стати, да Мусулманъ постане.

10. Они ће Мусулманима морати честь оддавати, и при улазу ньиовомъ, на ноге скакати и место имъ дати.

11. Они се несмedu што се альина и обуће тиче, као Мусулмани одевати.

12. Они несмedu ученость Арапску (књижевный єзыкъ) учити.

13. [Они несмedu на оседланом' коню яшити, сабљ или друго оружие нити у кући, нити изванъ куће носити.

14. Они несмedu вино продавати, и косу на глави имати.

15. Они несмedu на прстеню имена своя урезивати.

16. Они несмedu широкъ поясъ носити.

17. Они несмedu изванъ кућа свои крстъ или друге какве свете знаке явно носити.

18. Они несмedu у своим' кућама яко и ясно, већъ само умерено звонити.

19. Они смedu у ньима само съ пола гласа пояти ил' певати.

20. Они смedu само полагано за свое се умрше Богу молити.

21. Мусулмани смеду на хрисиянскомъ гробљу, коя се више за укопаванѣ не употреблю, орати и сејти.

22. Христијани и Чувути несмedu робове и слуге држати.

23. Они несмedu заробљне мусулмане куповати, и у куће мусулманске загледати.

24. Ако бы Христијина или Чивутина Мусулманъ злоставио, платиће зато определену прецену у новцу.

И ако је овай законъ давњацни, кој је узаконио Омаръ Ал-Хатабъ, кад' је Дамаскъ освојио, ничимъ манъ обновио га је велики Везиръ Јосуфъ-Паша, па и данъ данашњи важи, и као свето писмо држи се, нити га сме Царъ турскиј покварити и ако је Уставъ (Тензиматъ) издао. Све су новије Уредбе текъ прно на беломъ написане према Корану. — Истина Богъ сад' смеду Христијани и Чивути своя имена у прстенъ урезивати, но н. пр. равногласна имена, као *Јосифъ*, *Авраамъ*, *Илија*, никада несмedu заменути са *Јосуфъ*, *Ибраимъ* и *Алија*. Ово се је предразсудженъ увукло и у царско-османску Државну Писарницу, почем' на поврењемъ писмама (*Crediven*), коя су управљана била безсмртномъ Цару Јосифу II. ни је стояло: Јосуфу, већъ: *Јосеппе**).

*) Des osmanischen Reichs Staatsverfassung und Staatsverwaltung von Joseph von Hammer I. Thl. S. 186.

Изъ довде у кратко наведеног' стана Християна у европейской Турской нека изволе господа читательи сравненъ учинити, па ће видити, да управ' никакве разлике нема између *американскіи робова и турске расе*; еръ као годъ што американски робови немогу ништа *своимъ* назвати, шта више *своє тѣло*, исто тако и рая. Јошъ на већу жалость као што смо се изъ достовѣрног' извора извѣстили, губе Срби Бошњаци сад' и име да су сирѣчъ *Срби* и зову се по вѣроисповѣданію: *Мусулмани*, (Срби Бошњаци, кои су мухамедове вере); *Уруми*, (Срби Бошњаци, кои су грчко-источне вѣре) и *Католици* (Срби Бошњаци, кои су римске вѣре),

Све ово довде зато смо навели, како да читателъ болѣ преправимо за предстоеће дѣло: „*Чича Томину Колебу*,“ кое нека изволи читати, а у исто време да іи упознамо са бѣднимъ станѣмъ браће наше, Християна у европейской Турской, а нарочно кукавны' Бошњака. О! да л' ће икад' време слободе настати и сужанство тамо престати! —

Миланъ Д. Рашићъ.

М о л и т в а Р о б а.

Вѣчности райска !
Кад' ъешъ робу бѣдном',
Покоя жедном',
Двери отворит' ?

Веѣъ су му давно ,
Лято дотештала,
Земальскіи зала,
Сносимость дуга ;

Нит' му се мили
Лепо ; Єръ га ружно,
Мрачно и тѣжно,
Тамомъ покрива.

Великій Боже !
Спаси цвра твога
Яда вѣчнога
На овомъ свету ! —

„Ко є нѣга моимъ господаромъ учинио, то є,
што бы я радъ знаши!?” (Страна 29. Свѣска I.)

ГЛАВА ПРВА.

Читатељ се упознає съ душевнимъ човекомъ.

Суровог' месеца Февруара, єданъ данъ предъ вече, седише двоица, при чаши вина, у єдной красно урећеной обѣдницы (*Speise-zimmer*) у граду П. у Кентуки. Столице су свое у близу єдну другой примакли, и видило се, као да су се о некомъ предмету съ особитомъ ревношћу разговарали.

По изгледу оног' єног', кои малень и дежмекасть беше, могло бы се заключити, да є нека грабуля био, и то, као што га просте черте лица издаваху, одъ низког' порекла, да є човекъ, кои све силе свое напрезаше само, да се узвиси и подигне. Ношиво му беше претоварено; на нѣму беше прслукъ на коцке са дречењим' бояма, око врата плава, са жутым' бобицама, марама и дрзкомъ „машлиомъ“, коя са свимъ у противборству стояше са осталимъ сношенѣмъ нѣговимъ; незграпно дебели прсти бяху богато съ прстенѣмъ обасути: єданъ тешкій одъ злата ланацъ за сâть (часовникъ) са читавомъ гужвомъ, „печата“

одъ знатног' обима и мложине боя служаше
му найвише зато, да се съ ньима као што се
видило траюћему разговору игра и дичи.

Нѣговъ разговоръ беше сама пародия по
правилама найискусніи єзыкоучителя и съ та-
ко простым' изразима смешанъ, да нась срце
никако неможе да повуче, да о нѣму опредѣ-
лителну карактеристику по другій путъ дамо.

Саучастникъ нѣговъ, господаръ Шелбій,
быо є лица благородног' и намештай домаћій
показиваше богато станѣ нѣгово. Они су были,
као што є упочетку казано, некимъ ревно-
стнимъ разговоромъ заузети.

„Само бы ми тако могућно было, да стварь
уредимъ“ рече господаръ Шелбій, „мени се види,
неће ништа быти одъ наше погодбе,“ рече
другій, почемъ чашу вина према светlosti
држаше, као да хтеде истог' бою да види и
испыта.

„Тома є заиста изванреданъ деранъ, чује-
те Халаю, и оны' новаца свакояко вреданъ;
снајанъ є, поштенъ и способанъ; онъ цело
иманѣ мое, као сâтъ какавъ у реду држи.“

„Да, да, вы држите, да є онако поштенъ,
као што су обычно Црњци поштени,“ одгово-
ри Халай, почем' себи чашу ракије наточи.

„Не, я вам' то озбильно кажемъ, Тома
є добаръ, веранъ, пунъ чувства и смиренъ
деранъ. Онъ є пре четири године веру примио,

и я самъ уверенъ, да є *засиста тврдо* држи. Одъ оног' доба я самъ му све што имамъ — новце, кућу, конѣ — поверио и слАО самъ га на све стране по окolini, и нађо га у свачему да є точанъ, веранъ и поузданъ.”

„Има людіи, кои не верую, да има скромни Црњаца,” рече Халай, „но я то веруємъ.” Я самъ купио једног' дерана и повео самъ га съ последњимъ чопоромъ са мномъ у Орлеанъ; ха! овог' само да сте чули, како проповѣди говори. Воистину права радость! Онъ ми є красну суммицу донео; јръ самъ га я купио одъ неког' човека, кои га пошто по то дати мораде; на нѣму самъ 600 добио. Збила, мени се види вѣрозаконъ као нешто врло добро у Црњцу, ако є Црњацъ правый непоквареный еспапъ.”

„Но, Тома є правый, ако є игда каквог' было,” одговори другій. „Недавно слАО самъ га у Цинцинатъ, да послове у место мене сврши и да ми 500 долара натрагъ донесе. „Томо, реко му, я ты веруємъ, јръ я те за правог' Христијанина држимъ; — я знамъ, да ме обманути нећешъ. — Тома се поврати, као што самъ се и надао. Доцније суми люди приповедали, како суму два ниткова говорила: „Томо, зашто ни си побего у Канаду? А онъ имъ є одговорио: „Господаръ има у мени поверењъ, па зато не могу, а и нећу.” — „Право да вамъ кажемъ, мени є жао да се са Томомъ раз-

ставимъ. Вы бы требали само нѣга за савъ дугъ, да примите; и вы бы то учинили, Халаю, кад' бы само иоле савести имали."

„Я управ' имамъ толико савести, колико ма кои мoga заниманя човекъ може да пожертује, — а управъ тако мало, да се зато кунемъ," рече купацъ весело; „па зато самъ готовъ, све да чинимъ само, мое приятелъ да обвежемъ; но то бы было врло млого, као што и сами видите."

Купацъ уздисаше тешко и наточи себи ипакъ пуну чашу ракіе.

„Но, Халаю, како ћете даље заключити погодбу?" запита Шелбій после јдне мұка' пуне одморке.

„Но, немате ли какво момче, или девойче, кое бы као прида узъ Тому дати могли?"

„Хмъ! — Башъ никаквог', кога бы се радо лишити мого; истину да кажемъ, ово є само прека нужда, коя ме нагонява, да продаемъ."

Сад' се отворише врата и једно мало квадроонско дете *) одъ четири до петъ година, уђе у собу. Кад' є оно улазило, видило се є на нѣму нешто особито дражестно и заузимателно. Црна му, као свила мекана коса висаше на подобие прстенчића око округли руп-

*) Кое има врло мало боядисане крви ($1/8$ или $1/16$); рођено одъ каквог' белог' човека или Мулата са Мулаткињомъ.

чићасты' образа; подъ густым' дугым' трепавицама прозараваху два црна ватрена и у исто време смирене ока, кад' любопытно по соби разсматраше. Красно одело, крмезномъ и жутомъ бојомъ на коцке, брижљиво израђено и лепо намештено, узвисило є нѣгову тавну лепоту, и неко шальиво существо увѣрености съ плаовитошћу здружене, показиваše, да є навикнутъ био, да га нѣговъ господаръ пази и милуе.“

„Хопъ, Симъ Крове *) !” рече господаръ Шелбій, почемъ палацъ о средній прстъ отисне, пружаюћи му јданъ гроздъ сушака, „довати ово.”

Док' се дете напрезаше изъ петніи жила' да довати награду, коя му се даваше, господаръ му се изъ свег' срца смеяше.

„Оди овамо, Симъ Крове!” рече онъ.

Дете му се приближи; онъ га поглади по коврћастой коси и увати га за брадицу.

„Симе!” рече му, „покажи сад' овом' господару, како знашъ лепо да играшъ и певашъ.”

Дете запева једну одъ оны' дивљи, чудніи песама, кое су већъ у Црњаца обычне,

*) Симъ Кровъ (Яковъ Кровъ) Шальивчина Црњаца; у Књежству бы се Србіи казало: „Тая,” а иначе мудра будала.

яснимъ и ечећимъ гласомъ спроводећи је съ аченђмъ и кое каквимъ смешнимъ извиянђмъ руку, ногу и целога тѣла, све удесно по свирки.

„Честито!” повиче Халай и баци му четвртъ ябуке.

„Сад’ Симе! иди, као Чича Кучу, кад’ га спопадне костоболя,” рече му господаръ.

Оно съ места укочи и искриви свое витке удове детинђ; леђа погне и съ палицомъ господара свога у руцы стане посртати тамо и амо по соби, изеривши плачевно свое лице детинђ, лево и десно плюцкајући, као какавъ старацъ.

Оба племића смејаху се изъ свег’ срца.

„Сад’ Симе!” рече му господаръ, „покажи нам’, како старый Елдеръ Робинъ псалму пои.”

Дете ужасно развуче свое округло лице у дужину и запои силно мелодију једне псалме крозъ нось.”

„Урра! честито! то је право обешеняче!” рече Халай. „Право ћоволче! Знате шта,” повиче, на једанъ путъ, метувши руку на раме господара Шелбия, „додайте ово дериште прида и стварь је свршена. Но, ни је ли то попшено одъ мене?”

У овомъ окатренућу врата се полагано отворе и једна млада Кватерона, по изгледу могла имати 25 година, уђе унутра.

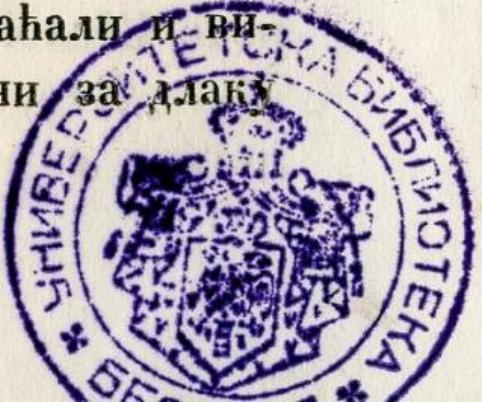
Довољно је было само погледати у дете, па у њу, и одма се могло знати, да је она његова мати. Исто оно велико, блистајуће, црно око съ дугим' трепавицама; иста она црна кудрава коса. Подъ црноманястым' обра-зима њеним' прозараваше црвень, па још већ-ма, кад' опази, да је странацъ продрзливимъ, непрестанимъ удивленјемъ гледи. Одело јој је было пристойно и са свимъ згодно, да крас-ный стасъ свой найпробитачније покаже. Глатка и њежна рука, мајушна нога и њежни сплетъ је была су свойства, која се одъ оштргог' погледа Халаевог' не могоше, да сакрију, јеръ онъ на-вијнутъ беше, добра свойства што се жен-ског' еспапа тиче, првимъ погледомъ да свађа.

„Шта је Елице?“ питаши гospодаръ Шел-бій, кад' она стаде и оклевашаји погледа га.

„Опростите гospодару, хтела самъ да видимъ, гдје је Харрій,“ и дете јој потрчи, показашаји скupo добивену плячку.

„Е, па води га са собомъ,“ рече гospодаръ Шелбій. Она узме дете на руке и брзо се удали.

„Тако ми Бога,“ рече трговацъ, обрнув-ши се пунъ удивљења къ свом' угостителю, „ово је честитъ залогай! Съ овомъ ћете вы-девойкомъ моји негда срећу вашу у Орлеану учинити. Я самъ видио, да су плаћали и ви-ше одъ тисуће за девойке, кое ни за драку лепше ни су биле.

„Я не желимъ да се съ нѣ обогатимъ,” рече господаръ Шелбій ладно. А да бы се разговоръ променуо, отвори онъ єдно свѣже стакло съ виномъ пытаюћи свога госта, како му се вино допада.

„Особито господару, првогъ свойства!” рече трговацъ, па руку свою поверльво на раме Шелбія наслонивши, додаде: „Слушайте, шта иштете за ову девойку?”

„Господаръ Халаю, она ни є за продаю,” рече Шелбій. Моя супруга не бы се съ ньомъ разстала, башъ да бы толико злата за ю добила, колико є она тешка.”

„Да, да, тако обычно жене торочу, ѿръ незнаю да рачуне. Само толико сатова’, перя и стваріи другіи, кое имъ за украшай служе треба да имъ се покаже, колико се за претегу у злату купити може и стварь є држимъ са свимъ променѣна.”

„Я вамъ кажемъ Халаю, одъ тога посла нема ништа. Я вамъ кажемъ, да ништа быти неможе и притомъ остає,” одговори Шелбій са свимъ рѣшително.

„Добро, но дете ћете ми баръено дати? Вы ћете признати; да вамъ я доста скupo плаћамъ.”

„За име Бога! на што вамъ є оно дете?” рече Шелбій.

„Ето, кадъ ме пытате, право да вамъ кажемъ, я имамъ єдногъ приятеля, кои є овай

родъ трговине якомъ почео; потребуе деце, да ѹи на вашаръ изводи. Ово є чланакъ трговине за любителъ раскошности, као н. пр. за угостителъ или овима подобне, за богатирце, коима се новцы пресиплю, и кои ѹи блювати могу. Онай бы дечко згоданъ быо за какву велику кућу, да врата отвара и да послужуе. Овай родъ трговине лепе користи приноси, а ово є мало ћаволче и онако шальиво и музикаланъ несташко, да є управъ и за мою трговину лепъ чланакъ.”

„Я га никако съ вольомъ не бы продао,” рече господаръ Шелбій умствуюћи. „Я самъ човеколюбивъ Халаю, и моя се наравъ згражава само, кад’ помыслимъ, да дете одъ матере разставимъ.”

„Хмъ! па заръ башъ тако? — Да, тако нешто само можете вы да чините. Разумемъ васъ. Понегда є досадно са женама се гложити. Такође и я свагда мрзимъ на дреку и запевку; таквошто врло є неприятно, па зато одъ како ово заниманъ я водимъ свагда избегавамъ. Како бы было кад’ бы вы девойку за єданъ данъ или єдну неделю на страну послали; па зато време да на миру ово свршимо, па кад’ се она врати, све є у свом’ реду. Ваша бы ѹой госпоя могла минђуше, или нову альину, или иначе какавъ накитъ купити, и она бы се умирила!“

„Я се боимъ, да то не бы довольно было.“

„Е, Боже мой, да. Та вы знате да ова створеня ни су као бели люди; съ ньима є лако, само треба човекъ да зна. Говори се,“ продужи Халай повѣрителнымъ гласомъ далѣ, „да овай начинъ трговине чувства затуплює; мени баръ то ни є се случило. Но ово є зато, што я нигда одъ како овай родъ трговине водимъ, нечинимъ као неки. Я самъ видио, како су дете једно матери изъ наручия изтргли и исто продали, а мати и дете непрестано урлали су и дрекали; то є лудо, квари еспапъ, и чини га понегда за службу неспособнимъ. Я самъ једномъ познавао у Орлеану неку врло лепу девойку, коя є таквимъ начиномъ са свимъ упропашћена. Онај човекъ, кои єнju купио, ни є хтео и нѣно дете, а она є была жестоке крви. Я вам' кажемъ она пригрли дете свое къ прсима, говорила є нешто ужасно. Мене и сад' јошъ мрави пралазе, кад' се само оног' сетимъ. Кад' јој дете изтргоше и ю затворише, она се згране, побести и за неделю дана умре. На очигледъ спискаше се хиљаду Долара, мой господару, само, збогъ рђавог' поступања. Не, свагда є болѣ, посо човечно свршивати, то я знамъ изъ искуства.“

И трговацъ робова завали се на свою столицу, прекрсти руке съ изразомъ добродѣ-

телны' умышляя, држећи се са свимъ за другог' Вилберфорса*).

Предметъ видио се є, да га се яко тицао; јеръ док' є господаръ Шелбій сасвимъ за мышлѣнъ поморанђу лющтио, настави Халай изъ нова и као да є силомъ истине нагонѣнъ, јошъ неколико речи више о том' да прослови.

„Ни є лепо, самъ себе когодъ да фали, но я за любовъ истине то кажемъ. Люди су тога мнѣния да я доводимъ свагда найболѣ чопоре Црњаца. Да редко на ньима губимъ, као што неки губе, и то приписуємъ понайвише мом' поступаню у овой радњи; и заиста господару мой човечество є найвећій и необоримый стубъ мoga поступања.“

Госп. Шелбій ни є знаю шта да му одговори, па зато рече: „заиста?“

„Да, шта вище мене су збогъ мои идеја изсмејвали и за неваљала држали. Да, они ни су за народъ заузети, но я самъ тврдо на то држао и то є већъ прошло, ал' ји є баръ скupo и стало!“ И трговацъ робова смејаше се сврху свое собственне щале. Џео нѣговъ разговоръ тако є смешанъ и само нѣму свойственинъ био, о човечству лепо да говори, да се господаръ Шелбій ни є мого одъ смеј да задржи. Трго-

*) Вилберфорсъ є био једанъ одъ найвећији човеколюбаца и за ослобођенъ робова.

вацъ робова побућенимъ се видио, даљ да продужи.

„Чудно је, но я немогу людма у главу уліти. Ту је био Тома Локеръ, мой старый ортакъ; онъ беше честитъ момчићъ, само права сатана према Црњцима — изъ основа, видите само, што мышляше, да се јошъ честитъ Црњацъ ни је родио. То је било његово основоположење. Но я му реко: „Е, Томо, „кад' твоје служавке вичу, шта ти помаже, да и по глави тучешъ? „Не, я недржимъ то за никакву несрећу, ако оне дречу,“ реко я; „то је ньима у природи,“ реко я, „па ако се природи на овай начинъ неможе да помогне, то се на другій може. Осимъ тога, Томо,“ реко я, „ты самъ кваришъ твоје девойке; оне бываю болешљиве, и тужне, а кадkad' такође и ружне, особито оне жуте, и ћаво да зна шта имъ јошъ недолали. „Дакле,“ реко я, „зашто ии не развеселишъ, и съ ньима приятельски се не разговарашъ? Ослони се на то, Томо, употреби само мало човечности, па ћешъ видити, да се даљ долази и болј плаћа, ослони се на то,“ реко я. Но Тома се незна, у томе да нађе, и то је толико штете нама принело, да се морадо съ ньиме да разортачимъ, и ако је онъ доброћуданъ човекъ био и трговину добро разумевао.“

„И налазите л' вы да је вашъ начинъ поступања у вашемъ послованю пробита-

чніи, одъ Томиног'?" за пыта га господаръ Шелбій.

„Да Богъ ме, Вы видите, да я свуда само ако могу избегавамъ оно, што є грозно, као н. пр. при продай деце или иначе укланямъ девойке съ пута — съ очию, изъ самог' помисла, знате л' вы то; и кад' є све већь свршено, кое се неда променути хмъ, то онда се оне на то на-викну. Вы добро знате, да ово неиде, као при белима, кои су другче одрастли, кои свое же-не, децу и све при себи задржаваю. Црньцы, вы добро баръ знате бываю са свимъ ньима свойственно воспитани; немаю се чему нада-ти; дакле све, што подносе, подносе лакше.“

„То онда боимъ се, да и мои нису добро воспитани,“ рече гос. Шелбій.

„Чини ми се, ни су. Вы Кентукцы ква-рите сами ваше робове. Вы добро мыслите, но то управ' ни є права доброта. Еданъ робъ, видите, кои се у свету потуца, часъ проданъ Томи, часъ Дику и Богъ зна юшъ коме съ таквимъ не може се добро поступати и крозъ прсте му глегати, и она му понятия давати, коя за нѣга нису, ёръ оно што му є пре теш-ко было, сад' му се тежимъ чини. Овако усу-ђуемъ се я потврдити; шта више ваши бы Црньцы сасвимъ духомъ малаксали онде, гдѣ усѣва Црньцы (*Plantagen-Neger*) весело пѣваю. Свакій као што вам' є познато госп. Шелбій, држи, да є нѣгово поступанѣ наиболѣ па тако исто

и я мыслимъ, сирѣчъ да я съ Црнъцима онако по-спупамъ као што они заслужую.“

„И заиста онай є човекъ найсрећніи, кој є са самимъ собомъ задоволянъ,“ рече госп. Шелбій слегнувши рамена са очевидно неприятнимъ осећанѣмъ.

„Но,“ запыта Халай, почемъ обоица неко време ћутећи орає разбияху, „шта велите?“

„Я ћу се о ствари да промыслимъ и съ мојомъ госпомъ разговоримъ,“ рече госп. Шелбій. Па ако вы желите, Халаю, вашъ посо на мирный начинъ да свршите, то бы наиболѣ чинили, да о томъ ништа недате да се примѣти. Дознаду л' само моїи момцы, да ће се једанъ одъ ньи да одвои, то онда неће наиболѣ за рукомъ испasti.

„Но, зацело, я ћу као рыба ћутати. Но само морамъ вамъ исповедити, да ми се ити, и да стоимъ, као на углѣвлю, притомъ радъ бы знати на чему смо,“ рече Халай, уставши, и горнюю альину свою огрне.

„Добро, а оно дођите јопъ овогъ вечера између шестъ и седамъ сати, па ћу вамъ одговорити,“ рече госп. Шелбій, и трговацъ робова опраштајући се оставилъ собу.

„Требало бы да самъ ову хулу низъ степене бацио“ говораше госп. Шелбій себи самомъ, кадъ се врата за нѣговимъ посѣтитељемъ затворише. „Какво безобразно увѣраванѣ. Да ми є ко казао, да ћу я Тому једномъ одъ

овы' бездѣлны' робскии трговаца продати, я бы му одговорио: „Заръ є мой служитель псе-то, да я то чинимъ? А сад' ево дође време, да башъ тако буде! Па и Єличино дете тако-ће! Знамъ да ћу збогъ тога съ мојомъ госпомъ страшну препирку имати, па и збогъ Томе. — Е, ал' тако є, кад' є ко дужанъ! —

Господаръ Шелбій беше доброћуданъ и приятельски човекъ, кои омлађини својой по-нешто крозъ прсте гледаше. Онъ никда оно непропушташе што бы благотворно за нѣгове Црњце было. Онъ є прилично, нѣговым' не-промотренем' шпекулацияма, у дугъ запао, и нѣгове мѣнице одъ великог' износа налазише се сад' у рукама Халаевым'. Изъ овога довде саобщтеног' моћи ће читатель лако на пред-ходеће заключити. —

Слика є случайно, кад' се вратима при-ближила, довольно чути могла, о чему є раз-говоръ био и дознаде, да се трговацъ робова съ господаромъ нѣнимъ за неког' погађа.

Она бырадо и дуже на вратима прислуш-кивала, но нѣна є госпођа зовне и она мора-де отићи.

Но ипакъ учини јој се, као да є чула да се трговацъ робова за нѣно дете погађа-ше. Можда се она вараše? Срце јој є сильно куцило и грчевно дрктало, па збогъ тога и претискаше своје детенце тако силно къ своимъ

прсима, да є дете зачућено нѣговим' вели-
ким' очима погледаше.

„Елице, шта ти є данасть?“ запытала є нѣ-
на госпођа, кад' Елица трпезу при којој є
обычно шила стровали и тако бокалъ съ во-
домъ проспе и разбие, па онако уплашена и
збунђена, својој заповѣдници изъ ормана у
место поискане свилене альине, спаваћу альи-
ну донесе.

Елица се ужасне.

„Ахъ милостива госпо“ єцаюћи обрне очи
своје горе; па после падне, заценивши се одъ
плача, на једну столицу.

„Но Елице, дете мое, та шта ти є?“ пы-
танье є кротко нѣна заповѣдница.

„Ахъ милостива госпо,“ одговори Ели-
ца, „у обидници є съ господаромъ једанъ
трговацъ робова — я самъ га чула.“ —

„Ты си башъ са свимъ проста — па
шта є онда?“

„О милостива! представите себи само, го-
сподаръ оће мога Харрија да прода?“ И бедна,
страшним' мыслима заузета майка єцала є грче-
вно и была є готово изванъ себе.

„Нѣга да прода? Иди лудо моя! ты баръ
знашъ да твой господаръ никда никаква посла
са южным' трговцима нема, а јошъ манѣ да ће
ког' одъ своји слугу да прода, докле є годъ
кој само честитъ. Не, ты си башъ са свимъ
проста, та ко бы твога Харрија купио? Ты

мыслишъ, да є цео светъ у нѣга тако заблуженъ, као ты. Иди, убриши сузе и закопчай ми альину. Тако, айде сад' очешляй ме и начини ми лепо витице, као што си недавно научила, и у будуће не прислушкай више на врати.“

„Добро, но вы милостива не ћете никда дозволити, ако — ако бы.“ —

„То є одъ тебе несмысленость дете мое. Наравно, да нећу. Та шта то ты говоришъ? већь ако бы саизволила, да се једно одъ мое собственне деце прода. Но, Ћлице, ты се заиста поносишъ съ твоимъ малимъ дераномъ. Ты држишъ, да свакій кои къ нами у кућу долази, да є дошо твоје дете да купи.“

Охрабрена рѣчма свое заповѣднице умири се Ћлица и стане врло вешто и брзо свою госпою намештати и китити, па найпосле и сама се себи смејти сврху свога страха.

Госпоя Шелбіј беше женска одъ вышег' душевног' и нравственног' изображения; съ природнимъ великодушиемъ, кое є госпояма у Кентуки свойственно, скопчано є было высоко нравственно, и вѣрозаконно чувство, па и строга основоположеня, кое она не само да є исповедала, већь є такође и упражнявала. Мужъ нѣнъ, кои башъ толико ни є држао на вѣрозаконность, ипакъ є почитовао и уважавао у ньой и имао као некій видъ страхопочитаня према истомъ. Онъ јој є у пуной

мери дозволио, да она све свое благодѣтелне подвиге у обучаваню и успѣваню, свої робова што бы се на ньиово побольшашъ и удобность односило, и ако да онъ ту никаква участия имао ни є.

Найвећій теретъ, кой му духъ обори носише, после оногъ разговора съ трговцемъ робова, предвидећи нуждность, да свою госпу о збывшемъ се договору мора да извести — и како да јој противстане.

Госпоя Шелбій, коя о замѣшателству у новцу свога супруга башъ ништа незнаде, но само, познаваше нѣгову добродушность уобщте, была је савршено увѣрена, да оно, — што јој је Јлица казивала, сирѣчъ о свомъ подозреню и брити утврђавала, — ни је истина. И тако у самомъ дѣлу ни је више о свему томъ мыслила ништа, а будући да је съ преправљанѣмъ заузета была, како да вечерњу неку посѣту учини, то изчезне ова мысао, и она сасвимъ заборави.

ГЛАВА ДРУГА.

Маша.

Јлица је врло млада у домъ свое госпође дошла и као нѣно любимче одрасла.

Кои је по јужной страни сединѣны држава' путовао, тай је зацело ону приятность, нѣжность существа и сладкій звукъ гласова' при-

мѣтио, кое є се често као особитый даръ у Квадроона и Мулатскіи жена быти види. Къ овой природной прелести Квадроона кои се єдва познаю да су одъ боядисаны произишли, виђа се често тако рећи заслеплююћа красота и найдражестніи крой тѣлесный.

Сличино появленѣ ни є никаква измышлѣна слика, већь изъ опоминая узета, каква є заиста пре неколико година у Кентуки была, гдѣ smo є видили.

Подъ заштитомъ свое заповѣднице одрастилиши, достигла є Слица свою зрелость, безъ да є изложена была изкusementияма, коя лепоту погубителнимъ наслѣдиемъ нарочно у робиняма чине. Она є удата была за неког' угледног' и духа пуног', младог' Мулата, кои є робъ на оближнѣмъ притяжаню био, и звао се Борђе Харрисъ.

Овог' є младог' человека нѣговъ господаръ дао подъ кирию да ради у једной рукодѣлницы, гдѣ онъ својомъ способношћу и даромъ изобретеня, као и врстношћу у свима пословима наиболѣ мнѣније задобије. Онъ є изнапао машину, како да се куделя чисти, изъ чега се одма познати много, великій духъ нѣговъ, узевши у разсмотренїе нѣгово воспитание и положение, као што є Витнеовъ био, кои є изнапо машину, да се памукъ чисти.

Борђе є био красног' тѣлесног' сложения и приятног' суштства тако, да су га уобиле

сви у работници радо имали. Будући пак ъ да овай мужъ предъ закономъ ни є човекъ, већъ само стварь био, то се є видио да є ћудима једног' простог', напрасног' и суровог' господара подвргнутъ. Кад' є овай за славу Борђеву дочуо, коју є стеко изнашавши ону машину, дојши у работницу, да види и чує, шта є одъ тог' тако разнешеног' гласа. Господаръ работнице прими га сасвимъ приятельски и честитао му є, држећи га за срећна да є онъ притјажатељ једног' тако вредности пуног' роба.

Нѣга спроведу по работници, и Борђе покаже му машинерију; но будући да є онъ съ узхићенѣмъ о нѣй говорио, управце стоја, и сасвимъ красно и мужествено изгледао, то недопадне се нѣговомъ господару те зачну у нѣму пакостне мысли о подвржености, да бујте. Како се сме усудити нѣговъ робъ, да тамо и амо слободно хода, машине изналази и међу белима и слободнима главу поносно горе да диже? Онъ га хтеде кући да води, гдѣ да оре и копа. Господаръ работнице и сви работници сасвимъ се запрепасте, кад' онъ на јданъ путъ заиште заслугу Борђеву и свою намѣру изјави, да га оће кући да води.

„Но, господаръ Харрисъ,“ рекне господаръ работнице, „ни є ли то нешто сасвимъ нечаянно?“

„И ако є? — Непринадлежи ли онъ мени?“

„Мы бы радо заслугу повысили, господару.”

„О том’ ни є разговоръ. Мени ни є нужде да мое люде подъ кирию даемъ, осимъ ако оху.”

„Но онъ се види, да є за овай посо, осо-
битог’ дара.”

„Може быти; но у ономъ, што самъ му
я налагао, ни є никаква дара показивао!”

„Али помыслите само, да є онъ ову ма-
шину изнашо!” примѣти єданъ одъ работника.

„Да, да; машину, да радъ уштеди, ни є
л’ истина? Подайте Црњцыма нека они сами
раде, сви су они радъ штедећа машина. Они
неће да раде. Но онъ нека копа!”

Борђе стояше као окаменѣнъ, кад’ тако
на єданъ путь рѣшена бы судба нѣгова си-
ломъ, противъ кое, као што є знао, никакво
противство непомагаше. Онъ скрсти руке,
угризаше страшно устне, и само ватра горкіи
осећаня пламтила є у нѣговим’ грудма и разли-
вала се у огнѣным’ своим’ струјама по нѣго-
вым’ жилама. Онъ дисаше тешко и брзо; нѣ-
гове велике црне очи сяile су, као разпирую-
ће се углѣвлѣ, и мож’ да бы опасный изливъ слѣ-
довао, да ни є приятельски господаръ работ-
нице нѣгове се руке коснуо и лагано му ша-
пнуо:

„Иди сад’ Борђе мирно; мы ћемо проба-
ти, да ти помогнемо.”

Зликоацъ опази шапутъ и дознаде садржай, и ако ни є речи чути мого: онъ се јошъ већма у себи разпали тиме и заключи да одъ намѣре свое неодустане, већъ свою силу надъ својомъ жертвомъ, да докаже.

Борђе буде одведенъ на Фармъ *) и за найниже послове употребљенъ.

Колико є годъ више мого узтезао се є, да какву непристойну речь неизусти, но ипакъ пламени погледи, намргоћено чело био є природный говоръ, кои се недаде угушити, необорими знаци, кои показую, да се човекъ не може, као стварь каква узети.

Борђе се є за срећна времена, докъ є у работници радио, познао са својомъ супругомъ и съ истомъ се оженио. За ово време было му є слободно, да може ићи и доћи, будући да є нѣговъ господаръ, кодъ кога є радио, у нѣму безусловно увѣренъ био. Женитбу є госпожа Шелбіј у целом' пространству одобрила, коя, као што и све жене радостне су, кад' кога могу, да ожене ил' удаду, а нарочно госпожа Шелбіј сасвим' є задовољна была, да уда свое красно любимче за човека нѣног' станя, кои се у сваком' смотреню за ю згоданъ видио. Они су се дакле у великой соби обитавајућег' дома, Јличине заповѣднице венчали и сама є госпожа Шелбіј китила лепу

*) Добро, Мајоръ, Вакупъ.

косу невесте съ венцемъ одъ цвећа поморан-
џе утврдивши невесте превезъ, кои заиста не
бы скоро лепшу главу украпавао. Ту је было
бели рукавица, колача, вина и гостију, кои се
лепоти невесте дивише, а доброту и госто-
примство нѣне заповѣднице похваливаше.
За једну ил' две године виђала је Елица свога
мужа често, и гишта јој срећу неузнемири, до
губитакъ нѣна два првенца, коя она любља-
ше и съ таквомъ жалошћу оплакиваše, да јој
е найпосле нѣна заповѣдница кротко пребаци-
ла, да своя страстна осећања ограничи уму
и вѣрозакону подвргне.

Кад' јој се малый Харрій родио, поста-
јла је мало по мало мирнија, и сви преће опе-
чалъни живци видише се съ животомъ ново-
рођеног' детенџета, да се на novo подмлади-
ше, здрави и крѣпки сташе. Овако је и пакъ
Елица постала срећна жена и то је трајло доње-
де, докъ јој мужъ изъ работнице не одве-
денъ беше и подъ ужасный се бичъ нѣговог'
господара неподврже.

Господаръ работнице, по обећању своме
поодио је госп. Хирриса, две ил' три недеље
после по одлазску Ђорђевомъ изъ работнице,
кад' је држао, да се је она жестина уталожила.
Онъ је сва средства употребљавао, да Ђорђа
у свой прећашњији посо натрагъ поврати.

„Немойте узалуд' речи просипати” рече го-
сподаръ Ђорђевъ упорно. „Я знамъ, шта ради мъ.”

„Я ни самъ мыслио да вами у томъ пра-
вила прописуемъ, но я самъ мыслио, вы ћете
и сами вашу собственну користь у томе ви-
дити, ако се са мномъ погодите и вашегъ ми-
роба подъ ќирию дате.”

„О, я се у томъ врло добро разумемъ. Я самъ
примѣтио вапте мигове и шапутанѣ юшъ оногъ
дана, кадъ самъ га изъ работнице узео; но съ
тимъ се нећете ништа помоћи. Мы живимо у
слободной земљи господару мой, онай є чо-
векъ мой и я могу съ ныме чинити, шта оћу
— то є тако.”

Борђева є садъ и последня надежда из-
чезла, нѣму ништа неостаде, до животъ скор-
би и понижения, кои му се юшъ већма огорчи-
ко јаквимъ цвelenїмъ и безчестиемъ, кое са-
мо зликовцы знаю, да измысле.

„Найхућій є обычай, кои се на једномъ
човеку учинити може, обесити га,” рече негда
некій Правословъ. Алъ ни є: има юшъ и горіи.

ГЛАВА ТРЕЋА.

Супругъ и Отаџъ.

Госпожа Шелбіј изипла є была да свою
посѣту учини, а Елица є стаяла на Веранди *)

*) Веранда се зове некій видъ лако покриве-
ногъ ходника око куће ; видъ алтана.

замышлѣна, гледаюћи одлазећа кола, кад' ал' неко јој руку на рате мету. Она се окрене и радостно смешенѣ разведри јој лице.

„Ты си Ђорђе? Како си ме поплашио! Ала се радуємъ, што си дошо. Госпоя се извезе и можда цело после подне доћи неће; зато айдемо у мою собицу гдѣ нећемо узне-миравни быти; мы имамо довольно за нась времена.

Говорећи ово, повуче га у свою малу чисту собицу, коя на Веранду излазаше и гдѣ је она кад' је шила имала обичай да седи, како бы гласъ своје госпое чула.

„Како самъ задовольна!” настави она. Та зашто се не смешишъ? Само погледай Харрија, како одъ дана на данъ све ячи быва!”

Дете се увати за скртъ одъ альине май-ке свое, и гледаше упленено отца исподъ кудраве косе свое. „Ни је ли пунъ дражести?” рече Јлица згладивши му косу съ лица и по-люби га.

„Я бы волео, да се никако ни родио ние,” рече Ђорђе горко. „Па и самъ, камо срећа, да се ни самъ родио!”

Јлица сва претрне одъ стра, наслони гла-ву свою на раме мужа свога, и стане плакати.”

„Ахъ, Јлице, ово је одъ мене ружно, да ти яде причинявамъ, јдна девойко!” рече онъ раз-нѣжено; „врло је рѣаво. Ахъ, камо срећа, да

ме нигда ни познала ни си, — те бы можда већъ до сад' срећна была!"

„Борђе! Борђе, како можешъ тако да говоришъ? Та шта се є тако ужасно догодило, или ће се тек' да догоди? Я држимъ, да смо до сад' сасвимъ срећни были?"

„Ты имашъ право, срећни смо были Любезна," рече Борђе. За тым' узме дете свое на колено, погледа му у бистро, црно око, и поглади га рукомъ по дугимъ кудрама.

„Сасвимъ твоје лице, Елице, а ты си наилепша жена, какву до сад' видио ни самъ; наиболја, какву самъ желио да видимъ; па опетъ, ахъ! да те ни самъ и да ме иш си познала."

„Ахъ, Борђе, та како можешъ?" —

„Елице, несрећа є ово велика и бѣда! Мой є животъ као пеленъ горакъ; тѣлесне сile оставляю. Я самъ сирото, бѣдно, остављено животно, само товаръ да носимъ опредѣлено. Та за чим' тежимо, ако ма што и како да радимо, ма што да знамо, да нешто будемо? На што нам' є животъ? О! та болѣ было да самъ већъ до сад' подъ земљомъ!"

„Ахъ, любезный Борђе, то є сасвимъ нешто рђаво! Та я съ тобомъ заеднички чувствујемъ, како ти є, што си твоје место у работници оставити морао, и што є твой господаръ тако опакъ. Но я те преклинѣмъ, буди стрпљивъ и можда ће се јошъ све на болѣ окренути.

„Стрельивъ!” пресече јој онъ речь,
„ни самъ ли стрельивъ быо? Да л' я и єдне
рече прослови, кад' оно онъ дође и мене безъ
икаквог' узрока оданде одвуче, гдѣ сви лю-
бавни према мене быше? Я самъ верно и
поштено савъ доходъ заслуге мое плаћао и
сви казаше, да самъ добро и ревностно радио.“

„Да, то є сасвимъ ужасно,” рече Јлица,
но онъ є твой за сад' господаръ, као што и
самъ знашъ.”

„Мой господаръ! А ко га постави за мог'
господара? То є управъ, о чему я разсуђу-
емъ! Има ли онъ право, мене да притяжава?
И я самъ исто тако човекъ, као и онъ; па шта
више врстніи човекъ и одъ нѣга; па и спо-
собніи човекъ, одъ нѣга; я се разумемъ више
у послу, одъ нѣга; я болѣ разумемъ до-
мостроителство, одъ нѣга; я лепше и пи-
шемъ одъ нѣга. — Я самъ се у свему овомъ
самъ учио и нѣму зато немамъ ништа да bla-
годаримъ; я самъ све ово и ако ми є много кое-
шта на путу стояло, па и против' нѣгове волѣ
научио; — какво право има онъ, да мене као
коня у тальиге прежде? — Мене одъ оног' по-
сла да одвуче, кои я разумемъ, и болѣ нег'
онъ, а оне да извршуемъ, кое свако марвинче
чинити може? Онъ вели, онъ ће ме укротити
и навалично принудити, да найде же, найпо-
длије и найгадније послове извршуемъ.“

„Ахъ, Борће, Борће, ти ме плашишъ. Я те до сад' јошъ нигда нечу, да тако говоришъ. Я се боимъ, да што ужасно неучинишъ. Я се више нечудимъ твоим' осенјаима, но — ахъ — буди предосторожанъ; та буди баръ мене и Харрија ради.“

„Я самъ предосторожанъ, я самъ стрпљивъ био, но све је горе и горе; — ово се већ више неможе подносити. Онъ гледа сваку прилику, само да ме цвели. Я самъ мыслио, да кад' мой посо свршимъ, да ћу мало времена имати да читамъ и да се јошъ што поучимъ; но што я више радимъ, то ми онъ све више и више товари. Онъ вели, и ако се я неизясњавамъ, да онъ ћавола у мени види, но онъ ће га вели изтерати, и скоро ће га изтерати, но на онай начинъ, кој му се заиста не ће допasti, осимъ ако се я страшно варамъ.“

„Ахъ Борће, шта да радимо?“ запита га Јелица жалостно.

„Управ' јоче,“ рече Борће, „кад' самъ каменъ на талиге товарио, стояше младый господар Тома и швићкаше съ бичемъ тако близу, да се је конь трзао. Я самъ га молио сасвимъ приятельски, да се окане, но тек' онда поче јошъ јаче да пуца. Я га замолимъ и опетъ, а онъ се окрене къ мени и ошине ме.... Я га уватимъ за руку, а онъ стане дрекати и одчува се одъ мене, отрчи отцу жалећи се да самъ га ја туко. Отацъ му дође као бесанъ

и рече, да ће ми показати, ко є мой господаръ, затымъ ме привеже узъ дрво, насече прућа и да младомъ господару и рече му, да ме туче докъ му є воля. И то є онъ све чинио! Но онъ ће зато већъ кияти!“

Чело се Ђорђево намргоди, а очи му пламтише, некимъ изразомъ, одъ когъ нѣгова млада супруга дркнати стане.

„*Ко є нѣга моимъ господаромъ учинио, што є, што бы я рая знаши,*“ рече онъ.

„Я мыслимъ, да свагда момъ господару и моїй госпои покорна быти морамъ, иначе ни самъ никаква Христанка,“ одговори жалостно Елица.

„Съ тобомъ є друго; ты си кодъ ныи као ньјово дете одрастла, они су те ранили, и одевали; они су промотрени, благи према тебе били, дали су ти добро воспитање, збогъ чега и имаю право надъ тобомъ. Но менеганяю, бију, срамоте, а што знамъ самомъ себи могу благодарити. Дакле чимъ ме є обвезао? За све што ми є до садъ дао, стоструко се наплатио. Већъ га више немогу, да сносимъ!“ повиче и песницу гнѣвљиво стисне.

Елица є дркната и ћутала. Она га јошъ никда тако разлюћена видила ни є, па зато є блага душа нѣна претрила болно изливъ страсти нѣгове.

„Ты баръ познаешъ бедногъ малогъ Карла когъ си ми послала?“ настави Ђорђе далъ.

Ова ми є бѣдна стварка была једина моя утѣха. Онъ спаваше ноћу кодъ мене, и ишо є поцео данъ свуд' са мномъ, и погледао ме є тако мудро, као да є разумевао осећања моя. То є све добро, ал' ту пре дао самъ му мрве, кое самъ предъ куйнским' вратма нашо, да єде, случајно господаръ дође и рече, да му я трошакъ чинимъ и да онъ неће да трпи, да и Црњацъ псето држи, па ми заповеди, да му каменъ о вратъ вежемъ и у потокъ га бацимъ.“

„Ахъ, Ђорђе, ты вальда ни си учинио?“

„Учинио? — Я ни самъ, но онъ є. Господаръ и Тома бацише бедно животно съ каменомъ о врату. Оно ме є сироче погледало жалостно, као да є хтело да каже; зашто ме неизбавишъ? Мене тukoше зато, што нехтедо псето да утопимъ. Мени то ништа нечини, но господаръ ће видити, да ме бой принитомити неможе. Но заръ ће и моя врба грожђемъ родити.“

„Шта ћешъ годъ да радиши? Ахъ Ђорђе, само немой ништа зло. Имай надежду на Бога, чини оно што є право и онъ ћете избавити.“

„Я ни самъ одъ оны' Христијана, одъ који си ты, Елице; мое є срце пуно чемера; я се не надамъ одъ Бога ничему; јеръ зашто, да онъ допушта овако што?“

„Ахъ, Ђорђе, мы треба да вѣрујемо.“ Госпођа вели: „И ако нась непрестанно несрећа

гени мы не треба, да очаявамо: јръ Богъ све на добро окреће.“

„Тако могу лако они люди да говоре, кои на меким' простиракама седе, или се у лубурама возе; но да су они у мојој кожи, то бы имъ се јошъ и горе видило. Я самъ радъ, да самъ добаръ, ал' шта ћу, кад' ми є срце раздробљено, и никако се немогу съ мојомъ судбиномъ да задовољимъ. И ты не бы могла, да си на мом' месту; па и сад' не бы могла, кад' бы само све знала, што бы ти имао, да кажемъ.“

„Та шта бы јошъ могло да буде?“

„Недавно рече господаръ, онъ бы права луда био, кад' бы ми допустио, да самъ на странни изванъ нѣговог' добра оженѣнъ; онъ мрзи на господ. Шелбія и цѣлу нѣгову родбину, као баяги зато, што су они поносити и желе се надъ ньимъ узвисити; притомъ рече, да самъ се я понео збогъ тебе и да си ме ты на то научила, па зато, да ми више допустити неће, да овамо долазимъ, већъ да жену узмемъ и да на нѣговомъ добру живимъ. Изъ почетка є само мумљао и зипарао, но юче рече ми, да я морамъ Мину за жену да узмемъ и у једной колеби съ ньомъ да живимъ, другче ће ме низъ воду да прода.“

„Та нась є свештеникъ венчао, онако исто, као што се и бели венчаваю,“ рече Єлица незлобно.

„Ахъ! заръ незнашъ, да се робъ несме венчати? У овой земљи нема зато законъ. Я те немогу, као мою жену задржати, ако нась онъ оће да разстави. То є управ' збогъ чега ради би био, да те нигда ни видио — да се ни родио ни самъ; камо лећа за нась обое, камо срећа за ово бедно дете, да се ни родило ни је. Ово исто може и нђга негда постићи.“

„Ахъ, нашъ је господаръ врло добаръ.“

„Есть, но онъ може умрети, и ко зна, коме ће наше дете продато быти. Каква је радость за нась, што је красно и паметно? Я ти реко, Елице, свака добрина на твом детету, срце ће ти тим више цепати; и знай да ће те скупо стати.“

Ове речи падну на Еличино срце, као найтеже олово; обликъ јој робскогъ трговца изађе предъ очи; она побледи и немогаше да дише, као да јој је ко смртоносный мачъ у срце забо. Она погледа уплашено у Веранду наполъ, гдѣ се дете забављаше, — јеръ му се ньиовъ разговоръ озбиљанъ видио, — яшећи на палицы господара Шелбіја. Она хтеде своме мужу да саобщити, одъ чега се је бояла, но ипакъ се уздржи.

„Не, не,“ помислила је, „бедномъ је момъ“ мужу и онако доста. Не, нећу му ништа да кажемъ; а шта више, то быти неможе, јеръ ме госпожа нигда преварила ни је.“

„Дакле, Елице,“ рече јој мужъ жалостно, „тѣши се и буди здрава, ёръ я одлазимъ.“

„Ты одлазишъ Ђорђе? — а куда?“

„У Канаду,“ рече онъ, ободраваюћи се, „и кад' тамо дођемъ, гледаћу да те одкупимъ, то є још једина надежда, коя нам' остає. Твой є господаръ добаръ, кои се неће узтезати, да ми те прода. Я ћу тебе и дете да искупимъ; Божијомъ помоћу надамъ се да ћу то моћи.“

„Ахъ, тешко нами, ако уваћенъ будешъ.“

„Мене уватити нећеју, Елице; прећу умреши! Я ћусе ил' ослободити, или умрети!“

„Вальда се нећешъ самъ убити?“

„То неће нужно быти, они ће мене доста наскоро убити; ёръ ме жива низъ воду одвући нећеју.“

„Ахъ, Ђорђе, буди мене ради промотренъ! Немой ништа зло да чинишъ, немой самъ противъ себе руку да дижешъ, или ма противъ кога человека. Ты ћешъ страшно искушаванъ быти; но ипакъ немой то чинити. — Ићи морашъ, ал' иди промотрано и мудро; моли се Богу, да нась одъ ове напасти избави.“

„Дакле Елице, саслушай мою намеру. Господарь є себи то у главу метуо, да ме овамо пошлъ, съ билетомъ на господара Симеса, кои једну милю на оной страни живи. Я држимъ, онъ се за цело надао, да ћу я овамо доћи, да ти кажемъ како ми є. Онъ налази у

тome радость, кад' себи представи то, да се „Шелбинъ народъ“ као што га онъ называ, цвели. Я идемъ сад' кући онако, као да је већъ све заборављено. Я самъ већъ уредио све и я се познаемъ съ людма, кои ће ми помоћи. За једну неделю дана већъ ћу быти између про-*клешти*. Моли се Богу за мене Слице; можда ће ти Богъ молитву примити.“

„Тако дакле, моя возлюблена жено съ Богомъ,“ рече Торће, држећи Јличину руку и позадуго јој у очи гледајући. Ђутећи стояли су; затымъ слѣдовало је неколико речи, уздисая, горкіи суза и растанакъ онакавъ, какавъ само може быти, гдѣ надежда пакивиђеня ни је яча одъ паучине — а мужъ се одъ жене свое растае.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Едно вече у Чича-Томиной Колеби.

Чича-Томина је колеба била нека мала чатрља, у близу поредъ „дома,“ као што имаю обичай Прњаци обиталиште свога господара да називају. Предъ њомъ је била красна градиница, у којој је свакогъ лета било ягода одъ сваке руке и мложина воћа и прознбения око когъ се брижљиво старало. Џела предња страна колебе покривена је била шаренимъ ладолежомъ

и некомъ домаћомъ месечаркомъ ружомъ, кое је тако једно съ другимъ уткано было, да се је јдава и трагъ неотесаны' балvana видити мого, изъ који је колеба начинјена была. Такође се овде ле-ти видити могло и различног' другог' шареног' цвећа, кое красотомъ својомъ срце Тета-Клоино радошћу испунијаваше.

Айдемо у обиталиште. Вечера је прошла и Тета-Клоја, као врховна куварка, коя се за све старала, заповедила је нижим' куйнским' званичницима, да се све очисти и у редъ свой доведе, а она међутимъ спрavљала је и сама за „свог' старца“ вечеру. Зато нетреба сумњати да ни је она была, коя се је око огњишта съ прженјемъ и варенјемъ занимала. Была је округлог', црног', светлећег' се и тако глатког' ли-ца, као да га је беланџетомъ намазала. Њено угоно лице, кое је чалмомъ покривено было, показивало је да је она са свимъ задовољна бы-ла, а видити се могло и то, да је као нешто и на себе држала вальда збогъ тога, што је за прву куварку у цјеломъ сусједству признана была.

Па она је и била у самом' дјелу куварка. Све кокоши, ћуркови, патке и остала пилље, плашила се, како имъ се она приближаваше, као да су предчувствовали смрть свою, а тако је и било, јеръ она непрестанце' мышљаше о пе-цыву, надеваню и прженю. Пројо, као што је она знала различно, да направи, было је за све, одъ мање способности куварке не описано

чудо. Она се сва одъ радости и поноса тресла, а нарочно тресоше јой се доброугосне побочне стране, кад' приповедаше, како се неке узатудно упиняху, да до оног' степена знанја дођу, на ком' се она налазаше.

Ништа јой милис ни є было до то, кад' бы видила да су страни у домъ дошли; ћръ є напредъ знала, да ће она, као куварка за свой посо похвалѣна быти.

Управ' сад' заглѣдала є Тета-Клој у таву, гдѣ ћемо є у приятномъ нѣномъ заниманю да оставимо, докле описание колибе несвршимо.

У углу єдномъ видио се као снегъ белимъ покриваломъ застртъ креветъ и поредъ истог' ћилимъ знатне величине. Како съ креветомъ и ћилимомъ, тако и съ цѣлимъ угломъ уобщте, видило се, да се є съ особитимъ вниманиемъ поступало. Овай є угалъ быо украшай колебе. У другомъ углу видио се такође креветъ, но млого уделни, по свой прилици, кои є за употребљаванѣ опредѣленѣ быо. Дуваръ надъ огњиштемъ у крашенъ є быо некимъ иконама изъ светога писма, као и сликомъ генерала Вasingтона, сврху кое бы се овай юнакъ запрепастио.

У єдномъ углу на незграпно отесаной клупи седише два вунасте главе дерана. Очи имъ црне и сяйне быау, а образи пуни и светли. Они забавляше мало неко дете, кое се отимаше, да иде, но као што быва за мало се

на ногама задржи, па онда се залюля и на землю падне, чemu су се она двоица смеяли и у руке плѣскали.

Трпеза є нека трошна, застрта трпежњакомъ къ ватри привучена была на којой су шарени таньири постављни были са јошъ другымъ потребама за предстоећу вечеру. За овомъ є трпезомъ седио Чича-Тома, найбольій служитељ господара Шелбіја, кога ће обликъ читательи видити, јръ є онъ управъ предметъ и юнакъ ове повѣсти. Онъ є био велики и широкіи плећа човекъ; при томъ здравог' сложения тѣлесног' и особите црњине. Онъ є био правіи африканскіи чертіи у коима се мого видити изразъ озбильности и разума здруженъ съ благошћу и доброхотношћу. У нѣму є лежало нешто, као да є самъ себе чествовао и уважавао; а при томъ искренна и повѣрителна простота и учтивость.

Онъ є у овомъ окатренућу яко занятъ био тиме, како да на некой предъ нымъ бывшой таблицы више писмена преглѣда и преписує. Ту се деси и младый нѣговъ господаръ Ђока, неко красно дете одъ тринаестъ година, кои му се за учителя наметне.

„Не тако, Чича-Томо, немой тако,“ рече онъ брзо, кад' є Чича-Тома трудно репъ одъ дхтео да повуче; „немой тако: то є у.“

„А, тако!“ рече Чича-Тома, гледаюћизачућено, како нѣговъ младый учитель съ особи-

томъ лакошћу више писмена *д и у* за нѣгово поученѣ написа. Затимъ онъ узме држакъ (*Grif fel*) нѣговыимъ дебелымъ и крутимъ прстима, па почне стрпельиво изнова да пише.

„Како белима свашта лако одъ руке иде,“ рече Тета-Клоја, посматраюћи съ пунимъ поносомъ младогъ господара Ђоку. Вы већъ знате да пишете, па и да читате; дођите свакогъ вечера къ нами, да намъ што читате; али штогодъ лепо и забавно!“

„Али Тета-Клојо,“ рече Ђока, „я самъ лепо гладанъ, што башъ ни є тако забавно; ни є ли колачъ већъ готовъ?“

„Одма ће быти готовъ господаръ Ђока,“ рече Тета-Клоја покваренимъ нарѣчиемъ Црњаца, почемъ поклопацъ одигне и колачъ погледа; лепо є поруменио. Овако што, само я знамъ! Госпоя є ту пре некій данъ заповедила Салики да колаче прави; но я немого очима да гледимъ, да се оно што є добро квари; зато реко идите одатле! Колаче є сасвимъ препекла, безъ свакогъ кроја, као ево ова моя ципела.“

Говорећи Тета-Клој о неспособности Саликинай, дигне поклопацъ са кроја одъ колача и покаже дѣло свое умѣтности, чега се не бы никакавъ колачаръ (слаткопекъ) стидио. Ово є управо по видимомъ была цѣла гостба нѣна, па зато се сад' стане Тета-Клој живо тамо и амо по соби освртати.

„Одлазите съ пута, вы Црнцы, ты Мой-
сило па и ты Петре. Уклони се Полій, чедо
мое, майка ће и теби већь нешто дати. Де,
господаръ Ђоко, спремите књиге ваше, па
седите до мог' старца, и само докле скинемъ
роштиль, одма ћу вам' прву кришку на та-
њиръ вашъ метути.“

Вы сте хтели Тета-Клојо, да я идемъ и го-
ре у кући вечерамъ“ рече Ђока, „но ништа
зато я самъ у том' већь вештъ, я знамъ.“

„Тако, вы знаете, злато мое,“ рече Тета-
Клоја, трпаюћи му пушеће се колаче на та-
њиръ. „Знате, да стара Тета оно што є най-
болъ за васъ на страну оставля. О, идите Бо-
га вамъ.“

Затым' га гурне приятельски у страну,
па опетъ оде къ ватри.

„Сад' ћемо по колачу,“ рече господаръ
Ђока и замане великимъ ножемъ по вопрос-
номъ предмету.

„Богъ васъ помого, господаръ Ђоко!“ по-
виче Тета-Клоја и увати га, некомъ особитомъ
озбильношћу, за руку: „та вальда нећете тимъ
великимъ тешкимъ ножемъ сећи? Ако га на-
слоните то ћете покварити тако красну нади-
мачу!“ (Aufslauf). „Ево найде за тай посо старый
танкій ножъ. Овай є ножъ оштаръ, драго де-
те мое, видити само, да є лакъ као перо.
Сад' єдите, и немойте ни да жвађате — само се
у усти топи!“

„Линcolnъ Тома каже,“ рече Бока съ пунимъ устма, „да е ньиова Єйна боля куварка одъ тебе.“

„Линcolnини неразуму ништа,“ рече Тета-Клоя маловажно; према *нашимъ* господарма. Я іи почитуемъ, ал' шта е вайде, кад' незнаю шта еично и честито. Айд' нека седне господаръ Линcolnъ поредъ господара Шелбія; о Боже! или госпоя Линcolnъ, и да ли бы она умела онако по соби ићи, као моя госпоя? вы вальда већъ знате, величествено, — О, идите молимъ вась. Неговорите ми ништа о ньима.“ И Тета-Клоя подними се, као, кад' некій оће да покаже, да много разуме.

„Ал', ты си и сама казивала, да е Єйна, ваяна куварица,“ рече Бока. „Може быти,“ рече Тета-Клоя, и да самъ я то казала. Да ваяна, проста єла скуча, да лебацъ добро умеси, то уме Єйна, али, о, Боже! што се више умѣтности у 'овой струцы тиче, шта зна она? Да, и они праве Паштете, то се зна, ал' какве? — Окореле? Може ли она да направи Паштету, па да се у усти разягли? Я самъ тамо была, кад' се е удавала господи-чна Мара, и Єйна ми е показала нѣне Паштете, кое е за сватбу правила. Вы знате, да самъ я добра приятельница съ Єйномъ. Я іошъ нигда ниште казивала ни самъ; ал' идите Бога вам' господаръ Боко. Я не бы читаву неде-лю дана спавати могла, кад' бы нѣне Паштете,

као ове быле. — Щине Паштете ни су ништа.

„Я бы реко, да се Щина исто тако за способну држи,“ рече Ђока.

„Држите л' си вы?! — Право, да вам' кажемъ, Щина ни є крива, што *ништа не зна*. Нѣнъ господаръ и цѣла породица нѣгова, ни на што непазе. Па зато она сирота ни є крива. Ахъ, господаръ, Ђоко, та вы не зните, какве отличности имате!“ При овым' рѣчма уздане Тета-Клоя и уплаиreno на све стране погледа.

„А што се тога тиче я самъ увѣренъ Тета-Клою,“ рече Ђока „да се я отликуемъ, у разумеваню Паштета и Пудлинга. Пытай само Тому Линколна, да л' га я ненадговоримъ сватда, кад' се съ ньиме наћемъ.“

Тета-Клоя завали се у столицу и зацени одъ смея тако, да є Ђока зацело о себи мыслио; да є онъ нека особита оштроумна глава, кад може друге до тог' степена да засмеє, да имъ сузе на очи ударе.

„И тако вы рекосте, да сте Тому надговорили? Ахъ господаръ Ђоко, та вы бы и мртва насмеяли!“

„Да, я му реко: е, мой Томо, ты треба само да видишъ; како Тета-Клоя Паштете прави; оно су праве Паштете.“

„Ахъ штета!“ продужи Тета-Клоя, „штета, што Тома незна,“ и видило се, као да є неку

боля на срцу осећала збогъ Томиногъ незнанства. „Вы сте требали, господ. Боко да га позвовете да дође и јде; то бы одъ васъ честито было. Но вы знаете, господаръ Боко, да никогда друге збогъ тога, што отличности никакве немаю нетреба да изсмеявамо! Само то треба свагда предъ очима човекъ да има, да све што знамо и имамо одозго да долази, тако незаборавляйте никогда ово!“ рече Тета-Клоја са свимъ озбиљно.

„Добро, я већъ мыслимъ, да ово дана Тому позовемъ,“ рече Бока. „Тета-Клојо, гледай дакле шта ћешъ радити, ал' тако, да се онъ чуди и нека се најде за двоицу.“

„Да, да, за цело,“ рече Тета-Клој узклицивајући!

„Вы ћете видити господару, да ће се онъ дugo сећати нашегъ ёла. Сећате л' се јошъ оне гостбе, којомъ smo почастили генерала Књокса? У мало што се ни самъ тада съ госпођомъ завадила. Я управо незнамъ шта ојею овда и онда госпе. Мене потребую и за свашта морамъ я да одговарамъ, па и опеть се оне оје да мешију у мое послове. Я самъ є напоследку разлютила и рекла самъ неповольно: госпо! погледайте ваше беле и нѣжне прсте, сяће прстенъмъ, кои су као кринъ на комъ капља росе сји, а погледайте мое незграпне дебеле руке. Но не мислите, да є мене господъ за куйнске послове, створио, а васъ у соби текъ да седите? Да я

самъ управо ово у лютини изрекла господаръ Ђоко.“

„А шта є казала мати?“ пыташе Ђока.

„Како! шта є казала? Она ме є смешећи се погледала нѣнимъ великимъ, лепимъ очима и рече: „Дакле, Тета-Клојо, я држимъ ты право имашъ. Она бы ме требала, да удари по глави, што самъ тако горопадна была; но та-ко є: мени неиде ништа одъ руке, кад' ви-димъ укращену госпу у куйни.“

„А, ты си тада ономъ гостбомъ осветла образъ,“ рече Ђока.

„Да л' є истина? Я самъ онай данъ стояла за врати обѣднице. Я самъ видила моимъ очима, да є трипутъ генералъ пружао таньиръ за Паштету и да є казао:

„Знайте, за цело госп. Шелбій да имате особитог' кувара.“ — „Господару, я самъ се заиста понела, кад' самъ ове речи чула.“

„И генералъ є знаю, шта то значи кува-њѣ,“ настави Тета-Клоја, почем' се гордо испра-ви. „Генералъ є врло красанъ човекъ. Онъ є одъ неке знатне породице у старой - Вирги-ніи! Онъ зна шта є добро. Да, за сваку Паштету треба зачина, но каквог' и колико? Генералъ зна, ал' и я знамъ.“

Младый господаръ Ђока, као и свако де-те, кад' се наєде, ни є мого ни залогая више да узме, већъ є посматрао вунене главе и све-тлеће очи на страни стоећи гладны' Џрњаца.

„На! Мойсило и ты Петре,“ рече онъ, пружаюћи имъ замашне залога; Оћете л' јошьшто? Айде Тета-Клојо, изпеци имъ кои колачъ.“

Бока и Чича-Тома одоше, и посадише се у угаль оџака, а Тета-Клоја часъ є пунила уста свог' найманђг' дѣтета кое є на рукама држала, а часъ своя, часъ пакъ давала є Мойсилу и Петру подобре залога, кои се подвукоче подъ трпезу, да тамо єду и оно мало детенце овда и онда несташно за прстиће ножне вуку.

„Одлазите!“ викаше мати удараюћи по трпези, подъ којомъ се жуборило. „Заръ не можете мирни быти, кад' долазе бели люди да васъ посљте! Заръ мирни, нећете да будете? Ил' се болѣ владайте ил' ћу васъ по одлазку господара Боке затворити.“

Шта є она съ овомъ ужасномъ претњомъ хтела да каже, тешко се може разяснити; доста то, да они мали ћаволани ипакъ мировалини су.

„Не, не,“ рече Чича-Тома, „те се лудости ньима не могу опростити.“

Сад' се извукоче деца исподъ трпезе, који лица и руке биле су умазане шећеромъ, па почеше оно мало дете цмахати.

„Одлазите! рече мати, одбияюћи натрагъ ньиове вунене главе. „Та вы сте се умазали. Одлазите и умите се.“ Ово є она говорила съ некомъ опоменомъ, коя є ужасно ћачала; но децацы непресташе одъ смея, а она ји на полѣ изјори, гдѣ текъ на ново почеше да вичу.

„Да л'сте јошъ гдји видили тако рђаве деце?“ пыташе Тета-Клоја, утирући некомъ мокромъ крпомъ лице свог' на сили детета; и кад' се детету лице засия, посади га на крило Чича-Томино, а она стане све уредъ поставлати. За време свега тога дете є оно мало на сиси Чича-Тому чашь заношъ вукло, чашь по образу га миловало, а чашь мастне свое ручице у нѣгову вунену косу укопавало; и ово се Чича-Томи допадало.

„Ни є ли ово красно девойче?“ рече Чича-Тома, почемъ дете према себе управце држаше, да є посматра. После є узме на кркаче и стане съ ньоме скакати и играти, а Ђока међутимъ стане га марамомъ вияти и тући. Мойсило пакъ и Петаръ дођоше и му-мляли су као медведи и за ньима трчали докъ найпосле Тета-Клоја на ньи неповиче, да јој сва глава одъ вике зазуи. Но будући да се є ово свакій данъ догађало, као што є и сама признала, то они ни у дулведу,*) веће про-дуже свое весеље дотле, докъ се неуморе и сити навичу и наскачу.

„Но, сад' є веће доста,“ рече Тета-Клоја, коя некакву грдну орманину за спавање извуче, „айде Мойсило и ты Петре, вуците се овамо;

*) Дулве ду, у обычномъ говору, као: я гово-
римъ, а онъ ни у дулведу; или я говоримъ,
а онъ и нешумења.

еръ ојемо сад' да држимо скупштину (Meeting-Meeting).

„Ахъ, мати, мы ни смо дремљиви. Та и мы бы седили при скупштини. Скупштина је нешто лепо. Нами се допада.“

„Немой, Тета-Клојо,“ рече господар Ђока, „тури га унутра,“ а притоме яко и самъ одапре ногомъ и ону незграпну орманину одтури.

Сад' се присутствујући преобразе у одборъ, и чинише наредбе за скупштину.

„Я не знамъ шта ћемо за столице ради-ти“ увераваше Тета-Клоја. Будући пакъ да се у колеби Чича-Томиной ни је скоро скупштина држала, то се могло надати, да ће се ова забуна збогъ столица, уклопити.

„Старый је Чича-Петаръ ове неделѣ сломио обадве ноге одъ оне найстарије столице,“ примѣти Мойсило.

„Ојешъ ићи? Я бы се опкладила, да си је ты пребио,“ рече Тета-Клоја. „То је твоје масло.“

„Она ће већъ моћи стояти, ако се на дуваръ наслони,“ рече Мойсило.

„То онда несме више Чича-Петаръ на њой седити, јеръ се онъ све једнако люля и помиче кад' пои. Тако се је помицао ту пређе по свой колеби,“ рече Петаръ.

„О благо небо, то дакле управ' онъ треба на њой да седи,“ рече Мойсило, „кад' започне да пои: „Придиши святы и грѣшници, услы-

шати паденіе мое! — и потом' нек' се предметне.“ — Говорећи ово Мойсило, маймунски є сасвимъ подражавао старомъ Чича-Петру, кои є крозъ нось појо и люсне на земљу да јошъ већма увелича позорије.

„Вуци се овамо, па буди пристоянъ!“ рече Тета-Клој. „Срамъ те было!“

Но Господаръ Ђока смејао се, па рече: „Мойсило є права шальивчина.“ И тако видило се да сва опоминана майчина ништа непомогоше.

„Но, Старче,“ рече Тета-Клој, „довалјай бурадъ.“

Међутимъ даваљају се два празна бурета преко који се даске мету и тако се преправе за скупштину учине.

„Господаръ Ђоко, вы читате врло лепо, ел' да ћете кодъ насъ остати и читати намъ;“ рече Тета-Клој.

Ђока радо саизволи; јръ дете нѣговы' година на свашто є готово, а особито на оно, што му неку важностъ дає.

Соба се за тилый часъ напуни лицама старимъ и младимъ, мушкимъ и женскимъ. Сад' започне безазленый жуборъ о различнимъ предметима, као: Одкуда старой Тета-Салики ново црвено главе покривало, и како є то могло да буде, да госпоя да Ѓлки мусулинску на бобице альину, и како є, на ту мысао дошао господаръ Шелбіј, да мрко ждребе ку-

пи, кое ће притјажање, изредношћу својомъ да увелича.

Неки одъ дошавши на посјту, били су одъ у обљижности живећи породица, кој су дозволенъ добили, да могу у скупштину доћи. Они су различите гласове донели, о догађајима ныиовы' обиталишта који су гласови исто онако съ нестрпљивошћу саслушавани, као што то быва, кад' се какве новости у вишшим' круговима слушају.

После неког' времена почне се појти, и сви су присутствујући очевидно узхићени били. Ту ништа несметаше, појну овомъ, па ни они, који су крозъ нозъ појли. Речи, кое се кадкадъ чуше биле су изъ обштепознаты' црквены' Химна, кое се у томошним' црквама поју, а кадкад' чуше се дивљг' и не са свимъ опредѣлителног' свойства. Страна јдна, која є съ великомъ силомъ појла, била є ова пјесма:

На бойном' полю умрети,
На бойном' полю умрети,
Благо мојој души.

Друга страна опетъ појла є: „На рѣкахъ вавилонскихъ, тамо сѣдохомъ и плакахомъ“ Па онда Јрмось: „Свѣтися, свѣтися, новый Ерусалиме!“ и ово є найвећма на чувство Црњаца дѣйствовало.

Различна советованя и приповеданя о чинѣнъмъ већъ опытима уткана су била съ пѣ-

ніемъ. Седоглава баба, коя већъ одъ вайкаде за никакавъ посо не беше моћна, стояла є наслонивши се на штаке, па є говоила:

„Добро, децо добро! я се врло радуємъ, да васъ све јошъ видимъ и да ћу у *славу* *) да поћемъ; ево я самъ децо готова; я чекамъ, мой є малый завежляй спремљенъ и само еапу на главу, па као да ћу на кола, коя имаю доћи овда и онда ноћу чини ми се, као да топотъ коњскій и зврктанѣ точкова чуемъ, па зато више пута задуго ји ноћу изгледамъ. И вы такоће децо моя, треба да сте преправни; јеръ то ние мала стварь у славу поћи! То є наймоћније нешто децо моя! — Вы ништа о том' незнанте, но оно є нешто чудесно.“

И старо створенѣ посади се опетъ, ронећи сузе, као тронућемъ убѣђена, а целый хоръ запои:

О Канаану, славный Канаану,
Поћмо дакле сви у славный Канаанъ.

Господаръ Ђока читаше у слѣдству ове пѣсме на общту молбу последню главу Откровения; но често є пресецањ био рѣчма; „Слушайте само!“ — „Представите само себи!“ — „Заиста є величественно.“

*) Американски робови јднако слуте о обѣтованой земљи (Канаану), да ће се негда избавити изъ робства, па зато найрадије читаю и слушаю Откровения Јоанова (Апокалипсисъ.)

Ђока кога є мати у вѣрозакону воспыта-
ла ,кад' кад' є съ похвале пуномъ озбильнош-
ћу примѣтбе собственне чинио, збогъ чега му
се омлађина чуђаше , а старежь га благосиля-
ше, и сви су тог' мнѣния были, да ни свеште-
никъ болѣ толковати не бы мого.

Чича-Тома є быо, што се вѣрозаконны ства-
ріи тиче , у цѣломъ сусѣдству као нѣкій па-
триархъ. Одъ саме природе быо є нравственъ;
притомъ душевно є вѣма изображенъ быо ,
одъ нѣговіи парняка , па зато є свако на нѣ-
га очи са страхопочитанѣмъ управляемо, као на
неког' свештеника. Простосрдечна и искрена
опоминяня нѣгова заиста бы и вышег' воспи-
тания люде задовољила. Но кад' се є Богу мо-
лио , особито се є отликовао. Ништа ни є мо-
гло трогателно - усрдије , детиню озбильность
нѣговы молитвіи надвисити, кое сунекым' точ-
кама изъ св. писма уткане быле, и кое є само
нѣму свойствено было и као безъ да є онъ и
знао изъ устаму излеташе. Ђномъ речю нѣго-
ва є молитва тако чудесный упливъ на слуша-
телѣ имала , да су є ови свагда са сакруше-
нимъ срцемъ слушали.

Докле є овай угледъ у колеби Чича-Томи
ной трајао , сасвимъ се овомъ противанъ у дому
нѣговог' господара свршавао.

Робскій трговацъ и господаръ Шелбій седили су упредозначеной обѣдници за трпезомъ, коя є артияма и другимъ окрутомъ за писанѣ покривена была.

Господаръ Шелбій бројо є неколико свескіи банкнота, и кад' іи є већъ пребројо, пружао є онда робскомъ трговцу, кои іи є такоће пребрајо.

„Све є исправно“ рече трговацъ, „но сад' подпишите ово овде.“

Господаръ Шелбій шчепа брзо писмено продає и подпише, као, кад' човекъ 'ити, да не-приятно што 'сврши и одгури исто заедно съ новцима. Халай извуче изъ неке сасвимъ изношене записнице (*Brieftasche*) писмено, погледи исто, и ружи га онда господару Шелбију, кои га съ некимъ троненѣмъ угушене скорости прими.

„Но, сад' є већъ стварь свршена,“ рече трговацъ дизаюћи се.

„Свршена!“ повтори госп. Шелбій и уздане тешко одъ срца, па рече јошъ еданъ путъ „Већъ є свршена!“

„Види се као да ни сте! сасвимъ задовољни,“ рече трговацъ.

„Халај,“ настави госп. Шелбій, я се нада, вы ћете се опоменути, да спем мти вашу честну речь дали, да Тому нећете препродајати, докъ недознате, у какве га руке предасте.“

„Та ви сте то исто сами чинили господару,“ рече трговацъ.

„Обстоятелства су ме на то принудила, као што вам' є познато,“ рече госп. Шелбій гордо.

„Дакле, вы добро знатае, да и мене могу обстоятелства принудити,“ настави трговацъ.
„Но ипакъ я ћу се старати, као што найболѣ знао будемъ, да Тому добро наместимъ; а што се тиче мога поступаня съ ныиме, о том' се не брините. Ако ћу Богу и зашто да благодаримъ; то є, што нигда нисамъ свирѣпъ био.“

О разлаганю и увераваню трговца о своимъ пређашњимъ основима, видио се є господ. Шелбій, да ни є сасвимъ задоволянъ; но будући да му никакве утѣхе неостаде, одпусти трговца съ миромъ да оде, а онъ самъ, као очайникъ запали смотку (Cigarre).

ГЛАВА ПЕТА.

Каква се чувства порађају уживомъ пристяжанију при промени своји пристяжатеља.

Господаръ и госпожа Шелбій отишли су у свою спаваћу собу. Онъ се одмараше угодно на столици съ наслономъ и разгледаше писма, коя су съ поштомъ оно после подне дошла, а

она стаде предъ огледаломъ разплетати свое уменшно оплетеие витице, кое юй є **Елица** опле ла была; јръ кад' є смотрела бледо лице и одъ плача подбуле очи свое служительке, дозволила юй є да иде да спава. Док' се є овако она съ витицама забавляла, падне юй на паметъ разговоръ онай, кои є съ девойкомъ оно ютро имала, па се окрене мужу свомъ и безбрежно рекне:

„Да, безъ шале, Артуру, каква є оно проста неотесана людина была, што є данасъ за ручкомъ био?“

„Онъ се зове **Халай**,“ одговори **Шелбій**, окренувши се доста неугодно на столици и очи упревши яко у писмо.

„Халай! Па кое онъ, и ако смемъ запытати, шта ће?“

„Човекъ, съ коимъ самъ нека послало имао кад' самъ последниј путь у **Натхецу** био,“ ре че **Шелбій**.

„Па заръ є зато онъ тако слободанъ, да овде, као код' свое куће обђдуе?“

„Я самъ га позвао; имамъ съ ньиме неке рачуне да расправимъ.“

„Не тргує ли онъ съ робљемъ?“ запытала го споя **Шелбій**, коя неку смућеность у обхођеню свога мужа спази.

„Е, любезна, одъ куд' ти опеть то дође на паметъ?“ пыташе онъ погледаши є.

„Та Елица мн дође данање после подне плачући и запеваяћи. Она ми рече, да тай човекъ тргује съ робљемъ, и да је чула, како се съ тобомъ погађао за нѣно дете — оно смешно паче.“

„Тако?“ рекне господ. Шелбій, па се загледа ипакъ у писмо и непримѣтивши, да га наопако држи.

„Све једно, пре ил' после изаћи ће на видикъ, “помысли онъ у себи.

„Я реко Елицы, да је она смешна,“ продужи господа далје безъ да је престала косу своју намештати, „ел' да нећешъ съ ньиме више посла никаква имати. Та я знамъ, да ты нигда на то ни помыслио ни си, да и кога одъ нашіи омлађи продаешъ, — а особито таквомъ човеку.“

„Све је то добро, Емилија, тако самъ свагда осећао и говорио; но ево сад' мои послови тако стоје, да ми се другчије неможе. Я ћу морати неке одъ моји омлађи продати.“

„Оной стрвини? То је немогуће! Шелбій, то се ты само шалишъ.“

„Жао ми је, да ты морамъ казати, да се нешалимъ,“ рече господ. Шелбій. „Я самъ саизволио да се тома прода.“

„Шта, нашег' Тому? Оно добро, верно створенъ? — Твог' у свачем' одданог' јошъ одъ детниства слугу. Шелбій, та ты си обећао, да ћешъ му слободу поклонити. Ты си се

са мномъ о томъ вальда сто пута разговарао. Е, сад' већъ могу лако веровати, да ћешъ и малог' Харрија да продашъ, оно единче, кукавне Елице!“ рече госпожа Шелбіј гласомъ жалостно гнѣвљивимъ.

„Е, кад' си већъ рада све да знашъ, — тако је. Я самъ саизволио, да се Тома и Харріј прода, и я незнамъ збогъ чега самъ заслужио, да ме као неко чудовиште сматрашъ, заръ зато што я ово чинимъ, кад' то сви свакій данъ чине.“

„Ал' запшто, да између свију, башъ ныи изберешъ?“ рече госпожа Шелбіј. „Збогъ чега ныи управъ да продаешъ, кад' већъ продавати морашъ?“

„Еръ за ныи ми найвише дає; ето то є узрокъ. Я бы мого другог' ма кога продати. Истый ми је човекъ лепе новце давао и за Елицу, ако ти је можда по вольи.“

„Несретњикъ!“ повиче жестоко госпожа Шелбіј.

„Я га ни чути хтео ни самъ изъ ипр зрењия према теби; дакле повери ми.“

„Драгій мой супруже,“ рече госпожа Шелбіј мало къ себи дошавшій, „опрости ми.“ Я самъ мало напрасна была, еръ ни самъ се тако чему надала; но ты ћешъ ми зацело допустити да за ова бедна створеня једну речъ рекнемъ. Тома је благородна срца, веранъ, и ако је црњъ.

Я самъ уверена, да бы онъ радо свой животъ за тебе дао.“

„Я то све знамъ, ал' шта помаже? Я другчиє немогу чинити.“

„Зашто да се непринесе жертва у новцу? Я ћу радо пристати. Ахъ, Шелбій, я самъ рада была, да као христанка према овым' бѣдным', простосрдечным' и зависећим' существа-ма мою христанску дужность испунимъ. Я самъ се за ныи старала, ныи обучавала, ныи пазила и одъ толико већь година за све ньиове и найманћ туге и радости знала.“ Та како одъ сад' међу ныи да изиђемъ, кад' іи продаємо збогъ мале и гадне добити тако верног' и врстног' чо-века, сиромашка Тому, кои ће се морати одъ сад' свега оног' дучити, чему смо га обуча-вали, да люби и уважава? Я самъ челядъ на-шу у дужностима према породици, у дужно-стима према родитељима и децы, у дужно-стима супруга и супруге обучила. Како ћу мо-ћи ньима доказати, да насть све дужности, све свезе, ма оне како свете быле, невежу, ако є о новцима речь? Я самъ съ Елицомъ о нѣномъ детенцету говорила, о дужности нѣной да као христанка и мати, над' ньиме лебди; а шта ћу сад' да кажемъ, кад' га одъ нѣ цепашъ, нѣ-гово тело и душу, простачини једной и нечо-веку продашъ само, да нешто новца запте-дишъ? Я самъ јой казивала, да є душа једна претежния одъ свег' блага на свету; шта ће

она одъ сад' о мени мыслити, кад' юй дете продаемо? продаемо, гдѣ ће зацело тѣломъ и душомъ пропасти!"

„Мени є жао, да ты тако ту стварь узимашъ Емилія," рече господ. Шелбій, „и я почитуемъ та твоя осећаня, и ако ји у целомъ пространству ныовомъ делити немогу. Но ево ћу ти торжественно казати, да све то ништа непомаже; јръ се я незнамъ другче помоћи. Я ти ни самъ хтео да кажемъ, Емилія, но сад' ми неостає другче да чинимъ, осимъ или ныи двое да продамъ, или све друго, кое притяжавамъ. Халай има неко потраживанѣ одъ мене, кое я съ места морамъ плаћати, па ако неучинимъ, то ће онъ за тай дугъ све узети. Я самъ се побриную, довијо, и узаймљивао, па и опетъ уцена за ныи двоицу є нуждна, да се рачунъ измири. Халај се допало дете; и онъ другче ни є хтео, да се стварь сврши. Како быти онда было, кад' бы морао све продати?"

„Госпожа Шелбій, была є као окаменѣна. На последку оде натрагъ къ огледалу, покрије лице рукама и одъ єцаня се готово зацени."

„То є права проклетина божия, што на овомъ робљу лежи," рече она после єдне почивке. „Горка, горка проклетиня; проклетиня и на господарима и робовима! Я самъ права будала была, коя самъ себи уобразила, да ћу моћи одъ нечег' сасвимъ худог', нешто добро произвести. Да се робљ подъ закони-

ма , као што су наши држи , сматрала самъ я за грѣхъ . Овако самъ јошъ као дете мыслила , а као госпоя јоштъ и већма ; па самъ зацело држала , да ћу моћи оно зло положенј моји робова поправити , добротомъ , старанјемъ , и обучавањемъ ; једномъ речю тако станћ ны- ово побольшати , да буду , као и слободни ! — Башъ самъ я била будала .“

„Госпо , ты ћешъ готово да будешъ Аболициониста !” *)

„Аболициониста ! Кад' бы Аболиционисте знали све , што я знамъ , они бы онда текъ говорили ! Ты и самъ знашъ , да я никада робство одобравала ни самъ , нити самъ , да га притежавамъ .”

„У томе избегавашъ млоге смирене и мудре люде . — Неопоминѣшъ ли се јошъ проповѣди , коју є Господ . Б... ту пре у неделю говорио ?”

„Я за такве проповѣди нећу ни да чуемъ ; я бы желила , да се никада више Господ . Б... у нашой цркви и непокаже . Свештеницы можда немогу овомъ злу помоћи — немогу га иско- ренити — но могли бы га бранити **) мени сваг-

*) Аболиционисте называю се они , кои су без- прекословно за робове .

**) И заиста было є проповѣдника Англикан- ског' вѣроисповѣданія , кои су робство проповѣдима своимъ брали .

да такво што видило се, да є противу здравога разума, и я мыслимъ, да и ты као и я ништа млого о той проповѣди држати нећешъ.”

„Тако є“, рече Шелбій „проповѣдници понегда упуштаю се о онымъ стварма да говоре о коима се мы бедни грѣшници нигда усудити несмемо. Духовенство небы требало даљ да се упушта, одъ нась миряна, кои збогъ многог' коечега очи морамо, да затворамо. Ово є известно. Но сад', любезна моя, я држимъ, да си увидила нужду, и да я другче чинити немогу.“

„О да, да!“ рече госпожа Шелбій, замысливши се и стане свой златанъ сать (часовникъ) обртати. „Я украса немамъ одъ велике важности, рече она замышлѣно. „Но вальда бы овай сать што помоћи мого? Онъ є негда млого вредио. Само да могу Єличино дете избавити, то бы я све, што имамъ, пожертвовала.“

„Жао ми є и врло жао Емилија, да ты ту стварь тако къ срцу примашъ; а поправити се неможе. Писмено продає већъ є у рукама Халаевим', и благодари Богу, да јошъ и горе изпало није. Овай є човекъ мого мене сасвимъ да упропасти, я самъ се искоべљао. Кад' бы ты овог' човека тако познавала, као што га я познаемъ, ты бы Богу руке дигла и благодарила за наше спасение.“

„Заръ є онъ тако неумолимъ?“

„Та башъ ни є тако свирѣпъ, но човекъ безъ срца, ладанъ, безъ призрѣния и помилования, као смртъ или гробъ. Онъ бы и рожену матеръ свою продаю, кад' бы му се добро платило — безъ да бы іой онъ збогъ тога и какво зло пожелио.“

„И таквомъ ниткову, добрый, верный Тома и Єличино дете у руке да падне?“

„Любезна моя, и мени є самомъ ово тешко; чисто немаримъ ни да помыслимъ. Халай є навалио, и већъ сутра оће да іи одводи. Я ћу пре зоре да изяшимъ; ёръ ни є ми могуће да очима видимъ кад' Тому поведе, а за тебе бы такоће болѣ было, да се ма куд' извезешъ па и Єлицу са собомъ поведешъ. Нек' се сврши стварь ова, безъ нѣног' присутства.“

„Не, не“, рече госпоя Шелбій, „я никако нећу да саучастница или помоћница ове свирѣости будемъ. Я ћу бедног', старог' Том-Богъ нек' му є у помоћи — да посѣтимъ. О Јлици несмемъ ни да мыслимъ. Нек' нам' Богъ опрости! Шта смо мы учинили, да нась ова нужда снаће!“

Савъ є овай ньиовъ разговоръ неко преслушкивао, о коме они ни помыслили нису.

До ньиове собе у којој су се они разговарали, била є друга доста пространа соба, у коју се могло съ поля изъ ходника ући. Кад' є госпоя Шелбій Єлицу одпустила, доће овой, на паметъ она соба. Она се у истой

сакрие и мете уво, на клучаницу тако, да јој се ни једна речь одъ ньиовог' разговора измакла ни је.

Кад' већ разговоръ престане, све се уталожи, оде она предосторожно оданде. Бледа, дрктаюћи, са стиснутим' устнама и порушеным' чертама лица, ни наликъ ни је изгледала ономъ кроткомъ боязљивомъ створу, као пређе. Предъ вратма свое заповѣднице стояла је једно магновенћ и руке је къ небу плачући дигла. По том' оде у свою собицу. Собица је нѣна је была у истомъ спрату у ком' је, и нѣне госпоја је была. У њој је было приятно ѕръ крозъ прозоръ свагда сунце у нутра сияше, гдѣ је она обданъ седила, певајући при шву; ту се такође могла видити полица на којој су књиге и различите маленкости, кое је она о благим' днима на поклонъ добијала; па и јданъ простъ орманъ, у ком' је аљине свое држала; — на кратко, ово је је была нѣна постойбина и заиста до оног' тренутка срећна. Но тамо, на кревету, спаваше беззлобно нѣно јединче, коврђастомъ косицомъ преко безбрежног' лица покривено, ружична му устанца упала отворена быяу, мајушне, но пуначке ручице свое бацило је по покривки, и любко смешенћ на лицу му се разпростираше.

„Сирото моя“, рече Јлиса, ты си пра-
но, јединче мое!“ Но майка ће те опетъ зато
избавити.“

Ни суза пала ни је на постелю; јръ у овакомъ яду нерони срце обичне сузе, већъ крвате. Она ћепа у овакомъ стану листакъ артије и перо, и стане брзо да пише:

„Ахъ Госпо, уважајема госпо, немойте ме за неблагодарну да држите — немойте рђаво о мени да мыслите — я самъ све чула шта сте вы съ господаромъ говорили. Я ћу да покушамъ мое јединче да избавимъ. — Вы ме не ћете осуђивати! Нек' васъ Богъ благослови и Богъ нек' вам' у свачему наспори, за вашу доброту!”

Почем' је хитно листакъ савила, напише на њму надпись, па онда одма изабере за себе и дете јој аљине, кое у мараму једну мете и око себе опаше.

И ако је у овакомъ страју била, опетъ зато ни је съ ума смела, да за дете неке играчке спреми, па и плавог' је папагая изъ кавеза извадила, да дете забавља кад' се пробуди.

Стало је труда, док' је дете пробудила, но кад' оно устане види, да мати шеширъ на главу меће, и да је некомъ марамомъ опасана.

„Куда ћешъ мати”, пыташе дете, кад' се она до кревета приближи, са аљиницомъ и капицомъ.

Мати му се јошъ већма приближи и по гледи му тако озбиљно у очи, да је оно одма погодило, да се је нешто необично случило.

„Бути Харрій”, рече она, „неговори гласно, ёръ ће нась они чути. Дошо є зао єданъ човекъ, да малог’ Харрия долеко у мракъ одъ майке му однесе; но майка те дати неће; она ће мало свое чедо да обуче, капицу му на главу мете, па съ ньиме да бежи, да га гнусный човекъ неузме.

Говорећи ово, обуче она дете, узме га у наручия па му шапне, на уво да ћути, — отворивши врата одъ споляшнѣг’ ходника (вे ранде) и измакнese.

Была є ноћь ладна, и небо звездама обасуто, и мати завиє у дебелу зимску марму дете свое, кое є одъ стра’а сасвимъ — умукнуло и о врату ѯой висило.

Бруно, маторо и велико неко псето изъ Ниле-Фундландије, кое є предъ кућомъ лежало подигне се ясно режући, кад’ му се она приближаваше. Она му се тијо яви и псето кое є она миловала и съ ньиме се играла, машало є репомъ и за ньомъ ишло, и ако није ову ноћну раходку (*Nachtromenade*) добро разумевало, погледало є часть на кућу а часть на Ѓлицу, док’ не дође она до прозора Чича Томине колебе, гдѣ стане Ѓлица, и тијо лупне у окна.

Часови молебствия, кои су у скupштини збогъ појня дуго трајали, и ако су се сви участници истог’ кућама разишли, опетъ зато неспаваше Чича Тома и његова супруга.

„Благій Боже, шта є то?“ повиче Тета-Клоя, и скочи па брзо закрилникъ одъ прозора повуче. Живота ми мога, ово є Єлка. Обуци се скоро. Ево овде є такоће и дртый Бруно! шта то значи? Я идемъ, врата да отворимъ!“

Она ово и учини. Но кад' танку свећицу Чича-Томабрзо запали, удари знака одъ свеће на порушену лице, на прне плаовите очи бегу нице.

„Богъ те помого! Како ты изгледашъ Єлка? Да ни си болна, ил' да ли се ни є што догодило?“

„Я оћу одавде съ дететомъ да бегамъ, господаръ га є продао.“

„Продао!“ заечи одъ обое одекъ, и руке горе одъ чуда дижући.

„Да', продао!“ одговори Ћлица силно. „Я самъ се скрила овог' вечера у ону собу поредъ госпоине, и чула самъ, како є господаръ госпой казивао, да є Харрија продао, па и васъ такоће Чича-Томо, обадвоє једномъ трговцу, и да ће данасъ рано господаръ некуд' да изяши, докле васъ трговацъ неодведе.“

Тома є за цело време овог' разговора стояо са отворенимъ устма, као да то онъ саня. Полагано, кад' є већъ смысао речи дознао, натнесе на свою стару столицу и спусти главу.

„Нек' нам' благій Богъ буде милостивъ

и нек' нась помилує“ рече Тета-Клоя. „Ахъ то се мени чини да ни є истина! Шта є онъ учинио, да га господаръ продає?”

„Онъ ни є ништа учишио, нит' га є онъ збогъ тога прадао. Господаръ га одъ свое волѣ непродає, а госпођа, ахъ она є свагда добра и милостива. Я самъ чула, кад' га є за нась молила, но онъ јој рече, да га онай у рукама има, и ако му неисплати, као што онай оће, морао бы све што има продати. Трговацъ му є яко за вратъ стао, и господаръ каже, да му є жао, но да се помоћи другче неможе; но госпоя, ахъ само да сте є чули! Ако она ни є Христанка и анђео божији, то ни є ни једна. Я самъ безбожна девойка, коя є остављамъ, но я се незнамъ другче да помогнемъ. Она є сама казивала, да є душа једна више вредна, него цео овай светъ, а ово дете има душу, па ако га одъ мене одвоје, ко зна, шта ће изъ нђга быти. Сад' я ово овако за право нализимъ, но ако є неправо нека ми Богъ опрости, јеръ га я одъ мене одвоити недамъ.”

„Но, старче“, рече Тета-Клоя, „зашто и ты неидешъ? Вальда оћешъ да чекашъ, да те одвуку низъ воду, гдѣ Црњце тешкимъ радомъ и глађу море? Я бы радије умрла, нег' да тамо идемъ. Ты имашь јошъ времена иди съ Јлкомъ. Имашь Пассонъ да идешъ

и да се вратишъ, кад' ти е воля. Айде брже. я ћу ти све спремити."

Тома подигне лагано главу, погледа скорбно, но ипакъ кротко око себе, па рече:

„Не, не. Я нећу да идемъ. Нека иде Ћлица, она има право! То бы было противу нарави, да она овде остане. Но ты си чула, шта су они казали. Кад' већъ я проданъ быти морамъ, или све друго, то пусти некаме проа даду. Я мыслимъ, да такво што свагда подносити могу, као и остали!“ Но ипакъ док' є онъ ово овако говорио, ћао є, као да су га грчеви спопали. „Мене є господаръ свагда и свом' месту налазио. Я никда мою верность погазио ни самъ, и я нећу мой Пасошъ претаву мое речи, да злоупотребимъ. Болѣ да мене једног' продаду, него да я побегнемъ, па онда мораю све да продаю. У томе нетреба господара худити Клојо, онъ ће се старати за тебе и бѣдну.“ —

Сад' се окрене къ суровой постельи, малы' вуноглава, гласъ му умукне и онъ се наслони на столицу покривши лице широким' своимъ рукама. Тешки, подтмули уздисаи измакоше се изъ прсию и грозне сузе капляху му између прстию на землю; Сузе, кое само у мртвачкій сандукъ каплю првороћенца, кое теку надъ дететомъ у колевцы кад' га ропацъ стегне. — Майко, мада си коя ты ћешъ осећати мученѣ нѣгово! — па была у свили обучена ил' дра-

гим' каменѣмъ обасута или сиромашнимъ ритама умотана, сви мы осећамо кад' нам' дође велика нужда и скорбъ у животу јднаку боля; боля срца у сваког' є равна.

„Сад' само слушайте, я самъ видила мужа мoga текъ данаъ после подне”, рече Елица стоећи на прагу, „я тада јошъ незнадо шта ће ме снаћи. Онъ ми рече да є већъ до крайности уцврђенъ и да ће морати, да бега. Покушайте, те му о мени явите. Кажите му да самъ одбегла и зашто, и да ођу да покушамъ, Канаду да нађемъ. Уверите га о мојой пре-ма нѣму любови и кажите му па ма ако га нигда више и невидимъ —” она се за једно магновение окрене; потом' се опетъ обрне и дода задављуюћимъ гласомъ: „Кажите му, нека само свагда добаръ буде, и мы ћемо се опетъ ако нигди а, оно на оном' свету видити.”

„Викните Бруна унутра и затворите за мномъ врата”, рече она, „сирото животно ово не сме са мномъ ићи.”

Јошъ неколико последни речи и суза, јошъ неколико простачки здравица, благосиљая и желя слѣдовало є, па онда поити она оданде сасвимъ мирно, зачућено и уплашено дете свое рукама чврство загрливши.

ГЛАВА ШЕСТА.

Проналазенѣ.

По дугомъ разговору, кои су оно вече господаръ и госпоя Шелбій имали, доцне легну, па зато сутра данъ доцне, као и обычно устану.

„Незнамъ шта ради Єлица!“ рече госпоя Шелбій, почем' є већь неколико пута за звонце повукла.

Господаръ Шелбій стояше предъ огледаломъ и оштрио є свой бриячъ, кад' ал' врата се отворе и єданъ боядисанъ дечко съ водомъ за бриянѣ унутра уће.

„Андро“, рече му госпа, „иди до Єличини врата и кажи ѹой да самъ већь трипутъ да она доће звонила. — Сирота!“ — рече она уздишући у себи.

Андра се врати врло брзо натрагъ съ избеченым' и зачућеным' очима.

„Господару, госпоя, Єлкина є Фиока са свим' отворена и ствари су разбачене, я мыслимъ, она є отишла.“

Ово одма поверує господаръ Шелбій и супруга му, па повиче онъ:

„То є онда зацело она предвиђала, па є одбегла.“

„Хвала Богу!“ рече господа Шелбій.“ Я се надамъ, да є то и учинила.“

„Жено, ты говориши, као да ни си при себи. Заиста, то ће нешто красно за мене да буде, ако се обистини. Халай є примѣтио да самъ се я съ продајомъ овогъ детета затезао, па ће мыслити, да самъ се я споразумевао и ньой на руку ишо, да побегне. То се мое чести тиче!“ И господаръ Шелбій брзо изађе изъ собе.

Одъ прилике четвртъ часаси све се по кући узтумара, пытаюћи једно друго. Само є једна особа была, коя бы целу стварь на видикъ изнети могла, на она є ћутала, и та є была Тета-Клоя врховна куварка. Она є ћутала и суморногъ лица была, као да јој се айтежій каменъ на срце навалио, па є готовила свой доручакъ, и као да она ништа о томъ метеју незна.

За тильїй часъ посадише се десетакъ црне деце, као гаврани, на кровъ ходника и свакій се одъ ньи съ томъ намеромъ попео, „да страномъ господару нѣгову несрећну судбу саобщти.

„Онъ ће сад’ као бесанъ доћи”, рече малій Андра.

„Да л’ ће псовати?“ рече малій Яша.

„Да богме да ће; єръ онъ зна да псу настави вуноглавый Мандій.

„Я самъ га юче чуо кад' е обѣдовао. Я самъ се сакрио и сваку самъ речь чуо.“

Кад' Халай на последку съ надпетицама (мамузама) на чизмама дође, буде са свију страна рѣвомъ вѣшћу поздрављенъ. Млади бауци на ходнику, ни су се у свомъ очекивању преварили, да ће да га чую како псує и праска. Онъ је тако скоро и силно знао да псује, да су се сврхъ тога не само чудили но и узхићавали, и све око нѣга, но по издалѣ одъ домашая нѣговогъ бича, да ји неопали, скакаюћи и кикотајући по земљи су се ваљали.

„Дајове мале ћаволе уватимъ!“ мумљао је Халай крозъ зубе.

„Но вы неможете!“ рекне малый Андра узклицивајући одъ смеја, и иза леђа несрећногъ трговца бекелѣћи се.

„Я вамъ кажемъ, Шелбій, овай посо ни је чистъ“, рече Халай, ушавши хитро у собу. „Мени се чини, да је девойка съ дететомъ побегла.“

„Господаръ Халай, господа је Шелбій овде“, рече господаръ Шелбій.

„Я молимъ за опроштенѣ госпо“, рече Халай, и мало сепоклони, „но я и опетъ кажемъ да је ово особито нешто. Есл' истина господару?“

„Господару“, настави Шелбій, „я вамъ примѣчавамъ, да вы, ако са мномъ желите посла имати, да се покажете у обхођеню, као племићъ (Gentlemanъ.) Седите господару.

Да господару, я васъ сажалѣвамъ, да є млада жена, заръ раздражена тиме, што є преслушкуюћи или на другій некій начинъ дознала, да Ѯу нѣно дете да продамъ, ове ноћи одбегла."

„Я самъ ову стварь сасвимъ за поштену држао“, рече Халай.

„На што та примѣтба, господару?“ пыташе Шелбій оштримъ гласомъ. „Само ако се усуди ма ко о моїй чести да посумња, то имамъ само јданъ одговоръ за нѣга.“

Трговацъ овимъ у свое границе упућенъ, рече мало приятниe: „Ово бы за свакогъ човека наонако было, да кад' већь на поштенъ начинъ погодбу учини, да га овако заносъ вуку.“

„Господаръ Халаю“, рече господаръ Шелбій, „кад' я небы мыслио, да вы узрока имате незадовољнимъ быти, то онда вашъ суроый начинъ улазеня у мою собу трпио не бы. Я вамъ само толико кажемъ, да я ни найманъ допустити нећу, да ми се пребаци, као да самъ я у овой ствари участникъ быо. Међутимъ я се обвезанимъ видимъ, да вамъ у сватчемъ на руку идемъ, како да ваше притяжание пронаћете, поднашаюћи вамъ мое слуге и конъ на ваше расположенѣ. Накратко, Халаю,“ почемъ онъ на јданъ путъ гордимъ гласомъ говорити престане и своимъ обичнимъ простосрдечно рекне, „найболѣ бы было, да вы ову стварь за тако худу неузмете, јдите

найпре и мы ћемо притомъ већъ разсудити, шта да се ради.”

Госпоя Шелбій сад' устане и рекне, да јој нђни послови недопуштаю при доручку да буде, и почем' некой већъ угодинама Мулаткињи заповеди, да господаре послужи, удали се изъ собе.

„Старой госпи недопада се вашъ покорный слуга”, рече Халай некимъ несрећнимъ покушенемъ у повјреню.

„Я нисамъ навикнутъ, да се тако слободно о мојој госпоји говори,” рече господаръ Шелбій сувопарно.

„Я молимъ за опроштенје, наравно ово є само шала била ,” рече Халай усиливајући се да се насмеје.

„Има шале, кое ни су приятне,” одговори Шелбій.

„Проклетъ да є онай часть, кад' самъ писмено подписао, видишъ, како сад' нось диже,“ мумлао є Халай крозъ зубе. „Како одъ юче величественъ постаде.“

Нигда падежъ првогъ министра при двору тако живый утисакъ учинио ниє, као што є Томина судба, између нђговы другова. Ово є био обштый разговоръ и ништа се радило ни є у кући или у полю, а да се недоговораше о могућнимъ слѣдствама. Јличино бѣгство — кое є на Шелбінимъ притяжанияма безпримѣрно —

принело є такође млого да обштый метежъ расте.

Црный Самуило, као што га обично зваше, јръ є троиномъ црни био одъ свију другіи на овомъ добру Црњаца, разчленио є стварь подробно и основно съ призренѣмъ на свое собственно добро здравље, кое бы свакомъ беломъ отечестволюбцу у Вашингтону на честь служило.

„Мрка капа, зла прилика“, рече онъ свимъ важно.

„Да, мрка капа, зла прилика“, повтори онъ „ето Тома оде, дакле наравно место нѣга другій ће Црњацъ доћи. Тома одяши са углачанимъ чизмама — пасошемъ у цепу — башъ као каквъ великій господинъ — ко ће съ ньиме? — А не Самуило? — то є управо за чудо.“

„Хей! Самуило! господаръ те зове, да уватишъ Била и Єрія!“ рече Андра, пресекавши накратко Самуиловъ самоговоръ.

„Но, шта є ново деране?“

„Я незнамъ; но мыслимъ, вальда зато, што є Јлка съ нѣнимъ дететомъ побегла?“

„Тыси врло мудро момче!“ рече Самуило маловажно. „Я самъ то већъ одавно знаю; да Црњцы ни су сад' више глупи.“

„Не, на свакій начинъ гостодаръ оће, да се Билъ и Єрій одма оседла, па да онда я и ты съ господаромъ Халаемъ за ньомъ идемо у потеру.“

„Боже, башъ є данасть време !” рече Самуило. Дакле Самуила зове за тай посо. Башъ ћу видити не ћу л’ є уватити а и господаръ нека види, шта Самуило може да учини.”

„Да, оно є тако, Самуило,” рече Андра, „но ты бы болѣ чинио, да мало главомъ промучкашъ; ѕръ госпоя ни є рада да се она увати, па тешко онда твоимъ кудрама.”

„Шта !” рече Самуило, и избечи очи. „Одъ куд’ ты то знашъ ?”

„Я самъ чуо овог’ ютра, кад’ самъ воду за бриянѣ господару унео; госпоя ме є послала по Єлку да є зовемъ, да њю обуче. Я самъ се повратио и казао, да є Єлка побегла, а госпоя на то радостно повиче: Хвала Богу ! — Господаръ є рђаво погледа и рече: „Жено, ты говоришъ, као да ни си при себи !“ — Но она ће господара ублажити; зато ти кажемъ, за тебе бы наиболѣ было, да будешъ на госпоиной страні.

Црный се Самуило стане поглави чешати и озбильно разсуђавати намицаюћи чакшире по обычаю свомъ, па найпосле рече: „Башъ ништа на овом’ белом’ свету постояног’ нема; я самъ свагда држао, да бы госпоя цео светъ преметула, само Єлку да нађе ,” дода размышљаюћи. „Но она ће ипакъ казати, да се тражи Єлка” — рече онъ двоумећи.

„То може она зацело казати ,” дода Андра, „ал’ теби, као да є сито на очима, па не-

можемъ баръ толико, да видишъ, да госпоя ни є рада, да господаръ Халай Єлку и нѣнде увати; па іошъ һути шта више казати,” рече Андра. „Ты бы болѣ чинио, да се побринешъ за конѣ. Да, безъ шале, госпоя є за тебе пытала. Морре будало, ты много оклевашъ, шта се толико ленъишъ?”

Самуило одесад’ брзо, да заповесть изврши, и мало затым’ доведе онъ гордо Била и Єрія предъ кућу, гдѣ ји за колацъ веже. Халаевъ є конь био младъ и ватренъ, па є рзао, ко-пао ногама и јднако є трзао уларъ.”

„Хо, хо!” рече Самуило, „вы као да сте дивљи?” и изъ очиу вирио му є, несташлукъ. „Я һу васъ сад’ умирити,” рече онъ.

Место є засенявало велика буква, подъ којомъ є было мали оштри триуголни шишарки. Съ једномъ у руцы приближи се Самуило до коня Халаевог’, ког’ стане глацкати и миловати, и ово га є заиста много му же стало, док’ га є умирио. Затим’, као да є хтео седло болѣ да намести, па подмете једну малу шишарку подъ седло тако, да и найлакшій притискъ одъ седла морао є коня раздражити и узнемирити, безъ да є много икакву рану, или примѣтный знакъ остати.

„Тако,” рече онъ, па се стане церекати, „сад’ є све у реду.”

У овомъ магновеню појви се госпоя Шелбій на балкону и да му знакъ рукомъ да

доће ближе. Кад' се онъ приближи рече му она: „Зашто си толико оклевао? Я самъ ти по Андри поручила да поиташъ.”

„Богъ нек' васъ благослови госпо,” рече Самуило; „Ни самъ конъ одма мого да поватамъ. Были су отишли Богъ васъ пыта куда да пасу.”

„Самуило, колико ћу те већъ учити и опоминяти, да уза свашто не изговарашъ: „*Богъ да благослови и Богъ васъ пыта!*” и овом' подобно? То е грѣхъ.”

„Ахъ, Богъ некъ благослови мою душу, госпо, я самъ то заборавио, но я одъ сад' нећу тако што више говорити.”

„Е, Самуило, та башъ си сад' опетъ казао.”

„Е, да, о Боже — то есть я ни самъ хтео да кажемъ.”

„Ты треба да будешъ већма на опрезу Самуило.”

„Само ме пустите, да душомъ да'немъ, госпо; я ћу већъ одъ сад' већма на опрезу быти.”

„Добро, Самуило; — Ты ћешъ ићи са господаромъ Халаємъ, нѣму ћешъ путъ показати и слушати га. Пази на конъ, Самуило. Знашъ добро, да є Ерій прошло неделје нешто оронуо; *немой дакле да брзо яшишь.*”

Госпоя є Шелбій говорила ове последње речи полагано, но съ особитимъ ударцемъ речіи (Betonung).

Самуило узвери очима и као да је казати хтео. „Богъ зна! — Пстъ! неговори то!” повиче онъ, самъ себе на јданъ путъ пресекавши, и уздане тако смешно, да се госпоя Шелбій неотично морала свр’ тога да насмее: „Да, госпо, я ћу на конѣ пазити.”

„Чуешъ Андро,” рече Самуило, почем’ се подъ букву врати, „мени неће за чудо быти, ако племичкій конь стане у пропнице скакати и баџакати се, кад’ га узседне,” говорећи ово гурне га у страну, као да му је знакъ хтео дати.

„Е!” рече Андра съ изразомъ, да га је разумео.

„Да, ты ћешъ видити, Андро, госпоя оће време да уштеди, о ово је ясно за обычног’ позорника. Я самъ управ’ сад’ у нечем’ и ньой на руку ишо. Но ты ћешъ видити, само док’ се пусте ови коньи, па стану тамо и амо по шуми трчати я мыслимъ, да господаръ неће моћи тако скоро далће отићи.

Андра на нѣга исплази єзикъ.

„Ты ћешъ видити, Андро,” продужи Самуило, „само, ако се догоди, да господара Халај конь скочи, мы ћемо му одма морати помоћи, и — мы ћемо му пемоћи; — да како!”

И Самуило и Андра завале главе натрагъ и стану се гроотомъ смејти прстъ о прстъ удараюћи и на штиклама се одъ усхићеня люляти.

У овом' тренутку појви се Халай у ходнику. Испивши неколико шольица ваљане кафе, дође мало блажіи и смешећи се повиче: „Но, момчади, сад' само живо, време да не губимо.”

„А, што се тога тиче, небринте се господару,” рече Самуило, пружајући Халају узду и држећи струмень (узенгију), а Андра је одрепивао она друга два коня.

У магновеню, кад' се Халай седла коснуо, скочи му конь тако високо у пропнице, да му се господар њеколико стопа далеко по земљи откотрля. Самуило приђе, као баяги Халаевог' коня да увати и утиша, ал' конь како смотри на глави Самуиловой несташно ѡамештено палмово лишће, 'ркне па загребе бегати. На ово Андра заръ разумевши онай тайный договоръ, пусти Била и Єрій, па стане за њима жестоко викати, да ови још већма загребу. Сад' се све узбуни. Самуило и Андра трчали су за коньма вичући колико им је грло доносило, пси су лаяли, а Микій, Мойсило, Мандій, Фаній и све мале и још недорасле слуге оног' места, обоегъ пола трчали су, плескали рукама и викали изъгласа.

Халаевом' конју, који је особито брзъ и жестокъ некій беляцъ био, врло се овай до гађай допадне, и будући да се је ледине, коя се готово једну милју протезала, и коя је опетъ

са свију страна гајвима обколјна била дочепао: то покуша онъ да дочека гонителј свое на неколико педльи одъ себе, па да онда опетъ рзајући оданде у кршъ гајва улети.

Док' су нъи двоица юрили конъ да увате, Халай є као бесомучанъ ходао горе и доле псујући викајући и ногама о земљу ударајући. Господаръ Шелбій узалудно се трудио да съ балкона наставленя да, а госпожа Шелбій смејаше се съ прозора, безъ да є и найманъ знала, шта є управ' узрокъ свему овом'.

Тек', око 12. часа, појви се Самуило съ, усклицивањемъ једећи на Јрију, и Халајевог конја поредъ себе за узицу водећи. Сав' у зноју окупанъ, блистајућимъ очима, и далеко развлачећимъ нождрвама шикао є, знакъ, да духъ слободе у нѣму ни є сасвимъ угушенъ.

„Увађенъ є!“ повиче онъ усклицивајући.
„Да ни самъ я быо, не бы га ни јданъ одъ вастъ уватити мого. Но я га ево увати.“

„Ты?“ рече Халай у не сасвимъ повольной ћуди. „Да ни си ты быо, не бы одъ свега тога ништа ни было!“

„Господъ нек' нась благослови, господару,“ рече Самуило, као дасе є увређенъ нашо; та я самъ га гонио и трчао, док' ми знай низъ лећа непоцури.“

„Добро! добро!“ рече Халай. „Ты си ме съ твоимъ лудостима за читава три часа за-

каснио. Но, што є было, было є, сад' само поитай, и више немой будалисати.“

„Како господару,“ рече Самуило опирућимъ гласомъ, као што ми се види, вы ојете конѣ и нась све да поморите. Мы ево спадо-смо съ ногу, и тек' што не попадамо, а и коњи су сасвимъ уморни. Господару, немойте сад' одма да полазимо, док' обђуємо. Вашег' коња треба, да очистимъ; видите, како се савъ упрцкао! Па и Єрій такође; не мойте мыслити, да ће нась госпоя овако сад' одпустити, да идемо. Нек' нась Богъ благослови, господару, мы ћемо є достигнути, ако се мало и позабавимо. Јлка није нигда скронога была.“

Госпоя Шелбій, слушала є, са задовољствомъ овай разговоръ съ ходника, па сад' заключи, да и она участвує. Она се спусти доле, и изјави врло учтиво свое сажаленѣ о Халајвой несрећи, па га замоли, да при обђу остане увераваюћи га да ће се куварка постарати, да све на брзу руку готово буде.

Кад' све добро премери, оде Халай съ до-ста двоумећомъ приятношћу у собу, а Самуило значая пуне узвери очи и конѣ одведе у ко-њющницу.

„Еси л'га видио Андро?“ пыташе Самуило, кад' конѣ повеза. „О брате, ако ни є ово было тако лепо видити као и проповѣдъ у собра-нию; онъ є скакао, играо и нась псовао. Я самъ тек' само усеби мыслио; псуй ты момче,

тек' коня пре добити неможешъ, док' га мы неуватимо. Боже! Андро, мени се чини, као да та и сад' гледамъ.“

И Самуило и Андро одъ смея су се заценили.

„И како є горопаданъ био кад' самъ му коня довео — Да є смео убио бы ме на место.“

„Мой брайко, видио самъ я тебе,“ рече Андро, „да си ты старый лисацъ!“

„Мож'да и єсамь,“ рече Самуило. Да л' си ты видио госпою на прозору? Я самъ є видио, она се смеяла.“

„Вѣруй ми, я ништа видио ни самъ,“ одговори Андро.

„Ништа зато, я самъ видио,“ рече Самуило и почне, да пере Халаевог' коня. „Андро, я обычествуємъ такво што, да именуємъ: *примѣчаванѣ*; лепъ обычай, я вам' га препоручујемъ, вами младићима, да га и вы уобичаите. — Подигни стражню ногу Андро. — Да видишъ Андро, примѣчаваня чине сви Щрњцы. Да Андро, я ни самъ знаю овог' ютра одъ куд' ће ветаръ да дува? Я ни самъ знаю шта є хтела госпоя, башъ и да є казала? То се зове примѣчаванѣ Андро. Я се надамъ да ћешъ ты ово свойство добримъ назвати. Свойства су различна у различнимъ особама, но она се морају дотерати и изобразити и онда могу далеко до спети.“

„Я мыслимъ, да ти я ни самъ помого
овогъ ютра да твоє примѣчаванѣ учинишъ,
не бы ты тако лако до углачаногъ пута дошао !“
рече Андра.

„Андро,“ продужи Самуило „тыси момче на
кое се човекъ поуздати може. „Я о теби Андро,
врло лепо мыслимъ и нестидимъ се одъ тебе со-
вета узети. Мы нетреба никогъ да презирено, еръ
найманы може намъ одъ ползе быти. И садъ
айдемо Андро кући. Я мыслимъ госпоя ће нась
данасть добро почастити.

Господа Любитељи и Подпомагатељи Књижества Србског'.

У Царству Австрійском'.

Бечъ.

Нѣгова Свѣтлость, Князь Михаилъ М.
Обреновићъ 20. — Высокород. Г. Стефанъ Ради-
чевићъ Попечитель Правосудия и Просвете
К. С. Полковникъ у пенсіи. 5. Пречестнѣй-
шій г. Михаилъ Ћеодоровичъ Раевскій Прото-
іерей цар. русске Цркве. — Благопоштено-
родни господари велиокупцы: Теодоръ Д.
Тирка 2. — Ј. Мойсиловићъ 2. — Ј. Влади-
славъ 2. — Димитрій К. Мировићъ 2 — Петаръ
Леко 2. — Андрија Марковићъ 2. — Антоній
Кириакъ Џанковъ, Бѣлгаринъ отъ Свищовъ 2.—
Павле Вуићъ 2. — Благородный и высокоу-
ченый г. Северинъ Завишићъ Дръ Медици-
не и придворный лѣкаръ 1. — Честнѣйш.
г. Јованъ Шорокъ свештеникъ I. Банској
Полка 1. — Высокоуч. г. Павле Харишъ Пра-
вословъ изъ Новог' - Сада 1. Благопоште-
нор. гг. Коста П. Томашевићъ и Миланъ Пе-
тровићъ трг. свинярски изъ Кленка 2. — Бла-
гопоштенор. г. Коста Јовановићъ бывшій
Представникъ Полицеје у Войводству Србском' 1.—
Благород. г. Тимотей Ђурићъ црк. капетанъ 1. —
Высокоблагородный г. Јованъ Милекићъ црк.
Мајоръ, вitezъ одъ Карловаца града 2. — Бла-
гопоштенор. г. Георгій Милекићъ трг. изъ Ми-
тровице за сына Ђиру. 1. — Благопошт. г. Сте-

фанъ одъ Банѣ трг. за сынове Луку и Јоцу 2. —
 Благопоштенород. г. Павле Башкалфићъ трг.
 изъ Београда 1. — Благород. г. Тома Вуковъ
 цкр. Куриръ. 1. — Благор. г. Миленко Теодо-
 сићъ изъ Станине-Рѣке 1. — Благонадеждна
 гг. Димитрије Петровићъ и Велизаръ Боборонъ
 слушательи тргов. наука изъ Панчева 2. — Вы-
 сокоучена гг. Михаилъ Политъ изъ Н. Сада и
 Јованъ Јовановићъ Слуш. Права. — Высо-
 коуч. г. Димитрије К. Стојановићъ слушатель
 Философије у Терезијануму 1. — Поштенород.
 гг. Илија Авраамовићъ и Милованъ Михаило-
 вићъ тѣлохр. свѣт. Књаза Милоша Обренови-
 ћа 2. — Благонадеждни гг. трговачки помоћни-
 цы: Јованъ Николићъ, Любомиръ Краиновићъ,
 Григориј Живковићъ, Марко Секулићъ, Ал-
 бертъ Палфій, Василій и Ђорђе х. Стојановићъ,
 и Никола Рига трг. 8. — Поштенор. г. Павле
 Радосављевићъ грађан. бечкій кројачъ 1. —
 Благонад. г. Димитрије Павловићъ хирург. По-
 моћ., изъ Сент - Миклоша 1. — Благонад. г.
 Јованъ Грубишићъ Rothgärber 1. — Благопо-
 штенор. г. Светозаръ Л. Јовановићъ трг. изъ
 Земуна 1. — Благопоштенор. гг. трговцы:
 Петаръ Протићъ изъ Пожаревца. Василій Дес-
 пинићъ изъ Ковина и Филипъ Станковићъ изъ
 Смедерева 3. — Благонад. г. Светозаръ Стан-
 ковићъ трг. помоћ. 1 — Благопоштенор. г.
 Димитрије Пантићъ изъ Београда 1. — Высокоуч.
 гг. Слуш. Права: Ђорђе Милосављевићъ, Вла-
 диславъ Николићъ и Стефанъ Лазићъ. Г. Петаръ
 Ковачевићъ род. изъ Ирига. Ђорђе Бркићъ трг.
 пом. 2. Frl. Louise Littmann касирка у србской ка-
 фаны. Михаилъ Рашићъ, хирург. помоћн. — 86.

Клостернайбургъ.

Благородный г. Петаръ одъ Чебацъ цкр.
 капетанъ у пензіи 1.

Кралѣство Далматинско.

Дубровникъ.

Высокоблагор. г. Еремия Гагићъ царско-
русскій генералный консулъ 2. Пречестнѣйшій
г. Георгій Николаевићъ протопресвитеръ 1. — 3.

Т р с т ъ.

Послао честнѣйшій Даніалѣ Буићѣ Среј.

Славно Србско Общество 2. — Высо-
коученый г. Димитрие Владисавлѣвићъ 1. —
Честнѣйшій г. Симеонъ Костићъ Таконъ и У-
читель 1. — Благопоштенородни господари
великокупцы: Марко Квекићъ 1. — Спиридонъ
Гопчевићъ 1. Георгій Теодоровићъ 1. — Сте-
фанъ Шкулѣвићъ 1. — Александеръ Коваче-
вићъ 1. — Александеръ Мариновићъ 1. — Сав-
ва Ђирковићъ 1. — Александеръ Бајовићъ 1. —
Константинъ Катићъ 1. — Христофоръ Опу-
ићъ 1. — Јованъ Цветковићъ 1. — Никола Д.
Пешика 1. — Никола Рађенковићъ 1. —
Георгій Н. Мичићъ 1. Димитрій Теодоровићъ 1. —
Благопоштенор. господа Катарина Метике ро-
ђена Гопчевићъ 1. — Благонадеж. господична
Милица Буићъ 1. — свега 21

Кралѣство Угорско.

Арадѣ.

Послао г. Трифунъ Маряновићъ.

Благородна гг. Андрия Станковићъ Касса-
Перцепторъ 1. — Јованъ Петровићъ Сена-
торъ 1. — Пера Петровићъ Адвокатъ 1. —
Арса Михаиловићъ Адвокатъ 1. — Благопо-
штенородни гг. торговцы: Константинъ Бода-
рій 1. — Василій Константиновићъ 1. — Гри-
горій Анастасъ 1. — Урошъ Мудрићъ 1. —

Поштенородни гг. майстори заната чизмарскогъ:
Манойло Михаиловићъ и Теодоръ Живковићъ 2.—
Ненадъ Доргучевићъ 1. — Поштенородни гг.
майстори. Јованъ Стануловићъ кројачъ 1. —
Јованъ Животићъ ћурчия за сына Ђурицу 1. —
Илија Станковићъ 1. — Георгиј Секулићъ трг.
изъ Маче 1, — Аксентије Кремеръ Пинтеръ 1.—
Савва Лазаръ Сапунџия 1. — Стефанъ Драгићъ
сапунџия 1. — Александеръ Лазаръ 1. — Јо-
ванъ Груићъ Юношъ 1. — Петаръ Јовановићъ
Абация 1. — Аксентије Димитријевићъ Абация 1.—
Георгіј Саввићъ варга 1. — 23.

Б а т о н я

*Послао г. Прокоопий Видицкій Дѣтона-
ставникъ.*

Честнѣйша гг. пароси: Георгіј Георгиј-
вићъ и Леонтиј Петровићъ 2. — Чест. Арсеній
Божидаръ капеланъ 1. — Благородный г. Па-
вель одъ Сабо Адвокатъ 1. — Высокоуч. г.
Николай Георгіевићъ Бележникъ. Благородна
госпожа Тереска Павловићъ рођена Георгіј-
г. Ааронъ Роцковъ туторъ црков. 1. — Пошт.
г. Тоша Симићъ 1. — Пошт. Конст. Марићъ
чизмаръ 1. — Поштенор. г. Георгіј Давидо-
вићъ кројачъ. 1. — Пошт. г. Стефанъ Лудаићъ
велик. Бировъ 1. — Поштенор. г. Светозаръ
Георгіевићъ Коларъ 1. — Пошт. г. Михаилъ
Видицкій 1. и Пошт. г. Аркадиј Ђновацъ Зем-
лѣдѣлцы. 1. — Поштенор. г. Димитрије Войно-
вићъ 1.— 15.

Пешта.

Высокоученый г. Никола Крстићъ Дръ.
Философије. — Благор. г. Емилій Димићъ цкр.
чинонвикъ — 2.

Турска Каньижа.

Благородна господа: Светозаръ Рићичкій
одъ Скрибеште цкр. срезскій судацъ. 1. — Јо-

ванъ Фирећхазскій цкр. Аушкултъ 1. — Димитрије Предићъ цкр. срез. Писаръ. 2. — Велизаръ Мишковићъ цкр. Мѣстозаступникъ. 1. — Георгій Магарашевићъ Адвокатъ 1. — Савва Фирећхазскій Бележникъ 1. — Артемія Стефановићъ цкр. Комесаръ 1. — Христофоръ Поповићъ Провизоръ 1. — Любко Саввићъ Каснеръ 1. — Благопоштенор. г. г. Илија Писаровићъ трг. и Илија Јойкићъ трг. помоћ. 2. — Поштенород. г. Јосифъ Станимировићъ ковачъ 1. — 13.

Озипово.

Честнѣйшій г. Савва Павловићъ парохъ 1. — Благоразум. г. Теофанъ Марковићъ Дѣтонаставникъ 1. — Поштенор. г. Јованъ Яшо кројачъ 1. — 3.

Троєдна Краљвина.

Осѣкѣ.

Послао Г. Григорій Аргировићъ трг.

Благор. Г. Алекса Аужинску Земљемѣръ града Осѣка. Честн. г. г. пароси тенски: Алекса Седларевићъ и Нико Скенђићъ. Г. Јованъ Танчевићъ за сына Ђоку. Родолюбъ М. — Родолюбъ В. — Г. Марко Аксентиевићъ. Г. Милошъ Песићъ. Г. Софро Познановићъ. Г. Пајо Радановићъ. Г. Коста и Ђорђе Крестићъ и Г. Јованъ Продановићъ абація. — 12.

Послала Г. Г. браћа Свирчевићъ.

Благор. Ответници: г. г. Ђиро Исаиловичъ, Исидоръ Исаиловићъ и Ivan Užarević. Благопоштен. г. г. трговцы. Јованъ Трандафиљ. Иліја Мариновићъ. — Поштинородни Майстори: Андріја Максимовићъ Стакларъ. Лука Пресги-

танинъ Абація. Мойсило Бранковићъ за сына
Димитрия ученика. Госпоже: Екатерина Седла-
ревићъ и Юліана Вукашиновићъ удове. Госпо-
дична Милица Живковићъ. — 11.

Карловцы горњи (Karlsstadt).

Послао Г. Георгій Поповићъ трг.

Пречет. Г. Прото І. Діаковићъ. Благо-
поштенор. г. г. трговцы: Михаилъ Милићевићъ
врхов. туторъ. — Василій Беракъ. — Петаръ
Живойновићъ. — Александръ Тодоровићъ. —
Александеръ Јовановићъ. — Вениаминъ Лук-
шићъ. — Даниелъ Банянинъ. — Стефанъ Егићъ.
и Симеонъ Симићъ. — 10.

Петриня.

Послао Г. Никола Беговићъ парохъ.

Высокоблагор. г. Пая Петровићъ ц. кр.
Мајоръ П. банског' Полка. — Благор. г. Пая
Перенчевићъ ц. кр. Forstpraktikant. — Благор. г.
Јово Котуръ ц. кр. Постмайстеръ. — Гжа Ка-
та Поповићъ удова за сына Васу. — Благопо-
штенор. г. Гаврілъ Вишошевићъ трг. — Пошт.
г. Јованъ Берићъ Казанџія изъ Костайнице за
сына Михаила. — Честнѣйша господа пароси:
Којо Скадарка и Рафаилъ Кукићъ притяж. сре-
брног' креста: „pro pīis meritis.“ — Михаилъ
Тривановићъ профосъ. — 10.

Вуковаръ.

Благоштенородни г. Јованъ Михаиловићъ
трг. 5.

Даруваръ.

Послао г. Петаръ Забрадацъ трг.

Честнѣйший г. Јосифъ Дибрашевићъ на-
мѣстн. и парохъ. — Благор. г. Василій Зделаръ
Ответникъ. — Чест. г. Божидаръ Димитриевићъ
парохъ В. Бастишкій. — Чест. г. Милошъ Ди-
митриевићъ парохъ Граовлянскій. — Пречест.

г. Константинъ Живковићъ Протосиггель Пакрач. Благопоштенор. г. Петаръ Забердацъ трг. — Пречестн. г. Петаръ Бирочъ Протопресвит. Даруварскій и Парохъ Ступовачкій. Чест. Конс. Пакрач. Сосѣдатель. — Благор. г. Ј. Раићъ ц. кр. Перовоћа сл. уреда Поджупан. Пакрач. — Чест. г. Стефанъ Бакићъ Парохъ Суботскій и Чест. Еп. Конс. Сосѣдатель. Благораз. г. Никола Ракићъ Учитель Пакрачкій. — Чест. г. Јованъ Болићъ Помоћ. Парох. Смудске. — Чест. Методъ Баићъ Игуманъ Пакре Манастыра и Ч. Еп. Консист. Пакрач. Сосѣдатель. — Чест. Георгій Николићъ Парохъ Улђаничкій. — 13.

Войводство Србия и Тамишкій Банатъ.

Темишваръ.

Послао г. Аркадије Поповићъ трг.

Пречестнѣйшій г. Самуилъ Маширевићъ Архимандритъ и Администраторъ Темишварске и Вршачке Епархије — Чест. г. Атанасије Таназевићъ градскій Ђаконъ. — Благородна господа: Симеонъ Дамаскинъ одъ Ниметъ. — Г. Стојаковићъ Подпредсѣдатель Верхов. Суда. — Јованъ Шевићъ Членъ Земальскогъ Суда. — С. Маширевићъ Членъ Земаль. Суда. — Младенъ Стојановићъ срезскій Комесаръ. — Аронъ Предраговићъ Ассистентъ Финансије. — Атанасій Николићъ Књиговод. Врхов. Суда. — Благопоштенородни господари трговци: Аркадије Пеићъ. — Михаилъ Шевићъ. — Константинъ Николићъ. — Јованъ Поповићъ Књиговод. — Дамаскинъ Милошевићъ Диурниста. — Благородна г. г. Дръ. П. Јовановићъ Інспекторъ Школа. — Јованъ Петровићъ Сенаторъ. — Дръ. Тома Стефановићъ Физикусъ. — Гжа Катарина Марковићъ за сынове Драголюба и Ми-

лана. — Благородна г. г. Петаръ Васићъ земаль. Адвок. — Матея Саввићъ Чиновникъ. — Петаръ Петровићъ земаль. Адвок. Василис Лонгиновићъ земаль. Адвок. — Константинъ Димитриевићъ земаль. Адвок. — Урошъ Дорићъ Подпоручикъ. — Никола Величко. — Јованъ Стојановићъ одъ Лацунатъ. — Димитриј П. Георгијевићъ. — Дина Трговацъ. — Иса Радосавъ. — Петаръ А. Стојановићъ. — Филипъ Вуја трг. — Бирилъ Нъягулъ Земљемѣръ. — Никола Дракулићъ. — Антоније одъ Сорго. — Јованъ Стојановићъ Аксесиста. — Димитриј Ристићъ. — Атанасиј Думићъ Чинов. — Гжа Мария Николићъ За кћеръ Милу. — Александеръ Ласкаръ трг. — Ђорђе Льона Казначей. Димитриј Аврамовићъ трг. — Господичне Елена Ристићъ и Марина Константинъ. — Благородна г. г. Стефанъ Сандићъ Консисториалный Фишкалъ и Константињ Ненадовићъ ц. кр. Поручикъ и Рачуновадитель. — 45.

Земунъ.

Благопоштенородный г. Стефанъ Спир. Андreeвићъ трговацъ 50.

Новый Садъ.

Благопоштенородни г. г. трговцы, Антоній Новаковићъ, Савва Субботићъ, Георгій Мирковићъ, Јованъ Малетићъ и Ђока Косирорвићъ. г. Євта Медурићъ кројачъ, П. Класановићъ бывш. Нар. Поручикъ. — 7.

Рума.

Послао г. Димитриј Младеновићъ
трговацъ.

Благопоштенородни г. г. трговцы: Георгій Младеновићъ. — Василій Младеновићъ. — Младенъ Младеновићъ. — Јованъ М. Максимовићъ. — Георгій I. Стерио. — Милошъ Ма-

тићъ. — Димитриј Младеновићъ. — Благор. г. Михаил Рогулићъ црк. Regierung-Com.-Protocollist. — Благораз. г. Јованъ Рогићъ Учитель. — Госпоже Екатерина Ковиљацъ. Любница Крстићъ за сына Велимира. — 11.

Мишровица.

Благопоштенородный г. Павелъ Панајотовићъ трговацъ 30.

Панчево.

Послао г. А. Јовановићъ Берб. и нар.
Хирургъ.

Благородна г. г. Александеръ Барајевацъ С. Пачев. Магистр. Совѣтникъ. — Савва Думитровъ С. Панчев. Магистр. Протоколиста. — Благопоштенородни г. г. трговцы: Аћимъ Јовановићъ. — Аврамъ Шайковићъ. — Петаръ Верига. — Петаръ Кралъ изъ Идвора. — Василиј Трпковићъ. — Савва Ђешинъ дваръ. — Петко Д. Србиновићъ. — Теодоръ Поповићъ. — Никола Буковала. — Господична Јелена Теодорићъ. г. Александеръ Јовановићъ Берб. и нар. Хирургъ за супругу свою Рахилу (Лепосаву) Јовановићъ. — 14.

Послао г. Димитриј Стефановићъ
трг. житарскій.

Честнѣшиј г. Григориј Петровићъ патрохъ Новоселскій. — Благопоштенор. г. г. трговцы житарски: Димитриј Стефановићъ и Гаспаръ за сына Михаила. — Благопоштенородни г. г. трговцы: Зарња Милосављевићъ изъ Самоша за сына Јована; Гая Марковићъ; Лука Ранисављевићъ за сына Милана; Павле Вуићъ за сына Велизара; Янаћъ Дука Пешика изъ Београда и Анастасъ Кранчевићъ. — Паштенород. г. г. Григориј Субботићъ Стакларъ; Никола Василијевићъ, абаџия за супругу Јелену;

Јованъ Ђорђевићъ трг. за кћеръ Персиду; Павле Путникъ цкр. Лайтнантъ; Георгиј А. Поповићъ за сына Јована; Стеванъ Јовановићъ трг. Новосельски; Јосифъ Јагодићъ трг. житарски; Петаръ Поповићъ трг. съ урађенимъ кожама; Димитр. Симићъ трг. изъ Београда. — 18.

Послао благород. г. цкр. Оберлайтнантъ Јованъ Завишићъ.

Честнѣйшій г. Василій Живковићъ парохъ Панчев. и Членъ Консисторије Епарх. Темишварске. — Честн. г. Петръ Купусаровићъ парохъ Сакулски. — Честн. г. г. Ђрођакони Панчевачки: Јосифъ Атанацковићъ и Савва Васићъ. — Госп. Василій Свирчевъ Стражмештеръ и Ађутантъ цкр. дома училишт. Благопоштенородни г. г. грађани Панчевач. Григорій Ламовићъ. — Никола Милошевъ и Михаилъ Недељковићъ Лебцелдеръ. Поштенор. г. Яковъ Барбулъ Стојановићъ арендаторъ Дебелячкій. — Поштенор. г. г. Майстори Сапунџије: Тома Войновићъ и Петаръ Јагодићъ. — Поштенор. г. г. Майстори Кројачи: Дамянъ Димићъ. — Александеръ Крњацъ за сына Георгия. — Петаръ Ранисављевићъ за сына Димитрија. — Благопоштенор. г. г. трговцы: Андреја Радосављевићъ и Ааронъ Моићъ. — Поштенород. г. г. Јованъ Топаловъ Кројач. майст. — Петаръ Пеићъ абација. — Анђелко Петровићъ земљдѣл. — Благородна г. г. Георгиј Јовановићъ цкр. Оберлайтнант. и Єфремъ Арсинъ цкр. капетанъ. — 22.

Меленцы.

Благопоштенородни г. г. трговцы: Јосифъ Клаићъ. — Александер Ранковићъ и Арсеније Граница. — 3.

Тишель.

Благопоштенородни г. г. трговцы: Павле Натошевић изъ Сланкамена. — Михаилъ Крестић изъ Титела. — Лазаръ Бугарскій Арендаторъ превоза Тителског' и Марко Јовановић изъ Панчева. — 4.

Сомборъ.

Послао честнѣйш. г. Георгій К. Стефановићъ Ерей.

Высокородный Исидоръ Николићъ одъ Србобрана и пр. Плем. Гжа. Елена Стойковићъ рођ. Мразовићъ за сына Исидора I. лат. Грам. Слушателя. — Гжа. Юлиана Арнаутъ любителька читаня за кћеръ господичну Юлиану. — Госпођица Мария Риђичкій за малог' сестрића Младена Вировацъ.

Пречест. г. г. Димитрій Поповићъ Парохъ Сомборскій Ч. К. Беч. Присѣдатель и Протопресвит. Сомб. Намѣстникъ. — Аврамъ Борђошкій Парохъ Станич. и Ч. К. Присѣдатель за сына Младена. — Чест. г. Даниль Поповићъ парохъ Сомб. — Георгій Кояновъ Стефановићъ выш. основ. училишта Србског' Катихета, Недель. и празд. Училишта Учитель и Слав. Общества Србског' Дѣловодитель за кћеръ малу Софию Владимиру. Василій Ковачићъ пар. Ђаконъ Сомб. за сына Луку.

Плем. г. г. Трифонъ Атанацковићъ Окруж. Бачког' Суда Присѣдатель за сына Георгия. — Петаръ Арадскій вар. земљемѣръ. — Георгій Кулянчићъ Адвок. — Сима Леовићъ варош. Егзакторъ. — Николай Стоячковићъ Присѣд. Бачк. Окр. Суда. — Василій Коларићъ и Ђорђе Кировићъ Варош. Сомб. Писари. — Николай Ђ. Вукаћевићъ Правд. и Богословие Слушатель.

Благопоштенородни г. г. трговцы: Димитрій Поповићъ. — Јосифъ Матићъ. — Евтимій По-

повићъ за сына Александра Георгій Гергуръ.
— Исаакъ Гергуръ за сына Владислава. — Симеонъ Бикаръ. — Павелъ Станимировићъ. — Урошъ Радоевићъ. — Јованъ П. Коньовићъ за сестру госпођицу Юстину. — 25.

Бечкерекъ.

Благород. г. Стефанъ Вуковъ Адвок. 10.
Благопоштен. г. Георгиј Янковићъ трг. 5.

Велика Кикinda.

Скупио Благораз. Г. Кузманъ Маџаревъ Учитель, а послao Благород. г. Г. Станковићъ Окр. Сенаторъ.

Пречестн. г. Павле Влаховићъ протопресв. — Благород. Г. Г. Георгій Станковићъ Окр. Сенаторъ, Василій Ристо вар. Началникъ, Ѓвта Крстоносићъ вар. Бележ. Павле Недићъ сирот. новца руководитель, Павле одъ Стаяновићъ М. школ. фонда дѣловод, Јованъ Павловићъ изъ Карлова Окр. Права Закупникъ. Пощенород. г. Павле Степинъ Землѣдѣлацъ, и ревностный книжев. *) Госпођица София Лаковићъ ревностна книжев. Гђа Милица Лаковићъ ревностна книжев. **) Благород. Младенъ Маџаревићъ Окруж. Одправн. и Г. Лазо Кирићъ одъ Szabadszela пѣвчикъ при правосл. Цркви Св. Николая. — 12.

Госаићъ (у Хорватской).

Послао г. Михаилъ Делићъ трг.

Благородна г. г. Гедеонъ одъ Будисављенићъ ц. кр. Капетанъ. — Георгиј Скарићъ ц. кр. Капетанъ у пенсіи. — Никола Тербоевићъ ц. кр. Капетанъ у пенсіи. Благопоштенородни

*) Живио! — **) Живиле! —

г. г. трг. Николай Ристовићъ. — Савва Миодраговићъ и Исо Медаковићъ. — 6.

Вршацъ.

Благор. г. Симеонъ Бакићъ II. класе Учитель 10.

Лопово.

Благор. г. Василие Константиновићъ Учитель 10.

Књажество Србия.

Београдъ.

Благородный и Высокоуч. г. Константинъ Бранковићъ Проф. Философие. — Благородный г. Миланъ Даниловићъ, Поручикъ Кавалеръ и Княжескій Ађутантъ. — 2.

Шабацъ.

Послао Пречестнѣйшій г. I. Павловићъ Протопресвiterъ и членъ Апелаториума.

Нѣгово Высокопреосвященство. Г. Јоаникій Нешковићъ Еписк. Шабачк. 2. кнь. Пречест. г. Протопресвiterъ Шабачк. и Чес. Ап. Конс. Јоанъ Павловићъ. — Николай Пауновићъ Член. Конс. Епарх. Шаб. — Чест. г. г. Янко Јоанновићъ Свешт. и катихета Полугим. Шаб. — Гаврілъ Берићъ парохъ Богатићкій. — Филипъ Берићъ пар. Белотићкій. — Андрей Симићъ пар. Глушачкій. — Григорій Вићентіјевићъ пар. Змійнячкій. — Алумпій Гавріловићъ пар. Табановачкій. — Станойло Јокићъ пар. Дреновачкій. — Јоаннъ Стефановићъ пар. Ноћайскій. — Петаръ Богдановићъ пар. Засавичкій. — Стефанъ Лаушевићъ пар. Раваньскій — Райко Вучетићъ пар. Црнобарскій. — Стоянъ Фрайтовићъ пар. Свлячкій. — Живко Берићъ пар. Глоговачкій. —

Николай Поповићъ пар. Бадовиначкій. — Сава Давидовићъ пар. Лѣшничкій — Любинко Вујанићъ пар. Липолишкій. — Николай Васићъ пар. Бѣло-Рѣчкій. — Аћимъ Симеоновићъ пар. Добрићкій. — Ђремія Лазаревићъ пар. Варњанскій. — Макевія Дамјановићъ пар. Метлићкій. — Любинко Поповићъ пар. Лояничкій. — Василіе Николаєвићъ пар. Кривайскій. — Коста Бабовићъ пар. Коцелѣвачкій. — Аћимъ Бабовићъ пар. Црнилѣвскій. — Благ. г. г. Ђорђе I. Павловићъ Писаръ. Среза Подцерскогъ. — Марко Јојковићъ Учитель Добрићкій. — Павле Мародићъ Учит. Радовашничкій. — Лазаръ Станковићъ учит. Накучанскій. — Господаръ Марко Миљевићъ трг. Шабач. — Стефанъ и Ђорђе Миљевићъ трг. Шабач. — Владимиръ I. Трикићъ трг. Шабач. 35.

Сви они, кои І^ву свезску Федора и Марије имаю, а П^е добили нису, нека се изволе писменно обратити на мене.

Такође је и *Космайка* на светъ изишла и добити се може по 40. кр. сп.

Предплата на *Чича Томину Колебу* donde ће трајти, док' последња свезка изъ печатнѣ не изиђе.

Цена є за оног', кои се на сви **6** свезски пренумерира и напредъ новце положи са свимъ умерена, и то не више одъ **2** фор. ср. За оног', кои се пренумерирао буде, или на сви **6** свезски скупа, или на поєдине, а новце после положи **2** фор. **30** кр. ср. а за оног', кои буде дѣло ово поздниe куповао, а пренумерирао се ни є, **3** фор. ср. — Цѣло дѣло быће велико одъ **40** до **42** печатана табака. Тако дакле свака свезска имаће **7**. печатаны' табака' и за оног', кои се пренумерирао буде и новце напредъ положи, стаће га свака свезска само **20** кр. ср. — Дѣло се ово на лепой арти, съ угледным' слов'ма овде у Бечу печата. — Пренумерация трае док' годъ цѣло дѣло на свѣтъ не изађе.

Свакій родолюбивый Србинъ може скупитель быти, кои ће за трудъ свой јданайсту књигу, као награду добити, а нарочно ону господу молимъ на кое самъ се већъ обратио: да бы часть пре имена ньиовы пренумеранта' съ означенѣмъ, — кои су напредъ новце положили, кои пакъ не, — мени овамо у Бечъ подъ надписомъ моимъ:

MILAN D. RAŠIĆ,

Rechtsgelehrter

in Wien,

Landstrasse, am Glacis Nr. 500, 4. Stiege, 1. Stock,

послати изволели.

У Княжеству Србији пакъ изволиће се ГГ. Скупительни обраћати Благород. и Высокоученом' Г. Константину Бранковићу Профессору Философие у Лицеуму Княж. србског'.

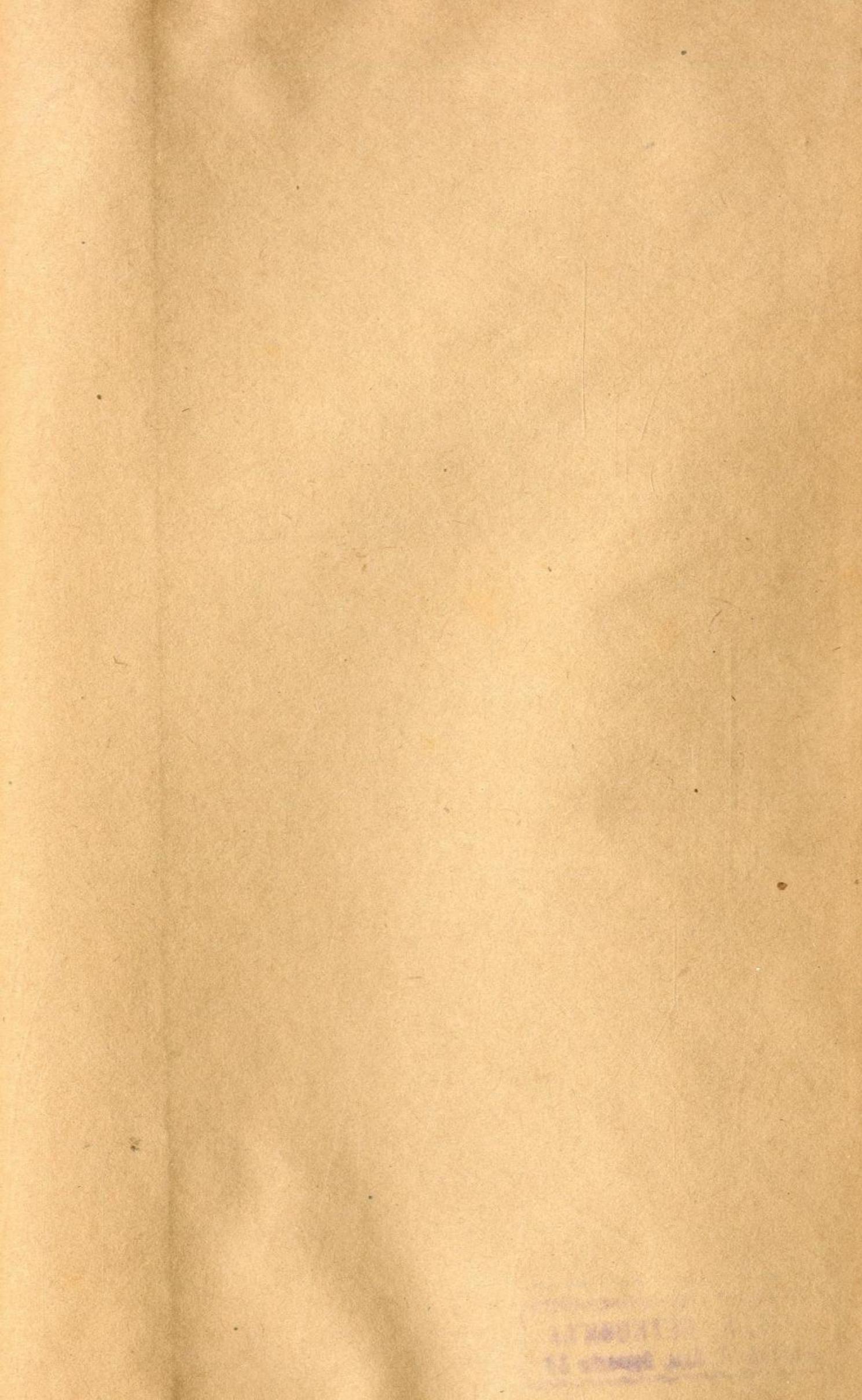
Надајући се многобројним' предплатницыма на овако славно дѣло; трудићу се, да повѣренъ дичног' народа србског оправдамъ, и ёсамъ,

У Бечу 15. Марта 1853 год.

на услуги свагда готовъ,

Миланъ Д. Рашићъ.

*Оне, кои се иренумерали нису став
свака свезска 30 кр. ср. Сви 6 свезски
3 фор. сребра.*

Израђено у књиговезници
ДРАГ. М. ПЕТКОВИЋА
БЕОГРАД VI. Адм. Вукашина 88

